

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 16 (38) / 2017
1 ТОМ

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР*

Сборник научных трудов

№ 16 (38)

1 том

Киев 2017

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Научная периодика Украины.**

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: **Index Copernicus International (ICI); Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Российский импакт-фактор; Научная периодика Украины; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)

Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Тульчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолыньск, Волынская обл., Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Беялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

- Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)
- Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чешская Республика)
- Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)
- Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)
- Член редакционной коллегии: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)
- Член редакционной коллегии: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)
- Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)
- Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят** — доктор экономических наук, доцент (Турция)

Раздел «Юридические науки»:

- Член редакционной коллегии: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)
- Член редакционной коллегии: **Галушко Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Иманлы Магомед Наги** — доктор юридических наук, профессор (Азербайджан)
- Член редакционной коллегии: **Калужный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Клемпарский Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Лоредана Джани Агуире** — доктор права, профессор (Итальянская Республика)
- Член редакционной коллегии: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)
- Член редакционной коллегии: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
- Член редакционной коллегии: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)
- Член редакционной коллегии: **Таранова Татьяна Сергеевна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
- Член редакционной коллегии: **Мушенок Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Фунта Растилав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладкови-чово, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Кременчуг, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Калининград, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Краматорск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Амман, Иордания)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный научный специалист (Баку, Республика Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Политические науки»:

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукридин Илесович** — доктор политических наук, профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Шамраева Валентина Михайловна** — доктор политических наук, доцент (Харьков, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Психологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

Раздел «Физико-математические науки»:

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ковальчук Александр Васильевич** — доктор физико-математических наук, старший научный сотрудник (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Апатиты, Мурманская обл., Российская Федерация)

Раздел «Философские науки»:

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Саратов, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

Раздел «Медицинские науки»:

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологической хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Курган, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Куприянова Лариса Сергеевна** — кандидат медицинских наук, доцент криминалистики и судебной экспертологии (Харьков, Украина)

Раздел «Химические науки»:

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Реховот, Израиль)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Исторические науки»:

Член редакционной коллегии: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Географические науки»:

Член редакционной коллегии: **Набиев Алпаша Алибек** — доктор наук по геоинформатике, старший преподаватель (Баку, Азербайджанская Республика)

Член редакционной коллегии: **Свиных Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Биологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Сенотрусова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Федоненко Елена Викторовна** — доктор биологических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Маренков Олег Николаевич** — кандидат биологических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Ветеринарные науки»:

Член редакционной коллегии: **Ватников Юрий Анатольевич** — доктор ветеринарных наук, профессор, Директор департамента ветеринарной медицины аграрно-технологического института ФГАОУ ВО «Российский университет дружбы народов» (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Концевая Светлана Юрьевна** — доктор ветеринарных наук, профессор, проректор по инновационному развитию ФГБОУ ДПО «Российская академия кадрового обеспечения АПК» МСХ РФ (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Уша Борис Вениаминович** — Академик РАН, доктор ветеринарных наук, профессор, директор Института ветеринарно-санитарной экспертизы, биологической и пищевой безопасности Московского государственного университета пищевых производств (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Педагогические науки»:

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина)

Раздел «Сельскохозяйственные науки»:

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Шарамок Татьяна Сергеевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Katalin Posta** — Prof. Dr. (Венгрия)

Раздел «Физическое воспитание и спорт»:

Член редакционной коллегии: **Мулик Вячеслав Владимирович** — доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Искусствоведение»:

Член редакционной коллегии: **Симак Анна Ивановна** — кандидат искусствоведческих наук, доцент (Кишинев, Республика Молдова)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

АРХИТЕКТУРА

- Сьрги Алина Валерьевна**
ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТОРГОВО-ВЫСТАВОЧНОГО ЦЕНТРА В Г. ЙОШКАР-ОЛА 11

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Гасумова Фирангиз Эйюб**
РЕКОНСТРУКЦИЯ И НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ НАСЕЛЁННЫХ ПУНКТОВ
АБШЕРОНСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА 13

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

- Дегтяр Олег Андрійович, Сагалович Катерина Олександрівна**
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ І ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ 16

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

- Макаров Александр Сергеевич, Никулин Александр Олегович**
ВОЗМОЖНОСТИ ФАРМАКОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ ГИПЕРЛИПИДЕМИЙ
В УСЛОВИЯХ ВОСПАЛЕНИЯ 22

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Тронь Тетяна Володимирівна**
ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ОХОРОНИ КОРДОНУ США..... 24

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Щербан Тетяна Дмитрівна, Щербан Ганна Вікентіївна, Волошин Надія Петрівна**
ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У НАВЧАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ 29

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Адиллов Абдусаттор Абдурахмонович, Зокиров Зиёдулла Мансур угли**
ОЦЕНКА ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИХ И ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИХ
УСЛОВИЙ МЕСТОРОЖДЕНИЯ ГОРЮЧИХ СЛАНЦЕВ АКТАУ 33

**Петрушка Ігор Михайлович, Мороз Олександр Іванович,
Мокрий Володимир Іванович, Петрушка Катерина Ігорівна**
ВНУТРІШНЬОДИФУЗІЙНІ ПРОЦЕСИ СОРБЦІЇ ЗАБРУДНИКІВ З РІДИННИХ СЕРЕДОВИЩ
КОМПЛЕКСНИМИ СОРБЕНТАМИ 37

Петухова Катерина Вячеславовна
ОБЗОР И АНАЛИЗ ПРИЧИН СНИЖЕНИЯ РЕСУРСОВ ТРУБОПРОВОДОВ ТЕПЛОВЫХ СЕТЕЙ ... 40

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бакай Максим Леонідович
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
МАГІСТРАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ГАЗУ 42

Бойко Світлана Василівна, Кеба Анастасія Андріївна
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ 44

Гавриленко Юлія Олександрівна, Загорійчук Тетяна Миколаївна
ПАРТИСИПАТИВНИЙ БЮДЖЕТ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 48

Голота Василь Володимирович
СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 52

Голота Василь Володимирович, Тимкован Владислава Ігорівна
КОНКУРЕНТНА РОЗВІДКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА 56

Коніна Марина Олександрівна, Янковський Валерій Андрійович
СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 60

**Старченко Григорій Володимирович, Стельмах Анна Сергіївна,
Плевако Анастасія Геннадіївна, Голоборода Тетяна Вячеславівна**
ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА
В МЕЖАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ 65

Тимкован Владислава Ігорівна, Голота Василь Володимирович
ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ 74

Ткачук Вячеслав Олександрович, Казанцева Ольга Анатоліївна
СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА 78

Толок Галина Арсенівна, Лагута Оксана Миколаївна
ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВЕГЕТАРІАНСЬКОГО ЗАКЛАДУ ХАРЧУВАННЯ
НА ПРИКЛАДІ МЕРЕЖІ ВЕГЕТАРІАНСЬКИХ КАФЕ «ЕСО-BUFFET» 84

Хлыпалов Владимир Михайлович, Гончарова Юлия Романовна
ПРИБЫЛЬ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ И ОБЪЕКТ УПРАВЛЕНИЯ 90

Ченкова Віра Олександрівна
СПЕЦИФІКА КУПІВЕЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ МОЛОДІ ЗДІЙСНЕННЯ ПОКУПОК
В ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНАХ 93

УДК 721.01

Сырги Алина Валерьевна

студентка

Поволжского государственного технологического университета

Syrgi Alina

Student of the

Volga State University of Technology

Научный руководитель:

Нестерова Инна Михайловна

доцент кафедры проектирования зданий

Поволжский государственный технологический университет

Research manager:

Nesterova Inna

Associate Professor of Building Design

Volga State University of Technology

АРХИТЕКТУРА

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТОРГОВО-ВЫСТАВОЧНОГО ЦЕНТРА В Г. ЙОШКАР-ОЛА

THE DESIGN TRADE-EXHIBITION CENTER IN YOSHKAR-OLA

Аннотация. Разработан проект торгово-выставочного центра в г. Йошкар-Ола. Исследованы теоритические вопросы формирования торгово-выставочных зданий, приняты объемно-планировочные и конструктивные решения. Используя программное обеспечение ArchiCad и Artlantis, была создана объемная модель торгово-выставочного центра с прилегающей к ней территорией, благоустройством и озеленением.

Ключевые слова: проектирование, торгово-выставочный центр, концепция, строительство, объемно-планировочные, конструктивные решения.

Summary. The project of the trade and exhibition center in Yoshkar-Ola was developed. The theoretical questions of the formation of trade and exhibition buildings are investigated, volume-planning and constructive solutions are adopted. Using the software ArchiCad and Artlantis, a three-dimensional model of the trade and exhibition center with the adjacent territory, landscaping and landscaping was created.

Key words: design, trade and exhibition center, concept, construction, space-planning, constructive solutions.

На сегодняшний день мебельная промышленность активно развивается и занимает особое место в секторе высокотехнологичных отраслей народного хозяйства, а также на рынке мебельного производства.

Постановка проблемы. Вновь вводимое жилье, открытие торговых центров и учреждений, несомненно, способствуют росту потребности в мебельной продукции. Объем мебельного рынка республики Марий Эл достаточно высок и перспективен, но в основном потребность в мебельной продукции удовлетворяется за счет ввозимой мебели, что странно, ведь Марий Эл — край, богатый лесом высокого качества.

Существует множество архитектурно-проектных бюро, предоставляющих полный спектр услуг по проектированию объектов любой сложности и дизайну интерьеров, но нет такого центра, где бы архитекторы работали с производителями одновременно, зачастую это занимает большое количество времени.

Поэтому возникает необходимость создания центра, объединяющего дизайн и промышленное производство. Для решения данных проблем была поставлена цель — спроектировать фабрику по производству мягкой мебели в комплексе с торгово-выставочным центром. Первым этапом достижения цели является проектирование торгово-выставочного центра.

Изложение основного материала. Проектируемый торгово-выставочный центр представляется решить в виде трехэтажного объема сложной в плане формы. В свою очередь, весь объем здания предполагается разделить на торгово-выставочную часть, представленную в виде параллелепипеда, врезающийся в административную часть сложной в плане формы, имеющей повторяющиеся секции.

Основным акцентом будет являться переход от общественного здания непосредственно к производственной части по второму этажу, завершающимся стеклянной преградой, где посетители центра смогут

наблюдать за технологией производства. Здание запроектировано с тремя надземными этажами без чердака, имеет внутренний двор.

За отметку 0,000 принята отметка чистого пола 1 этажа здания. Главный фасад здания ориентирован на проезжую часть по ул. Соловьева. Вариантное проектирование объема — разновысокие сегменты. Высота первого и второго этажей всего здания 3,6 м, высота третьего этажа торгово-выставочной части также 3,6 м, административной — 3,0 м. Планировочная отметка земли — минус 0,9 м.

Выигрышным вариантом развития архитектурного пространства торгово-выставочной зоны будет с вестибюльной группы. В состав этой группы входят размещение помещения охраны и гардеробной.

На первом этаже расположатся входная, торгово-выставочная, административная группа помещений, кабинеты по работе с клиентами и буфет на 30 посадочных мест. Буфет оборудуется небольшой раздаточной стойкой, сервировочным столом и мойкой, рассчитан на самообслуживание. Загрузка в буфет осуществляется через отдельный вход. Также на первом этаже предусмотрено расположение технических помещений, а именно венткамеры, тепло-центра, электрощитовой и насосной, имеющих отдельный выход на улицу.

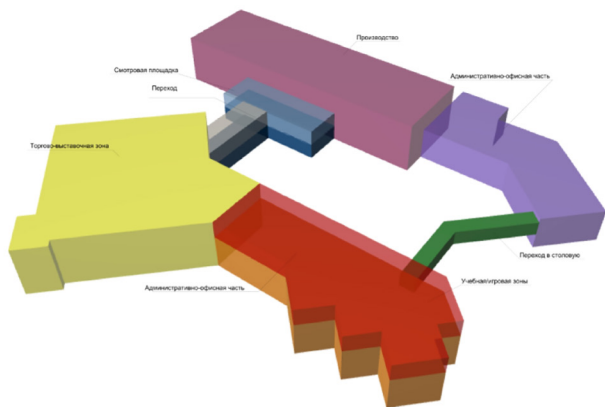

Рис. 1. Схема функционального зонирования

Главный объем здания располагает в себе торгово-выставочную часть, откуда можно подняться на вышележащие этажи при помощи пассажирского лифта и главной лестницы. Также данная секция

сообщается с производственной частью при помощи перехода, предусмотренного проектом на первом этаже — для транспортировки продукции непосредственно с производства и вторым — для посетителей центра. На втором этаже помимо административных помещений находятся серверная, и конференц-зал, используемый для докладов, семинаров и конференций тематике выставок и для общегородских нужд.

Третий этаж располагает зону отдыха, игровую зону для пребывания детей и учебные классы для проведения занятий и мастер-классов. На всех этажах запроектированы санузлы, включая санузлы для инвалидов, комнаты уборочного инвентаря и гардеробные персонала.

Для сообщения между этажами и эвакуации запроектировано 3 лестничных клетки типа Л1, каждая из которых имеет выход на кровлю.

Предусмотрены мероприятия по обеспечению жизнедеятельности инвалидов и маломобильных групп населения. Главный вход в здание оборудуется пандусом.

Вывод. Используя программное обеспечение ArchiCad и Artlantis, была создана объемная модель торгово-выставочного центра с прилегающей к ней территорией, благоустройством и озеленением.

Сегодня во всем мире всё стремительнее развивается строительство современных зданий и сооружений в городском пространстве, время диктует новые виды зданий, которые требуют нового решения типологического пространства.

Рис. 2. Перспективный вид

Литература

1. СП 4.13130.2013 «Общие требования пожарной безопасности».
2. СП 118.13330.2012* «Общественные здания и сооружения».
3. СП «Системы противопожарной защиты. Эвакуационные пути и выходы».
4. СП 59.13330.2012 «Доступность зданий и сооружений для маломобильных групп населения».
5. Брагин Л. А. Розничная торговля: современные тенденции и перспективы развития: учебник / Л. А. Брагин. Г. Г. Иванов, И. Б. Стукалова. — М.: ГОУ ВПО «РЭА им. Г. В. Плеханова», 2009. — 236 с.
6. Проектирование магазинов и торговых центров. К. Канаян, Р. Канаян, А. Канаян. — М.: Юнион-Стандарт Консалтинг, 2005. — 424 с.

УДК 711.168

Гасумова Фирангиз Эйюб
кандидат географических наук,
преподаватель Географического факультета
Бакинский государственный университет
Gasumova Firangiz
PhD in Geography, Teacher of the Faculty of Geography
Baku State University

РЕКОНСТРУКЦИЯ И НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ НАСЕЛЁННЫХ ПУНКТОВ АБШЕРОНСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА

RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT WAY OF SETTLEMENTS IN ABSHERON ECONOMIC REGION

Аннотация. Происходящие в последние годы социально-политические процессы в стране влияют и на развитие посёлков на Абшероне. В реконструкции посёлков, а также в изучении их будущих путей развития важное значение имеет их географическое изучение.

Ключевые слова: Азербайджан, Абшеронский экономический район, Баку, Сумгаит, населенные пункты.

Summary. Current social-political process in the country has influence on development of settlements in Absheron. Geographic investigation has a serious significance in reconstruction and future development ways of settlements.

Key words: Azerbaijan, Absheron economic region, Baku, Sumgayit, settlements.

Социально-политические события, коренные перестройки, происходящие в стране в современный период, оказывают большое влияние на жизнь и развитие поселков Абшерона. С изменением характера производственных отношений и переходом на рыночную экономику, города и населенные пункты Абшерона встали на новый путь развития, что, в свою очередь, способствовало возникновению новых проблем в связи с возникшим экономическим кризисом, потребительскими проблемами в жизни населения. С переходом на рыночные отношения, появившимися дополнительными трудностями и особенно вследствие либерализации торговли, значительная часть наших сограждан, проживающих в Грузинской Республике, а также многочисленные жители районов Азербайджана, занимаясь постоянной торговлей без прописки в крупных городах (в особенности в Баку), способствовали большому росту числа населения данных городов и создали большие трудности в инфраструктуре городов [6].

С периода независимости главным фактором, влияющим на экономические показатели градостроительства и городского расселения населения Азербайджанской Республики, является миграционный процесс. На Апшеронской зоне центром этой миграции является 77 поселков [2]. Миграция среди этих поселков направлена в сторону Баку. Продол-

жающийся и сегодня полностью не спланированный хаотичный миграционный процесс оказывает серьезное влияние на планирование и нормальное развитие.

В Республике самая привлекательная миграционная сила и количество приходится на Баку-Абшеронскую зону [7]. Ближе к столице количество миграций ровно возрастет, а в периферийных зонах миграционная сила уменьшается, но физическое изменение населения составляет обратную пропорцию с другими атрибутами. То есть с повышением плотности населения к центру, происходит повышение остальных показателей градостроительства, соблюдаются нормы и правила, в том числе, повышается и хаос.

Подверженность к происходящим миграционным процессам поселков городского типа этой зоны уменьшается с удалением от центра. Развитие урбанизации, особенно рост миграционных изменений населения, а также происходящие за последние 18 лет широкомасштабные миграционные потоки способствовали большим изменениям в поло-возрастном профессиональном и этническом составе городского населения. Наиболее коренные изменения произошли в профессиональном и национальном составе населения. Учитывая тот факт, что приезжие из сельской местности, и выехавшие — это рабочие и служащие, то в профессиональном составе

городского населения возникает представление о происходящих качественных и количественных изменениях. Эти изменения усложняют проблему занятости в городах и создают трудности у приезжих в обеспечении их работой по специальности. Последние годы в результате миграционных процессов в городских поселениях большую часть населения составляют азербайджанцы.

После 1988 года в результате армяно-азербайджанского конфликта большая часть беженцев из Армении и Нагорного Карабаха нашло убежище на Апшероне [6].

Их географическое изучение при строительстве поселков, определении в дальнейшем их направления развития, имеет большое значение. Претворение в жизнь неучитанных крупномасштабных переселений способствовало возникновению на Апшероне новых населенных пунктов. В Бинагадинском районе такие населенные пункты как «28 мая», в Карадагском районе «Умид», «Котал» и др. Однако создание этих населенных пунктов идет не в направлении проекта, отражающего перспективы развития Абшеронского района, а проводится отдельно. Созданные таким путем населенные пункты создают большие проблемы. Проблемы, возникшие на транспорте, в газе, свете и водоснабжении, канализационной системе, главным образом в районе с большим накоплением населения, создают широкие социальные проблемы, что оказывает отрицательное влияние на социальное состояние населения. В связи с этим, учитывая такое размещение, необходим серьезный подход к созданию каждого нового населенного пункта. Новые населенные пункты должны быть созданы в рамках существующих возможностей. То есть подразумевается обеспечение работой его населения и мероприятия по улучшению социального состояния населения. Но, к сожалению, некоторые новые населенные пункты располагаются вблизи вулканов. В дальнейшем эти населенные пункты могут быть подвержены извержению вулканов. В Государственном Институте Планирования в планировании населенных пунктов Апшерона не учитанность беженцев и вынужденных переселенцев создает большие проблемы. А это в какой-то степени способствует большим социальным проблемам, резкому ухудшению и загрязнению окружающей среды. Не смотря на то, что данные проблемы учитываются в планировании, при строительстве же они не всегда принимаются во внимание. Поэтому если созданные на Апшероне населенные пункты отвечают нижеследующим параметрам, то создание здесь населенных пунктов можно считать целесообразным. В первую очередь необходимо обеспечить существующее население земельными участками, а также обеспечить население светом, газом, водой и транспортной системой. В результате неприятия во внимание данного вопроса, созданные новые населенные пункты на Апшероне могут способствовать крупным проблемам [6].

Для урегулирования сложившейся ситуации необходимо проведение коренных реформ на государственном уровне. На этапе перехода к рыночной экономике у городов и населенных пунктов городского типа возникают своего рода проблемы, которые требуют решения. Эти населенные пункты, являясь основной составляющей частью общей населенной системы, играют значительную роль в нашей общественной и социальной жизни. Примерами могут служить Хырдалан, поселок Хызы, которые служат неотъемлемой частью сельской местности и являются «маленькой столицей», обеспечивающей хозяйственную, культурную и социальную деятельность административного района. Они слишком уязвимы в отношении окружающей среды и своего окружения. В связи с этим, окружающая территория оказывает большое влияние на внешний вид, функцию и образ жизни населения города. Часть населения таких населенных пунктов вчерашние сельчане.

Со своей незначительно измененной и загрязненной природной средой, поселки городского типа, отдаленностью от шума и других стрессовых ситуаций, обладает оптимальным жизненным условием. Наряду с этим, населенные пункты имеют своего рода недостатки. Эти проблемы в период исследований бывают наиболее выраженными. Длительное время в планировании, размещении и развитии территориальной организации небольшие города и поселки остались вне внимания. В связи с тем, что главный промышленный потенциал, обеспечивающий механическое развитие, находится в Баку и Сумгаите, экономическое и социальное развитие некоторых перспективных поселков были ослаблены [5].

Необходимо отметить, что на этапе экономического и социально-демографического развития страны с проведением экономических реформ, возможностями представленными суверенитетом, с различными предпосылками использования всех форм собственности, не подготовлена новая концепция размещения продуктивных сил. Сейчас некоторые прошлые принципы управления и развития не годятся. Наряду с этим, сравнивая старую положительную практику с концепцией нового периода, необходимо определить пути развития городского и населенного пунктов, сформировать их экономическую и социальную жизнь.

Определение путей развития каждого населенного пункта связано с транспортом, снабжением водой, газом, светом, территориальным планированием, трудовыми и природными ресурсами. Несмотря на существование этих отраслей, их проведение в конечном итоге зависит от экономико-географической цели, где реализуются экономические отношения. Развитие поселков — это не только экономическая проблема, но и большая социальная проблема общегосударственного значения. Поэтому, уделение внимания развитию населенных пунктов должно являться одной из задач органов планирования управ-

ления, научных учреждений и других организаций. Это является важным условием для урегулирования миграционного потока населения, приостановления чрезмерного роста городов, улучшения общественной и социальной жизни поселков.

Урегулирование развития и увеличения городов Баку и Сумгаита является главной задачей управления всей системы расселения. Так как большие города выполняют его центральную ведущую функцию. Эта проблема, являясь одной из главных, должна решаться как составная часть усовершенствования общей системы расселения. В результате линеариза-

ции торговли в городах и населенных пунктах городского типа беспорядочное формирование свободного предпринимательства усложняет уже существующие проблемы и создает новые.

Расселение в городах и поселках большого потока беженцев, без контрольного расширения частных домов и дачных построек, привело к беспорядку в градостроительстве. Необходимо создание нового плана для населенных пунктов, отвечающего современным экономическим, политическим и социальным требованиям. Задержка в этой сфере создает новые проблемы в исправлении ошибок.

Литература

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin materialları, Bakı, 2015. — 139 s.
2. Bakı şəhərinin qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafı. ARDSK, Bakı: 2006. — S. 140.
3. Göyçaylı Ş. Y. Coğrafiya və coğrafi ekologiyanın problemləri. Bakı: ULU, 2004. — S. 240.
4. Əfəndiyev V. A., Dəmirqayıyev Ş. Q. Azərbaycan Respublikası şəhərlərinin inkişafının coğrafi məsələləri. «Nicat» nəşriyyatı (monoqrafiya). Bakı, 1995. — S. 174.
5. Əfəndiyev V. A. Urbanizasiya və Azərbaycanın şəhər yaşayış məskənləri (monoqrafiya), Bakı, 2002. — S. 396.
6. Əfəndiyev V. A., Qasıмова F. E. Azərbaycanda qəsəbə. (monoqrafiya). Bakı, 2013. — S. 218.
7. Эфендиев В. А., Гасымова Ф. Э. Этапы развития городских поселений Азербайджана. Науки о земле на современном этапе. Материалы VI Международной научно-практической конференции. Москва, 2012. — с. 49–55.

Дегтяр Олег Андрійович

*доктор наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування*

*Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
ORCID: 0000-0002-2051-3298*

Дегтярь Олег Андреевич

*доктор наук по государственному управлению, доцент,
доцент кафедры менеджмента и администрирования*

*Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова
ORCID: 0000-0002-2051-3298*

Diegtiar Oleg

*Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Administration*

*O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0002-2051-3298*

Сагалович Катерина Олександрівна

*студентка 5 курсу спеціальності адміністративний менеджмент
кафедри менеджменту і адміністрування*

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Сагалович Екатерина Александровна

*студентка 5 курса специальности административный менеджмент
кафедры менеджмента и администрирования*

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Sahalovych Kateryna

*Student of Specialty Administrative Management of the
Department of Management and Administration of the*

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ І ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ МЕТОДОЛОГИИ И ТЕОРИИ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССАМИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ

THE EVOLUTION OF PROCESS-ORIENTED PERSONNEL MANAGEMENT

Анотація. В статті проведено аналіз та узагальнення існуючих методологічних і теоретичних підходів до публічного управління. Обґрунтований міждисциплінарний підхід до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя. Його суть полягає в інтеграції економічного, соціологічного, екологічного і політико-правового підходів на різних рівнях ієрархії системи публічного управління, що зумовлено структурною складністю категорії якості життя.

Ключові слова: публічне управління, якість життя, сталий розвиток, міждисциплінарний підхід, методологічний підхід.

Аннотация. В статье проведен анализ и обобщение существующих методологических и теоретических подходов к публичному управлению. Обоснован междисциплинарный подход к формированию национальной системы публичного управления процессами обеспечения качества жизни. Его суть заключается в интеграции экономического, социологического, экологического и политико-правового подходов на разных уровнях иерархии системы публичного управления, что обусловлено структурной сложностью категории качества жизни.

Ключевые слова: публичное управление, качество жизни, устойчивое развитие, междисциплинарный подход, методологический подход.

Summary. *In the article the analysis and synthesis of existing methodological and theoretical approaches to public administration. Justification of an interdisciplinary approach to the formation of the national system of public management processes to ensure the quality of life. Its essence lies in the integration of economic, sociological, environmental and politico-legal approaches at various levels of the hierarchy of the public administration system, due to the structural complexity of the category of quality of life.*

Key words: *public administration, quality of life, sustainable development, interdisciplinary approach, methodological approach.*

Постановка проблеми. Переважання в кінці ХХ ст. у світовому співтоваристві ідеї сталого розвитку було обумовлено наростанням проблем економічного, екологічного і соціального характеру. Особливо яскраво ці проблеми проявилися в країнах з перехідними економіками. Поляризація доходів населення, зростання масштабів бідності, продовольча криза, голод на тлі надмірної концентрації капіталів в одних країнах при її гострому дефіциті в інших, порушення кліматичного балансу, масштабні природні та техногенні катастрофи, руйнування озонового шару і багато інших проблем зажадали від світового співтовариства осмислення результатів людської діяльності.

В Україні зазначені проблеми проявляються в контексті її культурно історичних, політичних, природно-кліматичних, соціально-економічних, екологічних та інших особливостей розвитку, в основі яких — низька ефективність публічного управління. Сьогодні публічне управління в Україні за своїм внутрішнім змістом, використуваних форм і методів багато в чому схоже з управлінням в епоху адміністративно-командної системи і не відповідає вимогам публічного управління, прийнятим в країнах з високим рівнем соціального і економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні і теоретичні підходи до формування та розвитку публічного управління висвітлюються в працях багатьох відомих українських та зарубіжних учених, зокрема В. Банаха [5], Дж. Б'юкенен [10], В. Воронкової [5], С. Гайдученка [1], І. Грицяка [2], О. Крюкова [3], О. Кудрявцева [4], М. Міненко [6], О. Оболенський [7], О. Сосніна [5], М. Савчина [8], А. Тейфелом [12], С. Чернова [5], Р. Хейлбронер [11] та ін. Незважаючи на свою значимість і актуальність проблема формування та розвитку публічного управління в нашій країні залишається теоретично мало розробленою. На сьогоднішній день не сформовано однозначний категоріальний апарат; відсутній міждисциплінарний підхід до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя.

Формулювання цілей статті. Ціллю даної статті є аналіз та узагальнення існуючих методологічних і теоретичних підходів до формування та розвитку національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя та надання пропозицій з удосконалення реалізації даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. З урахуванням того, що об'єктом дослідження визначена система публічного управління процесами забезпечення якості життя, необхідно обґрунтування методологічного підходу до формування принципово нової за своїм змістом національної системи публічного управління в умовах переходу соціально-економічної системи України до сталого розвитку, що зумовлює необхідність проведення аналізу та узагальнення існуючих методологічних і теоретичних підходів до публічного управління великих наукових шкіл, які в подальшому отримали розвиток і в нашій країні (з урахуванням особливостей і специфіки вітчизняних реалій).

До їх числа, насамперед, відноситься школа «суспільного вибору» — представники Р. Таллок, Дж. М. Б'юкенен, Е. Даунс, К. Ерроу та ін. В теорії суспільного вибору об'єктом аналізу є процес прийняття урядових рішень. Теорія суспільного вибору ставить перед собою завдання співвіднести поведінку людей у державному секторі, тобто поведінку людей, які виступають у ролі виборців, лідерів або членів політичних партій, бюрократів (все це «ролі суспільного вибору») з сукупністю результатів, які, як зазначає Дж. М. Б'юкенен, ми спостерігаємо, чи могли б спостерігати [10, р. 11–22].

В основу теорії суспільного вибору покладено три базові методологічні принципи: 1) методологічний індивідуалізм; 2) концепція економічної людини; 3) політика як обмін.

Методологічний індивідуалізм розглядає індивіда як особистість, що вибирає і діє, а не як органічну одиницю (партію, область країни, народ), поведінка якої в політиці пояснюється з точки зору раціональної економічної поведінки. С. Гайдученко відзначає, що з точки зору теорії суспільного вибору, політики підтримують насамперед ті програми, які сприяють зростанню їх престижу та підвищують шанси отримати перемогу на чергових виборах [1, с. 9].

Теорія суспільного вибору використовує моделі економічної теорії, які базуються на припущенні про те, що люди прагнуть до максимізації своєї корисності і що їх власне економічне благополуччя є важливим компонентом цієї корисності [10, р. 11–22]. Саме тому один з методологічних принципів теорії суспільного вибору — homo economicus — людина економічна. Всі — від виборців до президента — керуються у своїй діяльності насамперед економічним принципом, тобто порівнюють граничні вигоди і граничні витрати [1, с. 9].

Політику прихильників теорії суспільного вибору розглядають як обмін, в основі якого — концептуальний договір, згідно з яким встановлюється конституційний порядок, що передує будь-якій значимій економічній взаємодії. Політика, — зазначає Дж. Б'юкенен, — є складна система обміну між індивідами, в якій останні колективно прагнуть до досягнення своїх приватних цілей, оскільки не можуть реалізувати їх шляхом звичайного ринкового обміну [10, р. 11–22]. Теорія суспільного вибору визначає мету держави як турботу про громадські інтереси. Стосовно людей, що діють у політичній сфері, то вони переслідують свої особисті інтереси, бо немає ніякої непрохідної межі між політикою і бізнесом [1, с. 5–15].

Теорія суспільного вибору розвивалася в рамках декількох напрямів: економічна теорія конституцій (Т. Гобс, Монтеск'є, Дж. Локк та ін.), що піднімає питання про те, як можна обмежити діяльність уряду; теорія постконституціональної політики (Дж. Б'юкенен та ін.), що вивчає проблему примирення різних індивідуальних переваг з досягненням загальних для всіх результатів; теорія правил голосування (Д. Блек, К. Дж. Ерроу); теорія представництва та конкуренції на виборах; теорія бюрократії, область інтересів якої — поведінка осіб, що поставляють товари і послуги від імені держави (Дж. Б'юкенен, М. Крозье, Е. Даунс). Представники теорії суспільного вибору критикували бюрократію і пропонували контролювати її поведінку через виборні органи, судову систему та пряму участь громадян в управлінні, що є однією з основних заслуг.

Незважаючи на важливу роль у розвитку науки публічного управління, теорія суспільного вибору містить у собі низку протиріч. Насамперед, теорія не враховує ментальних особливостей поведінки індивіда в процесі прийняття політичних рішень, які склалися під впливом культурних та історичних традицій. По-друге, теорія не враховує вплив інституційного середовища на політичні уподобання індивіда. По-третє, базуючись виключно на положеннях про раціональну поведінку, теорія не розглядає відповідальність окремих акторів за результати своєї діяльності перед суспільством, що суперечить концепції сталого соціально-економічного розвитку соціально-економічних систем.

Глобалізація соціально-економічних відносин супроводжується активним зростанням корпорацій. У цьому зв'язку особливий інтерес економістів, політологів, соціологів представляють такі моделі відносин, як «корпоративний інтерес і соціальний рух», «корпоративний інтерес і держава», «корпоративний інтерес і влада», «корпоративний інтерес і політичні партії».

Теоретична цінність положень корпоратизму і некорпоратизму в процесі обґрунтування методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забез-

печення якості життя полягає в тому, що реальна практика публічного управління, особливо в соціально-економічних системах перехідного типу об'єктивно потребує формування нових концепцій, які дозволили б підняти на якісно новий рівень взаємодію держави і громадянського суспільства на всіх рівнях управління — державному, регіональному, муніципальному. Соціально-економічна система України — система транзитивного типу. Перехідний період від авторитарного режиму до демократичного суспільства ще не завершений. Становлення нового типу суспільних і політичних відносин, перехід соціально-економічної системи України до сталого розвитку потребують розробки принципово нової концепції публічного управління, здатної забезпечити збалансованість економічних, екологічних та соціальних процесів і високу якість життя суспільства в цілому і кожної людини окремо.

Розвиток інституційних напрямків відрізняється великою різноманітністю. Спочатку інститути розглядалися як комплекси правил і норм (Т. Веблен, У. Мітчелл, Дж. Коммонс, Дж. Бернард). У процесі розвитку інституціоналізму розширювався та інструментарій дослідження. Поряд з економічними методами дослідження використовувався соціологічний, правовий, політологічний, біхевіористський інструментарій.

Важливу роль в обґрунтуванні методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя в контексті сталого розвитку відіграє виявлення причин інституційних змін з урахуванням транзитивності соціально-економічної системи України.

Аналіз і узагальнення наукових публікацій дозволили нам виділити наступні обґрунтування причин інституційних змін:

1. Інституційні зміни виникають внаслідок технологічних зрушень у виробництві. Під впливом технологічної зміни певна група економічних суб'єктів, безпосередньо залучених у процес розробки і впровадження винаходу, отримує розподільні переваги в новій системі чинних правил [6, с. 21]. Не заперечуючи ролі технологічних змін у зміні інститутів, І. Грицяк підкреслює, що нові технології є причиною зміни соціальних взаємодій у суспільстві [2, с. 11–17].

2. Причиною інституційних змін є діяльність політиків, що просувають як свої власні інтереси, так і інтереси еліти суспільства [3, с. 104–113].

3. Інституційні зміни відбуваються в результаті зацікавленості бюрократичних структур у певних змінах таким чином, щоб вони найкращим чином відповідали інтересам бюрократичних структур [4].

4. Інституційні зміни виникають внаслідок зацікавленості певних груп у перерозподілі наявних обмежених ресурсів на свою користь, намагаючись це зробити не тільки власне економічними способами

ми, але й правовими, тобто законодавчо закріпити порядок перерозподілу потоку доходів на свою користь [6, с. 6–24].

5. Причина інституційних змін — зміна уподобань у значної частини суспільства, яка ініціює зміни внаслідок неможливості подальшого відтворення інститутів, від яких суспільство бажає і може відмовитися [7].

6. В основі інституціональних змін — прирощення знань. Саме знання роблять істотний тиск на ціни, на переваги, отже, на зацікавленість змінити існуючі способи розподілу доходів [9].

В умовах глобалізації та переходу світового співтовариства до сталого розвитку роль держави у забезпеченні контролю над економічними, соціальними і особливо екологічними процесами та їх збалансованості багаторазово зростає. Екологічну проблему Р. Хейлбронер позначив як саму небезпечну і важку проблему, з якою будь-коли стикалося людство [11, р. 70].

Склався низький рівень ефективності публічного управління соціально-економічними процесами в соціально-економічних системах (держави, регіони, муніципальні освіти) вимагає відповідних інституційних перетворень на всіх рівнях публічного управління, які передбачають не тільки створення законодавчо-правового середовища в області якості життя, але і ефективних інструментів контролю за дотриманням формальних інституціональних правил усіма учасниками соціально-економічних відносин. Важлива роль у цьому питанні належить правовому регулюванню економічного, екологічного і соціального розвитку соціально-економічних систем (держави, регіони, муніципальні освіти), формування інституційного середовища, здатного забезпечити створення чистих технологій та їх використання в процесі створення матеріальних благ.

Одним з базових понять когнітивістських теорій є когнітивна структура особистості (сукупність знань, переконань, установок, думок). Спочатку в якості суб'єкта пізнання розглядався виключно індивід з точки зору відповідності його когнітивної структури навколишній дійсності — її виникнення і руйнування (Ф. Хайдера, Т. Ньюкомб, Л. Фестингера, Ч. Осгуда, П. Танненбаума). Однак суперечливість даного підходу полягала в тому, що складний, багатогранний навколишній світ не може бути пізнаний лише одним індивідом. Надалі спектр розглянутих об'єктів був розширений — інші люди, соціальні явища, соціальний світ у цілому. Однією з центральних ідей в дослідженнях стає ідея комунікації, як обов'язкової складової процесу соціального пізнання. У результаті посилення соціальної спрямованості при аналізі когнітивних процесів акцент переноситься на такі детермінанти, як роль соціального консенсусу та вплив цінностей. Ідея соціального консенсусу, розроблена А. Тейфелом [11], означає визнання того, що націленість на певну

інформацію залежить не тільки від індивідуального досвіду, здібностей, когнітивного стилю сприйняття, але і від прийнятих зразків тлумачення соціальних явищ в тій або іншій культурі, в тому або іншому типі суспільства або якоїсь його частини.

Основний зміст публічного управління процесами забезпечення якості життя визначається як системою уявлень і моральних цінностей самих суб'єктів управління, так і системою цінностей і уявлень об'єктів управління, оскільки акторами соціально-економічних процесів є саме індивіди. Тому головним завданням у забезпеченні ефективного публічного управління з позиції когнітивного підходу є вивчення структури цих уявлень і моральних цінностей та її зміна.

Когнітивний підхід до прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління оперує такими поняттями, як «когнітивний дисонанс», «управлінська парадигма» та ін. Пояснює сам зміст процесу управління з урахуванням тієї системи уявлень, яка сформована у суб'єктів публічного управління. Актуалізація когнітивного підходу обумовлена необхідністю врахування особистісних уявлень суб'єктів і об'єктів публічного управління про навколишню дійсність, а також з погляду продукування нових моделей управлінських комунікацій в процесі управління економічними, екологічними і соціальними процесами на державному та муніципальному рівнях. При цьому важливе значення з позиції когнітивного підходу набуває формування парадигми публічного управління процесами забезпечення якості життя.

Труднощі в поясненні ряду поведінкових явищ спонукали представників багатьох наукових напрямків і шкіл, ввести в свої пояснювальні схеми деякі проміжні змінні, такі як «ментальність», «свідомість», «особистісний досвід», «система переконань» та ін.

У дослідженнях учених ці змінні використовувалися для пояснення закономірностей поведінки. Когнітивний підхід використовується при ідентифікації проблем, формування цілей і розробки безлічі альтернатив їх досягнення в слабоструктурованих системах, до яких відносяться соціально-економічні, політичні системи.

В даний час когнітивний підхід до управлінської діяльності розвивається у двох основних напрямках: 1) формальні методи, що спираються на моделювання ситуацій на основі когнітивних карт; 2) вирішення практичних завдань управління слабоструктурованими системами.

Другий напрямок включає в поле зору не тільки етапи прийняття рішень, що забезпечуються формальними методами, але також і суб'єктно залежні етапи, до яких відносяться формалізація первинних знань і уявлень про проблемні ситуації, цілепокладання, тобто ті етапи, які виконуються людьми, а значить — вимагають врахування людського фактору [8, с. 192–196].

Таким чином, використання елементів когнітивного підходу у розвитку методології і теорії публічного управління процесами забезпечення якості життя передбачає зміну когнітивної структури як окремих індивідів, так і суспільства в цілому. Це означає формування в індивідів і суспільства нових ціннісних орієнтирів з метою оцінки результатів своєї діяльності, а також своєї ролі в реалізації положень Концепції сталого розвитку, спрямованих на збереження навколишнього природного середовища та забезпечення високої якості життя сьогоденних і майбутніх поколінь.

Процеси глобалізації, формування інформаційного суспільства, виникнення електронного уряду, вплив на вироблення політичних і управлінських рішень зовнішніх акторів (громадських об'єднань міжнародного і національного рівня, корпорацій), зростання потреби в залученні ресурсів із різних джерел з метою реалізації стратегічних і тактичних цілей державної політики, розвиток рівнів інтеграції публічного управління — залучення в цей процес не тільки органів влади й управління всіх рівнів, але і громадських об'єднань та представників громадянського суспільства, вимагають вироблення принципово нових форм взаємодії суб'єктів та об'єктів публічного управління процесами забезпечення якості життя на державному, регіональному і муніципальному рівнях. Необхідність вирішення зазначених проблем у сфері публічного управління зумовила виникнення в 50–60-х рр. ХХ ст. мережевого підходу — саме в цей період державна політика в США почала розглядатися як продукт взаємодії бюрократичних кіл, законодавчих органів влади і представників зацікавлених груп.

М. Міненко виділяє п'ять методологічних установок мережевого підходу:

1. Теорія політичних мереж реконструює відносини між державою і сучасним суспільством, що передбачає замість спроби редукції складності суспільства для управління, облік даної тенденції і, більше того, переміщення її в основу сучасного процесу прийняття рішень.

2. Теорія політичних мереж відновлює зв'язки між управлінням і політикою, що передбачає нове бачення співвідношення політичних і управлінських компонентів у процесі вироблення політики. Більш того, змінюється «ракурс розгляду держави як агента політики»: держава та її інститути визнаються важливими, але не єдиними суб'єктами, які беруть участь у процесі прийняття рішень; на противагу ідеї незалежності держави в політиці затверджується безпосередній зв'язок державних структур з іншими політичними акторами і необхідність обміну ресурсами між ними; в протилежність ієрархічним принципам побудови держави пропонується новий тип управління — «керівництво», що характеризується «управлінням без уряду».

3. Мережевий підхід враховує морально-психологічний вимір у рамках дослідження політики та процесу прийняття рішень.

4. В теорії політичних мереж крім визнання важливості поняття «інститут» особливий акцент робиться на внутрішніх зв'язках і взаєминах як ключовому елементі мережевого утворення.

5. Теорія політичних мереж розглядає проблему ефективності не в аспекті «цілі — засоби», а з точки зору співвідношення «цілі — процеси», що означає увагу скоріше до дієвості, ніж до ефективності управління [6].

Актуальність використання мережевого підходу при обґрунтуванні методології формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя в контексті сталого розвитку полягає в тому, що в умовах глобалізації та переходу світового співтовариства до сталого розвитку, вибір стратегічних цілей і реалізація державної політики органами публічного управління повинні здійснюватися з урахуванням оцінки результатів розвитку соціально-економічної системи держави світовим співтовариством (Transparency International, The World Economic Forum та ін.), ідеології Глобальної ініціативи по звітності та інших громадських об'єднань, що просувають ідеї гуманізму і збереження навколишнього середовища.

Проблема якості життя в даному дослідженні розглядається нами на рівні індивіда, групи індивідів, муніципальному, регіональному, державному, міждержавному рівнях. У контексті Глобальної ініціативи по звітності, якість життя визначається безліччю складних за складом факторів, у результаті дії яких в соціально-економічних системах (держава, регіон, муніципальне утворення) відбувається формування і перебіг складних і суперечливих за своєю природою соціальних, економічних, екологічних процесів. Це означає, що проблема забезпечення якості життя вимагає політико-правового втручання за допомогою розробки певних інституціональних норм на міждержавному, державному, регіональному, муніципальному і корпоративному рівнях, а також формування адекватної системи моніторингу за їх дотриманням всіма суб'єктами соціально-економічних відносин. При цьому реалізація моніторингу повинна здійснюється як органами публічного управління, так і незалежними представниками експертно-аудиторської спільноти. Залучення незалежних представників експертно-аудиторської спільноти дозволить підвищити об'єктивність оцінки ефективності діяльності органів публічного управління.

З позиції економічного підходу публічне управління процесами забезпечення якості життя представлено в контексті узгодження приватних і суспільних інтересів, яке передбачає забезпечення згладжування диференціації в рівні доходів індивідів, реалізацію принципів справедливого розподілу і доступності суспільних благ, надання соціального захисту окремих категорій громадян і соціальних гарантій усім членам суспільства та ін.

В основі політико-правового підходу — формування органами публічного управління інституційних основ якості життя в економічній, екологічній і соціальній сферах, розробка та реалізація основних напрямів державної (муніципальної) політики у сфері соціально-економічного та екологічного розвитку.

Соціологічний (антропологічний) підхід дозволяє розглянути суперечливу єдність індивіда і визначити його роль в забезпеченні збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів. Це обумовлено тим, що з одного боку індивід виступає як активний учасник економічних, екологічних та соціальних процесів, а з іншого — як суб'єкт публічного управління.

Екологічний підхід дозволяє враховувати вплив на якість життя стану навколишнього середовища і забезпечує інституціональне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з точки зору підвищення відповідальності за дотримання екологічних норм.

Суперечлива єдність індивіда як виробника і споживача матеріальних і духовних благ передбачає необхідність оцінки, регулювання та усунення наслідків його діяльності, насамперед по відношенню до навколишнього середовища.

Це зумовлено тим, що ефективно публічне управління процесами забезпечення якості життя передбачає врахування екологічного фактору, як невід'ємної складової якості життя.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Змістовний аналіз існуючих методологічних і теоретичних підходів до публічного управління дозволяє зробити наступні висновки.

Насамперед, розглянуті підходи концентрують свою увагу на різних аспектах публічного управління (співвіднесення діяльності індивідів у державному секторі (політиків, виборців, членів політичних партій, бюрократів та ін.) з результатами цієї діяльності; участь громадянського суспільства в управлінській діяльності; взаємини влади і бізнесу, узгодження їх інтересів; участь громадських об'єднань у прийнятті політичних та управлінських рішень; вплив когнітивної структури свідомості на прийняття політичних і управлінських рішень та ін.).

Різноманіття існуючих підходів, розв'язуваних ними завдань, вимагає вироблення методологічного підходу, що дозволяє обґрунтувати цілі, завдання, принципи формування національної системи публічного управління з урахуванням специфіки обраного об'єкта дослідження, в якості якого виступає система публічного управління процесами забезпечення якості життя в соціально-економічних системах.

При обґрунтуванні методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя необхідно враховувати міждисциплінарний характер проведеного дослідження, що об'єктивно передбачає необхідність обґрунтування міждисциплінарного підходу.

Його суть полягає в інтеграції економічного, соціологічного, екологічного і політико-правового підходів на різних рівнях ієрархії системи публічного управління, що зумовлено структурною складністю (багатоаспектність, багаторівневність) категорії якості життя.

Література

1. Гайдученко С. О. Організаційна культура у контексті публічного управління: монографія / С. О. Гайдученко. — Харків: Друкарня Мадрид, 2016. — 344 с.
2. Грицяк І. А. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє [Текст]: монографія / відп. ред. І. А. Грицяк. — К.: К.І.С., 2009. — 240 с.
3. Крюков О. І. Роль політико-управлінської еліти в публічному управлінні / О. І. Крюков // Публічне управління: шляхи розвитку [Текст]: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (26 листопада 2014 р., м. Київ): у 2 т. Т. 1 / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. — К.: НАДУ, 2014. — С. 25–27.
4. Кудрявцев О. Ю. Електронне урядування у сучасному політико-адміністративному просторі: монографія / О. Ю. Кудрявцев; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. — Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. — 184 с.
5. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна та ін.; Запоріж. держ. інж. акад. — Запоріжжя: ЗДІА, 2017. — 606 с.
6. Міненко М. А. Публічне управління: теорія та методологія [Текст]: монографія / М. А. Міненко. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. — 404 с.
7. Оболенський О. Ю. Розвиток суспільства та публічне управління / О. Ю. Оболенський // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України [Текст]. — 2013. — № 3. — С. 27–33.
8. Огнева Е. А. Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста. / Е. А. Огнева. — М.: Эдитус, 2013. — 282 с.
9. Публічне урядування, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції: монографія / [Т. О. Карабін, Я. В. Лазур, М. В. Менджул, Трачук П. А. та ін.]; за заг. ред. М. В. Савчина. — Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2015. — 320 с.
10. Buchanan J. M. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy / J. M. Buchanan, G. Tullock // Ann Arbor: University of Michigan Press, 1962. — P. 10–12.
11. Heilbroner R. The nature and logic of capitalism / R. Heilbroner. — N.Y., 1985. — 159 p.
12. Tajfel H. Introducing Social Psychology / H. Tajfel, K. Eraser. — London., 1978. — 147 p.

Макаров Александр Сергеевич

студент 5 курса лечебного факультета

ФГБОУ ВО «Курский государственный медицинский университет»

Makarov Alexander

5th year Student of the Faculty of Medicine of the

State Pedagogical University «Kursk State Medical University»

Никулин Александр Олегович

студент 5 курса лечебного факультета

ФГБОУ ВО «Курский государственный медицинский университет»

Nikulin Alexander

5th year Student of the Faculty of Medicine of the

State Pedagogical University «Kursk State Medical University»

Научный руководитель:

Маль Галина Сергеевна

доктор медицинских наук, профессор кафедры фармакологии

ФГБОУ ВО «Курский государственный медицинский университет»

Scientific adviser:

Mal Galina

Doctor of Medical Sciences, Professor of the Department of Pharmacology State

Pedagogical University «Kursk State Medical University»

ВОЗМОЖНОСТИ ФАРМАКОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ ГИПЕРЛИПИДЕМИЙ В УСЛОВИЯХ ВОСПАЛЕНИЯ

POSSIBILITIES OF PHARMACOLOGICAL CORRECTION OF HYPERLIPIDEMIA IN CONDITIONS OF INFLAMMATION

Аннотация. В качестве этиологического фактора, способствующего активации хронического воспаления в атеросклеротической бляшке, с вовлечением цитокиновой системы, может являться любая острая инфекционная патология, протекающая с активным воспалительным процессом. В статье показаны особенности гиполипидемического эффекта у больных ишемической болезнью сердца в сочетании с острой респираторной вирусной инфекцией.

Ключевые слова: гиполипидемическая терапия, розувастатин, коррекция, ИБС.

Summary. As an etiological factor contributing to the activation of chronic inflammation in an atherosclerotic plaque involving the cytokine system, any acute infectious pathology occurring with an active inflammatory process can be. The article shows the features of lipid-lowering effect in patients with ischemic heart disease in combination with acute respiratory viral infection.

Key words: lipid-lowering therapy, rosuvastatin, correction, IHD.

Значение процессов воспаления наиболее известно при многих заболеваниях: сердечно-сосудистых, метаболических, неврологических, психиатрических, онкологических [4].

Согласно заключениям первого Международного симпозиума, посвященного проблеме связи инфекции и атеросклероза, проходившего в декабре 1998 г. в Лионе (Франция): атеросклероз является процессом накопления липидов в сосудистой стенке в форме бляшек, что вызвано воспалительной реакцией [1].

В настоящее время воспалительная теория атерогенеза, предполагающая сопровождение местным воспалением в сосудистой стенке всех стадий развития атеросклеротической бляшки признана актуальной [3].

В исследование включено 50 больных ИБС стенокардией напряжения 1–2 ФК изолированной и сочетанной ГХС, 30 из них — с сопутствующей инфекционной патологией (острая вирусная инфекция).

Сегодня розувастатин является единственным препаратом из группы статинов, доказавшим способность вызывать обратное развитие атеросклероза и стабилизировать атеросклеротическую бляшку по данным самых современных методов визуализации [2].

В работе проведена оценка гиполипидемической активности розувастатина в виде монотерапии по влиянию на липидный спектр сыворотки крови и достижению целевых значений ХС ЛНП.

На фоне 12-недельной фармакологической коррекции розувастатином 10 мг/сут. у больных ИБС с ОРВИ с изолированной ГЛП наблюдалось статистически значимое снижение уровня ХС (-9,2%) у мужчин и (-10%) у женщин, в то время как, с сочетанной ГЛП на 7,9% и 8,3% соответственно. Снижение ХС ЛНП составило (-35%) и (-41%) у женщин с изолированной и сочетанной ГЛП, а у мужчин (-25%) и (-35%) соответственно.

Разница между процентным снижением исследуемых параметров у мужчин и женщин связана с более высоким базальным уровнем липидограммы у мужчин.

Снижение исследуемых показателей, имеющие статистическую значимость, ($p < 0,05$) выражено более ярко у пациентов, достигших ХС ЛНП, однако, различия, выявленные при анализе полученных

результатов, позволяют сделать вывод о значительном снижении липидных фракций и у больных, не достигших ХС ЛНП, что связано с увеличением дозы розувастатина до 20 мг/сут. в группе этих больных.

Более выраженные динамические изменения параметров липид-транспортной системы регистрировались у больных ИБС при фармакологической коррекции ГЛП в той же дозе, что и у основной группы (с проявлениями вирусной инфекции).

У больных ИБС стабильной стенокардией напряжения 1–2 ФК, которые к 12-неделе монотерапии розувастатином достигли целевого уровня ХС ЛНП динамика липидного профиля характеризовалась низким показателем варьирования как для ХС, так и для ХС ЛНП ($p > 0,05$). Данная закономерность объясняется стабильным уровнем исследуемых показателей в данной группе больных, не имеющих тенденции к повышению при выбранном дозовом режиме, и как следствие, не требующим другой схемы фармакологической коррекции.

Таким образом, гиполипидемический эффект розувастатина связан с изменением содержания всех показателей липидного спектра: ХС, ХС ЛНП и АИ в обеих сравниваемых группах. Однако у больных с полиморбидной патологией потребовалось увеличение дозы розувастатина до 20 мг/сут. для достижения целевых значений ХС ЛНП.

Литература

1. Голышко, В. С. Влияние полиморфизма генов TNF- α (G 308 A) и IL-10 (G-1082A) при инфаркте миокарда на экспрессию про- и противовоспалительных цитокинов / В. С. Голышко, О.Е. Кузнецов, М. В. Ершова / Журнал ГрГМУ. — 2012. — № 3. — С. 55–58.
2. Оценка сравнительной эффективности ингибиторов синтеза холестерина у больных ишемической болезнью сердца при дезадаптации сердечно-сосудистой системы в условиях воспаления и инфекции / И. А. Грибовская, Г. С. Маль, С. Н. Удалова, Н. В. Болдина // Современные проблемы науки и образования: электрон. науч. журн. — 2015. — № 6.
3. Alexopoulos, N. Calcification in atherosclerosis / N. Alexopoulos, P. Raggi // Nat. Rev. Cardiol. — 2009. — Vol. 6, N11. — P. 681–688.
4. Liping, H. Early C-reactive protein in the prediction of long-term outcomes after acute coronary syndrome: a meta-analysis of longitudinal studies / H. Liping, T. Xinyi, L. Wenhua // Heart, 2010. — Vol. 96. — P. 339–346.

References

1. Golyshko, V. S. Influence of polymorphism of the genes TNF- α (G 308 A) and IL-10 (G-1082A) in myocardial infarction on the expression of pro- and anti-inflammatory cytokines. Golyshko, O.E., Kuznetsov, M. V. Ershova / Journal of the State Medical University. — 2012. — No. 3. — P. 55–58.
2. Evaluation of the comparative effectiveness of inhibitors of cholesterol synthesis in patients with coronary heart disease during disadaptation of the cardiovascular system in conditions of inflammation and infection. Gribovskaya, G. S. Mal, S. N. Udalova, N. V. Boldina / Modern problems of science and education: electron. sci. journal. — 2015. — № 6.
3. Alexopoulos, N. Calcification in atherosclerosis / N. Alexopoulos, P. Raggi // Nat. Rev. Cardiol. — 2009. — Vol. 6, N11.-P. 681–688.
4. Liping, H. Early C-reactive protein in the prediction of long-term outcomes after acute coronary syndrome: H. Liping, T. Xinyi, L. Wenhua / Heart, 2010. — Vol. 96. — P. 339–346.

Тронь Тетяна Володимирівна*викладач**Київський національний лінгвістичний університет***Тронь Татьяна Владимировна***преподаватель**Киевский национальный лингвистический университет***Tron Tetyana***Lecturer**Kyiv National Linguistic University***ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ОХОРОНИ КОРДОНУ США****ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ ОХРАНЫ ГРАНИЦЫ США****THE USA BORDER PROTECTION SPECIALISTS'
VOCATIONAL TRAINING DEVELOPMENT STAGES**

Анотація. У статті досліджено основні етапи розвитку професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону США. Здійснено ретроспективний аналіз становлення Прикордонного патруля США, виявлено характерні особливості професійної підготовки фахівців у цій сфері.

Ключові слова: етапи розвитку, професійна підготовка, Прикордонний патруль, ретроспективний аналіз, охорона кордону.

Аннотация. В статье исследованы основные этапы развития профессиональной подготовки специалистов в сфере охраны границы США. Осуществлен ретроспективный анализ становления Пограничного патруля США, выявлены характерные особенности профессиональной подготовки специалистов в этой сфере.

Ключевые слова: этапы развития, профессиональная подготовка, Пограничный патруль, ретроспективный анализ, охрана границы.

Summary. The article deals with the investigation of vocational training development stages of the specialists in the field of the USA Border protection. The retrospective analysis of its establishing was conducted. The article specifies peculiarities of the USA Border patrol specialists' vocational training.

Key words: development stages, vocational training, Border patrol, retrospective analysis, border protection.

На сучасному етапі світового розвитку та України зокрема відбулися значні зміни, які істотно впливають на національну безпеку держави та потребують розробки суттєво нових підходів щодо її забезпечення. Прикордонна безпека — один із найважливіших складових національної безпеки загалом. З огляду на це необхідно є потреба у пошуку нових способів підвищення якості професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону, переосмислення вітчизняного досвіду, а також вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн. Вивчення досвіду професійної підготовки співробітників правоохоронних органів зарубіжних країн активізувалося наприкінці ХХ століття. Значною мірою це пояснюється процесами демократиза-

ції, відкриттям кордонів і суцільним прагненням до взаємодії і співпраці. Разом з тим, результати аналізу наукових праць, у яких розглядаються питання підготовки фахівців прикордонних відомств закордоном свідчать про те, що досвід США у цій галузі ще недостатньо досліджений.

На думку багатьох спеціалістів правоохоронних служб та дослідників у галузі педагогіки, високоякісна професійна підготовка фахівців правоохоронних органів є елементом успішності роботи правоохоронних органів в цілому, що відповідає запитам та викликам ХХІ століття [6]. У контексті нашого дослідження цікавою є система підготовки кадрів правоохоронних органів Сполучених Штатів Америки, де реалізовано новітній досвід щодо професійної підготовки фахівців.

Так, правоохоронна система США поділена на рівні: муніципальний, окружний, штатний (між штатами) та федеральний. Кожен рівень правоохоронних органів США має відповідні агенції, департаменти та відділи. Як зазначає П. Курлович: «Система правоохоронних органів США є унікальна, оскільки головною особливістю правоохоронних органів США є їх децентралізація» [1].

Незважаючи на складність правоохоронної системи, усі її підрозділи та агенції являють собою спеціалізовані відомства з чіткими функціями та сферою відповідальності. Федеральні правоохоронні органи характеризуються фрагментарністю повноважень. Серед головних функцій федеральних держслужбовців можна визначити такі: забезпечення безпеки та захисту (1%), операції, пов'язані з судовими рішеннями (4%), розслідування та інспекції, не пов'язані із злочинною діяльністю (14%), виправна робота (18%), патрульно-постова служба (22%), розслідування злочинів (40%) [10].

Найвищий рівень правоохоронної системи США є комбінацією двох федеральних міністерств: Міністерство національної безпеки та Міністерство юстиції. Міністерство Національної безпеки США (далі МНБ) — одне з федеральних агенцій США, яке було створено 25 листопада 2002. На федеральному рівні міністерство здійснює керівництво усіх відомств з метою попередження загрози скоєння терористичних актів. МНБ є наймолодшим міністерством серед усіх міністерств США. Звертаючи увагу на те, що МНБ було створене фактично у відповідь на терористичні атаки 11 вересня 2001 року, головні функції МНБ пов'язані із протидією та запобіганням терористичним атакам, захистом кордонів США. З 2003 року до складу Міністерства увійшла Служба імміграції та натуралізації США, яка була поділена на Імміграційну та Митну поліцію та Управління з питань громадянства та імміграції [1].

Пройшовши майже 16-ти річний шлях (2001–2017) змін та реформ, МНБ включає в себе такі основні агенції та управління: Бюро з митних питань та охорони кордонів, Берегову охорону, Адміністрацію транспортної безпеки, Федеральну агенцію з управління у надзвичайних ситуаціях (НС), Секретну службу, Службу з питань громадянства та імміграції, Імміграційну та Митну поліцію, Федеральний центр (ФЦ) підготовки співробітників правоохоронних органів, Відділ з управління з фінансових питань, Управління національного захисту та програм, Відділ науки і технології, Управління з виявлення ядерних матеріалів, Управління з питань охорони здоров'я, Управління розвідки та аналізу, Управління з координації операцій [8].

Після її реорганізації, Митно-Прикордонна служба є одним із найбільш комплексних агентств США, головним завданням якого є запобігання тероризму та потрапляння нелегальної зброї на територію США, регулювання та спрощення міжнародної торгівлі,

захист торгового законодавства та економічних інтересів США. Прикордонний патруль (далі ПП) є складовою Митно-Прикордонної служби США. Сьогодні основними завданнями агента ПП є виявлення, попередження та затримання терористів, нелегальних мігрантів, контрабандистів та іноземців, які не мають документів. Серед інших напрямків діяльності слід зазначити такі: перевірка шляхів сполучення, спостереження, патрулювання, перевірка транспортних засобів, адміністративні заходи, розвідка і боротьба із контрабандою [3].

Втім, щоб зрозуміти та осмислити сучасні тенденції розвитку цього органу, варто, на нашу думку, розглянути ретроспективний аналіз Прикордонного патруля США. Існування Прикордонного патруля бере початок ще з 1904 року. Саме у цей період кінна варта у складі 75 осіб патрулювала Ель-Пасо, Техас. Метою патрулювання було протидіяти потраплянню нелегальних мігрантів із Китаю, які здійснювали незаконний перетин кордону саме через Ель-Пасо. Кінна варта не мала особливих повноважень, передбачених законом, відтак головним її завданням було лише охороняти сухопутні кордони США з метою запобігання нелегального перетину. Наступним важливим роком в історії розвитку Прикордонного патруля США є рік 1915. Саме цього року починає формуватися нормативно-правове підґрунтя функціонування Прикордонного патруля. Конгрес США приймає рішення щодо вдосконалення системи охорону кордону. Разом з тим утворюється новий загін агентів охорони кордону — вартові інспектори. Тепер вони здійснюють не лише кінний патруль, а й патруль на транспортних засобах та човнах. Втім навіть із розширенням можливостей патрулювання, головним завданням інспекторів лишається патрулювання кордонів США з метою протидії нелегальній міграції. На той момент до обов'язків інспекторів не входив арешт осіб, які незаконно намагалися перетнути кордон США. Таке завдання було покладено на Імміграційну службу.

Важливим моментом в історії США в цілому є 18 поправка до Конституції «Про заборону ввозу, перевезення, виробництва та продаж алкогольних напоїв на території США» [5]. Оскільки ця поправка до Конституції передбачала повну заборону алкогольних напоїв по всій території США, це спонукало багатьох осіб до нелегального перевезення та розповсюдження алкогольних напоїв до США. Міграційна служба та Служба митного контролю самостійно не могли подолати таку проблему, оскільки ввезення відбувалося безпосередньо на прикордонних територіях. Тому на функцію ПП було покладено ще одне завдання — виявлення контрабанди та затримання осіб, які її намагалися ввести на територію США. Таким чином, повноваження та функції ПП починають розширюватися.

Переломним моментом в історії розвитку Патруля стає 28 травня 1924 року — конгрес США приймає

рішення про заснування Прикордонного патруля США як відомства. 28 травня 1924 року генеральним секретарем з питань імміграції були розроблені рекомендації щодо запобігання незаконного в'їзду на територію США. Саме цим днем датується створення Прикордонного патруля при імміграційній службі США. Завдання Прикордонного патруля полягало у контролюванні північних та південних кордонів США [4].

Це означає, що з цього моменту Прикордонний патруль починає функціонувати як окреме відомство, яке підпорядковувалася уряду США. Окрім патрулювання сухопутних кордонів США 1925 року перед вартовими ПП висувуються нові задачі, одна з яких — патрулювання прибережних територій. Говорячи про особовий склад ПП, варто зауважити, що на період 1924 року налічувалось близько 450 офіцерів ПП. Більша частина з них були колишніми офіцерами поліції та інших правоохоронних відомств.

1932 рік зумовив виникнення двох головних локацій діяльності Прикордонного патруля США: варта біля американо-мексиканського кордону та варта вздовж американо-канадського кордону. Контрабанда на кордонах США у 30-х роках 20 століття набирала обертів. Саме тому на ПП покладалася низка завдань, пов'язаних не лише з патрулюванням кордонів. Таким чином, сухопутні кордони США знаходяться під пильним наглядом вартових.

1933 року 32-й Президент США Франклін Рузвельт об'єднав Бюро Імміграції та Бюро Натуралізації в єдину Службу Імміграції та Натуралізації. Таким чином, ПП як відомство підпорядковувалося вже новоутвореній Службі імміграції та натуралізації [5].

Безумовно, що гарантією захисту кордону є якісна підготовка кадрів. З грудня 1934 року було відкрито спеціальне училище для майбутніх агентів Прикордонного патруля Служби імміграції та натуралізації (*INS Border Patrol Training School*) на території Ель-Пасо. Відтепер прикордонне відомство починає висококваліфіковану підготовку майбутніх агентів прикордонного патруля. У перший рік функціонування прикордонного училища навчалось лише 34 курсанта. Набір здійснювався відповідно до певних вимог. За вимогами до училища могли вступити громадяни США до 40 років, які мали середню освіту, без судимості, з відмінними медичними показниками. Крім того, майбутніх курсантам училища потрібно було успішно пройти серію вступних випробувань. На той період серед вступних іспитів були лише фізична підготовка та іспит з володіння вогнепальною зброєю. Передбачалось, що майбутній кандидат до вступу до навчального закладу ПП має володіти базовими навичками поведіння із вогнепальною зброєю та елементами фізичної підготовки. Серед головних дисциплін були лише практичні дисципліни — фізична підготовка,

навчання стрільби зі зброї та елементи верхової їзди. Тут курсантів в основному готують колишні агенти прикордонного патруля [2, с. 25].

У свою чергу, технічний прогрес вносить свої корективи не лише на суспільно-політичне життя країни, а й на прикордонний патруль також. 1935 року було започатковано автомобільний патруль. Відтепер патрулювання прикордонних територій здійснювалося не лише пішим та кінним патрулем, а й на автомобілях. Це дало змогу дещо оптимізувати процес патрулювання та вдосконалити роботу агентів. Цього ж року й додається така нова дисципліна в училищі як «Водіння транспортного засобу». Ця дисципліна передбачала практичний та теоретичний курси. Під час лекційного курсу майбутнім агентам подавалася інформація про сам транспортний засіб та специфіка його керування. А на практичних заняттях вже відпрацьовувалися навички водіння з інструктором та самостійно. Проте, впровадження автомобільного патрулювання ніяким чином не вплинуло на скорочення кількості патрульних на конях, оскільки прикордонна місцевість має звивисту не рівну територію. Тому кінна варта й досі є одним з елементів патрулювання кордонів США.

Під час Другої Світової Війни (1939–1945) уряд США приділяв особливу увагу охороні державного кордону. Таким чином, кількість агентів ПП зростала, а навчання посилювалося. Розширювався також і список предметів. Одним з нових предметів стало право. Курсанти проходили теоретичний та практичний курс правової підготовки.

У післявоєнний період відбулося значне розширення функцій та повноважень агентів ПП. У зв'язку з різким потоком нелегальних мігрантів, у агентів прикордонного патруля з'явилася прерогатива — агенти прикордонного патруля вперше могли здійснювати арешт нелегальних мігрантів. Ця подія відбулася 1952 року. Безумовно це вплинуло і на програму фахової підготовки майбутніх агентів ПП. Таким чином, до загального переліку дисциплін додалися дисципліни з відпрацювання затримання та арешту. Дисципліни носили суто практичний характер. Метою цієї дисципліни було навчити майбутніх агентів ПП здійснювати затримання та арешт осіб, які нелегально намагалися перетнути кордон США.

1960 рік вніс також корективи у функції агентів ПП. Зважаючи на те, що 60-ті 20 століття у США вважались активною фазою процвітання розширилися після рішенням президента Д. Кеннеді, за яким агенти прикордонного патруля могли оглядати літаки внутрішніх рейсів з метою протидії терористам. Це, безумовно, лише посилювало безпеку не тільки на кордоні, а й в США в цілому. Безумовно, що нові виклики часу спонукають й до перегляду програм підготовки майбутніх фахівців. Так, додається практична дисципліна «Протидія авіатероризму». Ця дисципліна передбачала засвоєння курсантами алгоритму проведення та затримання

терористів на борту авіалайнерів. Таким чином, програма підготовки фахівців відповідає вимогам сучасності.

Період 70-х–80-х років характеризується розвитком та вдосконаленням навчальної бази майбутніх агентів ПП, оскільки було створено єдиний навчальний центр для співробітників усіх правоохоронних структур. З утворенням Центру підготовка усіх співробітників правоохоронних органів США, в тому й числі агентів ПП стає якіснішою та ефективнішою.

Період 80-х та 90-х років характеризується значним підвищенням потоку нелегальних мігрантів до США. Отже, нові виклики потребують нових рішень. Тому для оптимізації діяльності агентів ПП було впроваджено новітні технології, які значно покращують роботу агентів ПП. Так, було впроваджено використання різних технічних засобів: пристрої далекого бачення, пристрої для стеження вночі та системи супутникової навігації. Це все значною мірою покращило та удосконалило службу агентів ПП.

Іншим значним роком в історії Прикордонного патруля став 2003 рік. У зв'язку з трагічними подіями для США 11 вересня 2001, року було створено Міністерство національної безпеки США, а Митно-прикордонна служба стала одним з її компонентів. Прикордонний патруль є федеральним правоохоронним органом МПС США, що входить до складу МНБ США [4].

Говорячи про програму підготовки майбутніх фахівців, варто зазначити, що вона також зазнавала змін. Так, до 2008 року курс базової підготовки в Академії ПП тривав 16 тижнів із загальною кількістю годин 663. Серед предметів слід зазначити такі: фахова іспанська мова — 214 годин; Право — 191 година; володіння вогнепальною зброєю — 67 годин; керування транспортним засобом — 44 години; фізична підготовка — 125 годин; протидія тероризму — 8 годин; загальна підготовка та адміністративні процеси — 14 годин. Втім, 2008 року відбулися певні зміни в програмі професійної підготовки. Кількість годин лишилась незмінною. Зміни відбулися у кількості днів. Відтепер базова підготовка в Академії ПП триває 55 дні. Такі курси як протидія тероризму, загальна підготовка та адміністративні процеси об'єднали в загальну правову підготовку. Крім того, із загального курсу вилучили фахову іспанську мову. Відтепер фахова іспанська мова вивчається окремим курсом для тих, хто не володіє базовими навичками іспанської мови. У зв'язку з цим змінилися й умови вступу: письмовий екзамен складається не лише з логічного мислення, а й з рівня володіння іспанською мовою. Якщо кандидат успішно складає іспит з рівня володіння іспанською мовою, він не проходить додатковий 40-ти денний курс іспанської мови. Але, якщо людина не володіє основами іспанської, їй пропонується скласти

тест на здібності до вивчення мов — штучна мова. Таким чином, виявляються розумові здібності потенційного агента ПП щодо володіння іспанською мовою. Оскільки американо-мексиканський кордон вважається з найбільшою кількістю ризиків, саме тому особливу увагу приділяють комунікативній підготовці майбутніх агентів ПП [7, с. 82].

Звертаючи увагу на хронологію ретроспективного аналізу історія ПП США, варто зазначити, що велику ролі відіграє й нормативно-правова база. Одним з таких елементів нормативно-правової бази є Стратегія національного розвитку. Згідно зі Стратегією, основною метою відомства є оперативний контроль за кордонами США. Стратегічний план започатковує підхід для ПП, який здатний сприйняти виклики XXI століття щодо загрози цілісності держави, в тому числі й тероризм. Також документ засвідчує низку планів щодо впровадження нових технологій у практику охорони кордону, удосконалення інфраструктури, а разом із тим й технічного забезпечення та професійна підготовка майбутніх агентів ПП та підвищення кваліфікації діючих агентів.

Стратегічний план 2020 поєднує у собі дві головні ідеї: охорона державного кордону США та посилення та вдосконалення роботи ПП. Охорона державного кордону передбачає такі фундаментальні принципи — Інформація, Інтеграція та Швидкого реагування. Під інформацією розуміється суцільна обізнаність щодо стану на кордоні. Сьогодні інформація відіграє дуже важливу роль у суспільно-політичному житті людей, тому для працівників правоохоронних органів, в тому числі й агентам ПП, вкрай необхідно володіти інформацією для потужного забезпечення та гарантування безпеки на кордоні. За допомогою приладів спостереження та складних систем супутникового зв'язку агенти ПП чітко розуміють стан речей на кордоні та підлеглих територіях. Другий принцип Стратегії — принцип інтеграції, тобто об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу. Це відкриває можливості для міжнародної співпраці та обміну позитивним досвідом у сфері охорони кордону з іншими державами світу [9].

Таким чином, можна констатувати той факт, що історія Прикордонного патруля США почалася ще у XIX столітті. За весь період свого існування Прикордонний патруль пройшов досить довгий шлях змін та реформ. Невід'ємним компонентом змін також є етапи професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону США. Зміст професійної підготовки змінювався та вдосконалювався. Дослідивши етапи розвитку професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону США, можемо стверджувати, що досвід США є надзвичайно вагомим та корисним для розвитку професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону України.

Література

1. Курлович П. Н. Полиция в правоохранительной системе США / Вестник Казанского юридического института МВД России. 2013. № 12. [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/politsiya-v-pravoohranitelnoy-sisteme-ssha>
2. Таранова С. В. Особливості розвитку митної служби США (кінець XVIII–перша половина XX ст.). / С. В. Таранова // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління, 2010, 1: С. 23–27.
3. GAO-07–540R Homeland Security: Information on Training New Border Patrol Agents. [Electronic resource]. — Access mode: [http://www.gao.gov/products/GAO-07–540R](http://www.gao.gov/products/GAO-07-540R)
4. History of the U. S. Customs and Border Protection. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cbp.gov/about/history>.
5. History of the USA Law. [Electronic resource]. — Режим доступу: <http://www.history.com/topics/18th-and-21st-amendments>
6. Survey on European Police Education and Training [Electronic resource] / European Police Colledge. — Access mode: https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/website/TrainingLearning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf
7. Tron T. V. Specifics of the U. S. Border Patrol Agents' vocational training / T. V. Tron // Збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук» 10–11 лютого 2017 р. м. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. — С. 81–84.
8. U.S. CBP Organization. [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.cbp.gov/about/leadership-organization>
9. Vision and Strategy. [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.cbp.gov/document/publications/vision-and-strategy-2020>
10. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems Autore: Wheelock, Anne Thomson Gale, 2006–01 Libro/Ed. Rilegata: P. 1274.

УДК 37.06:159.923]=161.2(045)

Щербан Тетяна Дмитрівна

*доктор психологічних наук, професор
Мукачівський державний університет*

Щербан Татьяна Дмитриевна

*доктор психологических наук, профессор
Мукачевский государственный университет*

Scherban Tetyana

*Doctor of Psychology, Professor
Mukachevo State University*

Щербан Ганна Вікентіївна

*старший викладач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет*

Щербан Анна Викентьевна

*старший преподаватель кафедры педагогики дошкольного
и начального образования*

Мукачевский государственный университет

Scherban Anna

*Senior Lecturer at the Department of Pedagogy Preschool and Elementary Education
Mukachevo State University*

Волошин Надія Петрівна

*старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет*

Волошин Надежда Петровна

*старший преподаватель кафедры теории и методики дошкольного образования
Мукачевский государственный университет*

Voloshyn Nadiya

*Senior Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education
Mukachevo State University*

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У НАВЧАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ОБРАЗ В УЧЕБНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ

ARTISTIC IMAGE IN EDUCATIONAL INTERACTION

Анотація. Досліджено вплив художнього образу, включеного у навчальну взаємодію учня з вчителем, представлено методику аналізу художнього твору з позиції сприймання його учнем.

Ключові слова: художній образ, сугестивний вплив, асоціативне сприймання, навчальна взаємодія.

Аннотация. Исследовано влияние художественного образа, включенного в учебное взаимодействие ученика с учителем, представлена методика анализа художественного произведения с позиции восприятия его учеником.

Ключевые слова: художественный образ, сугестивное влияние, ассоциативное восприятие, учебное взаимодействие.

Summary. The influence of the artistic image of the pupil included in the educational interaction with the teacher has been researched, the method of analysis of the artistic work from the position of student perception has been presented.

Key words: artistic image, suggestive influence, associative perception, educational interaction.

Інтернет сьогодні є важливою складовою навчання. Навчальні тексти мережі активно входять у всі сфери пізнавальної діяльності людини. Вимоги до таких текстів є об'єктами багатьох досліджень. Поза увагою науковців залишився процес сприйняття художнього тексту. Пошук, обробка, вивчення, сприйняття саме художнього образу в комп'ютерних мережах, має відповідну специфіку та особливі вимоги до формування цього тексту. Спочатку, вчитель на уроках цілеспрямовано формує вміння учня працювати з художніми текстами, поезією. Далі цей навик учень застосовує самостійно, і в Інтернеті також. У зв'язку із зазначеним, слід підкреслити, що проблема моделювання впливу на особистість у процесі вивчення саме художнього образу, сьогодні потребує ретельнішої уваги дослідників. Цілеспрямованого вивчення феномену художнього образу не проводилося. Саме поезія та художні твори розвивають душу учня, роблять його життя більш яскравим та витонченим.

Вивчення і переживання образу має ту особливість, якої бракує під час вивчення інших предметів у школі, — це сугестивний вплив цього художнього образу. У процесі його засвоювання під керівництвом учителя активізуються сугестивні елементи поетики, які відповідно трансформують психічний стан учня. Отже, предмет вивчення — вплив художнього образу включеного у навчальну взаємодію учня з вчителем. Метою роботи є — виокремлення методики аналізу художнього твору з позиції сприймання його учнем.

Художній образ, як форма відображення дійсності, вивчався багатьма науковцями: філософська теорія відображення (Б. Мейлах); асоціативний напрям психології (Берклі, Юм, Міль); уселяння, як спеціально-організований вид комунікації (Б. Д. Паригін, Ю. А. Шерковін). Останнім часом дослідники [3, 4, і ін.], що вивчають питання специфіки художнього образу, естетичного сприйняття, у тім чи іншому ступені стикаються з проблемою сугестивності. Тим часом приходиться відзначити недостатню розробленість даної проблеми, а в довідковій і навчальній літературі по естетиці відсутність визначення терміна «сугестивність художнього образу».

Художня творчість і сприйняття творів — дві взаємозалежні сторони освоєння людиною дійсності. Художній твір створюють письменник, а сприймають інші. Отже, діяльність, спосіб освоєння світу виявляються як у процесі творчості, так і в процесі сприйняття здобутків. Обидві ці сторони пов'язані між собою об'єктом сприйняття — здобутком мистецтва, художнім образом. Сугестивність художньо-образного мислення художника впливає на свідомість учня, викликає в нього безліч асоціацій.

Представимо аналіз поетики на практичному прикладі — вивчення пейзажної мініатюри П. Тичини «Дощ» із циклу «Енгармонійне» з рецептивних позицій.

*А на воді в чийсь руці
Гадюки пнуться... Сон. До дна.
Війнув, дихнув, сипнув пшоно —
І заскакали горобці!..
Тікай! — шепнуло в береги
Лягай... — хитнуло смолки.
Спустила хмарка на луги
Мережані подолки.*

Уявимо людину, яка спостерігає початок дощу біля річки чи озера. Її зорові, слухові, нюхові і дотикові рецептори сприймають велику кількість предметів. Наприклад, у полі зору людини є навколишній предметний світ — берег, вода, дерева і ін. Але далеко не все це відбивається в свідомості. Людина могла бачити, як перші краплі дощу упали на водне плесо, як поспішили рибалки з вудками додому, але вона могла «не помітити» інших предметів і явищ — наприклад, кольору хмар, гнутих вітром дерев і т. д. Людина взагалі могла не звернути уваги на температурні зміни (стало холодніше), запах озону тощо, хоч початкові ланки органів чуття все це, безперечно, зафіксували. Відбір тільки частини предметів з їх величезної кількості визначається домінуючими установками особистості. Поет вказав у тексті мініатюри на мінімальну частину вражень, які можна винести, спостерігаючи початок дощу. Але для учня кожна деталь стає основною для репродукування в уяві ряду зорових, слухових та інших образів — проходить процес, який є оберненим воронці.

Здається, що поет в мініатюрі «Дощ» зображує явище природи, яке кожен з нас неодноразово спостерігав. Але коли ми сприймаємо цей твір, то відчуваємо магічний вплив справжнього світу. Ми «бачимо» дощ з багатьма подробицями. Він почався раптово. За мить до його початку вся природа напружилась у якомусь тривожному передчутті. Вітер дихнув запахом дощу — і вода злегка захвилювалась. Якусь мить відбувалась боротьба між минулим спокійним станом, що проймав річку до дна, і тим прийдешнім, що вже наступає. Хмара повністю закрила небо. З новим поривом вітру на воду впали перші краплі перші краплі дощу й почали дрібно бити по воді — ніби застрибали горобці, весело визбируючи розсипане кимсь пшоно. І в цю мить, коли на воді, луги, поля і гаї впали перші краплини дощу, природа особливо захвилювалась, захитались дерева і навіть лугові квіти зігнулись під вітром: «Ховайтесь, люди, хто куди зможе!». Але коли дощ набрав сили — вітер вщух. Заспокоєна природа п'є, напивається цілющої вологи. Звичайно ж, кожний учень при сприйманні мініатюри матиме свою картину дощу, бо його образні уявлення виникатимуть на основі індивідуального досвіду. Це не заперечує факту, що все-таки текст спрямовує розвиток читацьких уявлень, накладає певні обмеження на амплітуду їх індивідуальних коливань.

Детально проаналізуємо текст мініатюри. Перша фраза утруднена для розуміння, майже загадково-ребусна:

*А на воді в чийсь руці
Гадюки пнуться...*

По цій фразі учень не може тільки «ковзнути» увагою і перейти до сприймання подальших логічно обґрунтованих і тому легших для розуміння частин тексту — в такому випадку сприйняття мініатюри буди збідненим. Тому перед ним постає завдання перебороти «алогізм» фрази, розкрити для себе її істинний зміст. Психологія пояснює механізм сприймання текстів подібного утрудненого типу. Психологом О. Никифоровою [1] проведені численні експерименти, які показали, що для повноцінного розуміння утрудненої фрази учневі необхідно активізувати образне уявлення.

Після першої фрази йдуть два називні слова — речення «Сон. До дна.» Психофізіологічний механізм сприймання цих слів такий же, як і перших двох рядків мініатюри — утрудненість їх «розшифровки». Але є й інша причина, яка змушує учня поглиблено осмислювати текст. Номінативні речення затримують і збуджують увагу учня не тільки завдяки своїй складності, але й тому, що вони є виділеними. У зовнішньому плані вони ніби віддалені від змісту попередньої фрази, але у внутрішньому — заглиблено семантичному — між ними існують тісні органічні зв'язки.

Після перших двох рядків буквально ребусної складності йде легкий для сприймання зоровий образ:

*Війнув, дихнув, сипнув пшо́на —
І заскакали горобці!..*

У цьому проявляється уміння Тичини економити словесний матеріал. Частина образно-емоційного змісту, який передає учневі ця метафора (якщо вона сприймається разом із контекстом), по суті, їй не належить. Він органічно переходить в метафору із попереднього фрагменту тексту.

Перша образа картина поезії дає відчуття вітру. Це відчуття, яке промайнуло у учня і було тимчасово «знищене» під час сприймання номінативних речень «Сон. До дна.» знову відновлюється словами «Війнув, дихнув, сипнув пшо́на...» Отже, метафора має два змістовних плани. На перший погляд здається, що вона «працює» на створення учнем яскравого зорового образу. Але цей образ — всього на всього перший, найбільш видимий план. Другий же план завуальований — це передача відчуття подиху вітру. Мотив тривоги, який був збуджений у учня першим реченням поетичного тексту, набув підсилення в таких рядках:

*Тікай! — шепнуло в береги.
Лягай... — хитнуло смолки.*

Тривожний мотив досягнув тут свого апогею. А далі після цих, ускладнених для сприймання рядків, йде простий за своєю структурою метафоричний образ:

*Спустила хмарка на лу́ги
Мережані подолки.*

Цікаво побудована композиція мініатюри. Автор, можна сказати, то подає всі зорові образи першої строфи великим планом, то у другій строфі змінює його на середній, а твір завершує загальним планом. Зміна планів має свою логіку. Поет продумано керує читацькою увагою. Наш погляд спрямовується від часткового до загального. Така зміна точок зору надає зображенню особливої «опуклості, просторової перспективи».

Отже, розглядаючи мініатюру «під мікроскопом», ми простежили складний високоорганізований твір, у функціонуванні якого все підпорядковано вираженню змісту. Особливості такої організації найкраще пізнаються тоді, коли підходимо до аналізу з позиції художнього сприймання, власне саме поняття ефекту оберненої воронки стає операційним тільки тоді, коли ми аналізуємо художній текст з рецептивних позицій.

Цим і пояснюється ефективність пропонованої методики аналізу. Аналізуючи текст з позиції художнього сприймання, ми фактично виявили і описали функції багатьох літературних прийомів, які просто не виявляються, коли аналізувати текст традиційно-філологічними способами. І чим більше ми відкриваємо застосованих автором виражально-зображальних прийомів, тим повніше бачимо художній текст як функціонуючу систему, що породжує художні смисли.

Системний підхід до аналізу поезики художнього твору найбільш ефективний тоді, коли сам аналіз здійснюється з рецептивних позицій. Один із найважливіших методичних принципів рецептивної поезики полягає у вимозі об'єктивізації тієї моделі сприймання твору, що вибудовується дослідником. Інакше кажучи, кожна проаналізована дослідником модель сприймання повинна бути об'єктивно аргументованою.

Отже, актуальність вивчення сугестивності художнього образу полягає в тому, що він породжує систему додаткових образів, пов'язуючи у цілісність досвід учня і здобуток поетичного замислу автора твору. Вивчення поезики відбувається з урахуванням законів асоціативного сприймання і у системі тріади: суб'єкт — предмет — суб'єкт. У цій тріаді предмет вивчення — художній образ уключений у навчальну взаємодію учня з вчителем. Враховуючи зазначене, представлено методику аналізу художнього твору з врахуванням психологічних особливостей асоціативного сприймання образу учнем. Вивчення психологічних особливостей засвоєння учнем художнього образу не тільки покращить навчання учня, але закріпить його потребу у вивченні художніх творів, поезії.

Література

1. Никифорова О. И. Психология восприятия художественной литературы / О. И. Никифорова. — М.: Книга, 1972. — 152 с.
2. Потебня А. А. Слово и миф / А. А. Потебня. — М.: Правда, 1989. — 624 с.
3. Череповська Н. І. Психологічні проблеми символічного образу в художній діяльності людини / Н. І. Череповська // Проблеми загальної та педагогічної психології. — К.: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2000. — т. 2, ч. 5. — С. 194–200.
4. Чепелева Н. В. Теоретико-методологические основы психологической герменевтики / Н. В. Чепелева // Развитие педагогической и психологической науки в Украине 1992–2002: сб. науч. работ до 10-річчя АПН України.-Академія педагогічних наук України. — ч. 1. — Харків: «ОВС», 2002. — С. 503–516.
5. Юхимик Ю. В. Асоціативність як база художнього мімесису / Ю. В. Юхимик // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — К, 2013. — № 3. — С. 3–7.
6. Щербан Т. Д. Художній образ у навчальній взаємодії учня з вчителем / Т. Д. Щербан // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. — Том. X: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія, вип. 26. — С. 941–953.

УДК 553.3/9(575.1)

Адиллов Абдусаттор Абдурахмонович

кандидат геолого-минералогических наук, доцент,

доцент кафедры «Гидрогеология и геофизика»

Ташкентский государственный технический университет

имени Ислама Каримова

Adilov Abdusattor

Candidate of Geological and Mineralogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department «Hydrogeology and Geophysics»

Tashkent State Technical University named after Islam Karimov

Зокиров Зиёдулла Мансур угли

Магистрант кафедры «Гидрогеология и геофизика»

Ташкентского государственного технического университета

имени Ислама Каримова

Zokirov Ziyodulla

Master of the Department «Hydrogeology and Geophysics» of the

Tashkent State Technical University named after Islam Karimov

ОЦЕНКА ГИДРОГЕОЛОГИЧЕСКИХ И ИНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ МЕСТОРОЖДЕНИЯ ГОРЮЧИХ СЛАНЦЕВ АКТАУ

ESTIMATION OF HYDROGEOLOGICAL AND ENGINEERING-GEOLOGICAL CONDITIONS DEPOSITS OF FUEL SLANCES AKTAU

Аннотация. В статье приведены гидрогеологические и инженерно-геологические условия месторождения горючих сланцев Актау. Дана оценка изменчивости физико-механических свойств и трещиноватости каждого литологического типа пород. Определены сложности гидрогеологических и инженерно-геологических условий разработки.

Ключевые слова: рельеф, водоток, водопроницаемость, выветривание, разуплотнение, обрушение, вывалы, тектоника, водоносный горизонт, устойчивость.

Summary. The article describes the hydrogeological and engineering-geological conditions of the Aktau oil shale deposit. Evaluation of the variability of the physical and mechanical properties and the trituration of each lithological rock type. Complexities of hydrogeological and engineering-geological conditions of development are determined.

Key words: relief, watercourse, water permeability, weathering, decompaction, collapse, dumps, tectonics, aquifer, stability.

Месторождение Актау расположено на юго-востоке обширной пустыни Кызылкума, который характеризуется резко континентальным аридным засушливым климатом. Рельеф преимущественно равнинный, слаборасчлененный с отдельными невысокими горами и возвышенностями.

Гидрогеологические и инженерно-геологические условия предопределены природными условиями района и его геолого-структурным строением. В гидрогеологическом отношении постоянные поверхностные водотоки отсутствуют, за исключением временных потоков, возникающих в период весенних дождей. Атмосферные осадки являются основным источником пополнения подземных вод, которые, несмотря на малое их количество и большую испаряемость, формируют запасы подземных вод. Этому

способствует неравномерное распределение осадков в течение года: основное их количество (до 70–80%) приходится на весенне-зимний период, когда величина испарения минимальная.

Благоприятно сказывается на формировании подземных вод геолого-структурное и геоморфологическое строение. Сравнительно слабая расчлененность рельефа способствует инфильтрации атмосферных осадков и вод временного и поверхностного стока и накоплению подземных вод в отложениях различных возрастных комплексов. Осадочный чехол сложен переслаивающейся толщей глин, рыхлых и слабосцементированных водопроницаемых отложений мезо-кайнозоя. Породы фундамента в горных массивах обнажены, трещиноваты, раздроблены тектоническими нарушениями. В горах разломы

выходят на поверхность, а в синклиналильных прогибах погружаются на большие глубины, разрывая почти всю толщу чехла, вплоть до отложений неогена. Такие разломы являются коллекторами и проводниками подземных вод.

Нижний гидрогеологический этаж, приуроченный к породам протерозойского и палеозойского возрастов, содержит трещинные, трещинно-карстовые и трещинно-жильные воды. В горных массивах породы палеозоя он выходит на поверхность земли на абсолютных отметках от 400 до 800 м. Здесь развиты преимущественно безнапорные воды, циркулирующие в коре выветривания терригенных, карбонатных и изверженных пород.

Естественная разгрузка подземных вод происходит путем подземного оттока за пределы исследуемого района, выклинивания в виде родников и рассеянного высачивания с последующим испарением. Разгрузка приурочена к бессточным котловинам, являющимся базами стока подземных и поверхностных вод.

В пределах месторождения на основании геологического строения и литологического состава пород по условиям распространения, залегания и движения подземных вод выделяются грунтовые (местами слабонапорные) воды палеогеновых отложений. Водовмещающие породы — пески, песчаники, мергели, переслаивающиеся с глинами. Результаты желонирования скважин: расход воды по скважинам изменяется от 0,0165 л/с до 0,055 л/с, а значения водопроницаемости пород от 0,063 до 0,143 м²/сут, коэффициент фильтрации изменяется от 0,00121 до 0,0038 м/сут. Результаты желонирования указывают на низкую степень водообильности горных пород месторождения Актау. Глубина вскрытия подземных вод от поверхности земли изменяется на примере: скв. 15/12 — от 7,9 до 23,2 м, в пониженных месторождениях, а в горной части — от 50,0 до 53,6 м.

Инженерно-геологические условия оценивались наличием экзогенных геологических процессов и их взаимосвязь с инженерно-геологическими характеристиками пород, а также геолого-тектоническими строениями породного массива и их обратная связь между собой.

На площади месторождения и прилегающих территорий из экзогенных геологических процессов развиты: дефляция, плоскостной смыв, и реже в суходолах образуются паводки, в результате дефляции в основном формируются бугристый рельеф в различной форме. Высота бугров местами отмечается 4,0–5,0 м, имеются плоскостные смывы размерами площади 2,5 x 5,0 м. Анализ опыта эксплуатации месторождений Центральных Кызылкумов показывает, что упомянутые процессы существенного влияния на разработку не окажут. Они могут оказать отрицательное влияние при разработке горных выработок, засыпая подземные сооружения. При разработке месторождения будут формироваться

инженерно-геологические процессы: выветривание, разуплотнение, обрушение и вывалы горных пород. Выветривание происходит в обнаженных крепких породах (песчаниках), а процесс разуплотнения происходит в горных выработках, в результате формирующихся искусственных трещин. Расположения их без системно хаотически. Обрушение и вывалы приурочиваются к тектоническим зонам. Таким образом, из инженерно-геологических процессов в зонах разрывных нарушений и в сильнотрещиноватых месторождениях можно ожидать обрушение и вывалы горных пород, предполагаемый объем которых 10–15 м³.

Их физико-механические свойства изменяются в следующих пределах: плотность минеральных частиц и плотность грунта глины 2.65–2.73 г/см³ и 1.66–2.03 г/см³, песка 2.64–2.70 г/см³ и 1.63–1.95 г/см³, мергеля 2.63–2.67 г/см³ и 1.67–2.00 г/см³, песчаника 2.57–2.77 г/см³ и 1.81–2.52 г/см³, горючего сланца 2.25–2.54 г/см³ и 1.42–1.88 г/см³, предел прочности при сжатии в естественном состоянии мергеля 1.1–6.3 МПа, песчаника 2.9–27,5 МПа, коэффициент крепости по Протодяконову мергеля 0,1–0,6, песчаника 0,3–3,0. Анализ полученных результатов физико-механических свойств показывают, что в литологических однотипных породах закономерного изменения по площади и по глубине не отмечается, основные изменения происходят между литологическими типами пород. Их изменения связаны с происхождением и трещиноватостью пород. В трещиноватых зонах, прочностные показатели снижаются до 30%, а при водонасыщении до 10–15%, песчаные отложения месторождения Актау можно отнести к полускальным, а остальные разновидности к слабым породам.

Анализируя полученные результаты, дана оценка состояния качества горных пород по бальной системе табл. 1, разработанной М. М. Мираслановым [1].

Согласно представленному в таблице состоянию качества горных пород месторождения Актау, где сложены мергелями, глинами и песками относятся не устойчивые с низким инженерно-геологическим потенциалом (коэффициент размягчения менее 0,65 не образует структурный блок, бесформенная, малопрочная), суммарный показатель качества ниже 40. Разрезы, сложенные песчаниками и горючими сланцами, относятся к среднеустойчивым месторождениям, со средним инженерно-геологическим потенциалом (слабо измененные, умеренно-трещиноватые, форма структурного блока-косоугольная, коэффициент размягчения до 0,75, средне и малопрочные до 19 МПа), суммарный показатель качества более 50 баллов [1].

Изменчивость физико-механических свойств скальных и полускальных пород, формирование различных инженерно-геологических процессов, водонепроницаемость и другие связаны с трещиноватостью и нарушенностью горных пород.

Таблица 1

Оценка состояния качества горных пород по балльной системе (по Мирасланову М.)

№ п/п	Наименование геомеханических показателей горных пород	Максимальное благоприятное качество горных пород	Оценка состояния качества и количественные (предельные) значения геомеханических показателей горных пород		
			Высокие	Средние	Низкие
1	Предел прочности на сжатие, Мпа	$\frac{>75}{40}$	$\frac{75-50}{40-30}$	$\frac{50-35}{30-18}$	$\frac{35-15}{18-9}$
2	Коэффициент размягчения	$\frac{>0,9}{10}$	$\frac{0,9-0,8}{10-8}$	$\frac{0,8-0,7}{8-6}$	$\frac{0,7-0,5}{6-2}$
3	Коэффициент трещинной пустотности, %	$\frac{<1}{22}$	$\frac{1,0-3,0}{22-15}$	$\frac{3-6}{15-11}$	$\frac{6-12}{11-6}$
4	Коэффициент нарушенности	$\frac{>10}{12}$	$\frac{10-20}{12-9}$	$\frac{20-30}{9-6}$	$\frac{30-40}{6-3}$
5	Форма структурного блока	$\frac{\text{Прямоугольная}}{8}$	$\frac{\text{Трапецидальная}}{8}$	$\frac{\text{Косоугольная}}{8}$	$\frac{\text{Многоугольная}}{8}$
6	Оrientировка (тектонических) напряжений относительно стенок горных выработок	$\frac{\text{Перпендикулярно стенкам и бортам (20-90°) или обратно со стенкой}}{8}$	$\frac{\text{Очень пологое (<20°) или поперечные (61-85°)}}{7-6}$	$\frac{\text{Диагональное (31-60°)}}{5-4}$	$\frac{\text{Продольные (<30°) или совпадает (с бортом) под углом (30-40°)}}{4-2}$
7	Суммарный показатель по баллам	100	100-75	75-50	50-25

Примечание: числители — наименование геомеханических показатели, знаменатели — показатели балльности

Трещиноватость горных пород. В исследуемом месторождении нам не удалось получить полноценную информацию по трещиноватости горных пород, так как большинство из них относились к глинистым и слабым типам. Несмотря на это, по возможности некоторых интервалов, были замерены трещиноватости песчаников, мергелей, и их разновидностей. Замеры трещиноватости исходили из следующего положения: в замеряемом интервале керна трещины в одном направлении должны быть не более 5, а более 5 трещины отнеслись к нарушенным зонам.

Анализ параметров трещиноватости, рассматриваемого месторождения, показывает неравномерность распределения количественных и качественных показателей по разновидностям горных пород и по глубинам их распространения в мергели и песчаники. Коэффициент трещинной пустотности достигает до 6,5%. В других разновидностях мы отнесли к нарушенным и слабым зонам.

Нарушенность горных пород оценивалось коэффициентом нарушенности с учетом количества систем трещин. Показатели нарушенности горных пород являются — число кусков на 1п.м. керна, образованных естественными макротрещинами

и выход керна на этом интервале в долях единицы. Нарушенность горных пород изучалась по кернам в тех же геологоразведочных скважинах, где были изучены трещиноватости и отбор образцов на физико-механические свойства пород. Результаты изучения нарушенности исследуемых пород показывают, что все разновидности значительно нарушены, коэффициент нарушенности изменяется от 5-10 (песчаниках, известняках) до 20-25 (всех остальных разновидностях пород). В тех местах, где коэффициент нарушенности более 25, этот интервал нами отнесен к зоне дробления и слабым интервалам.

Выделяются четыре категории участков по степени нарушенности и трещиноватости горных пород, табл. 2.

На основании выше изложенного можно сделать следующие выводы.

Месторождения Актау по гидрогеологическим условиям согласно классификации Н. И. Плотникова относится к простым типам, не требующих специальных осушительных мероприятий [2].

Месторождения Актау согласно классификации Скворцава Г. Г. и Гомоля Б. М. по инженерно-геологическим условиям отработки относится к средне

Таблица 2

Категории участков по нарушенности-трещиноватости горных пород

Категория участков	По степени нарушенности	По степени трещиноватости	Место нахождения	Ожидаемые процессы
1	2	3	4	5
I. Зона дробления пород	Коэффициент нарушенности более 25. Массив не имеет блочногостроения	Коэффициент трещинной пустотности более 10% трещины бессистемны	В пределах относительно крупных разломов имеющих зон дробления	Постоянно развиваются осыпные явления, в обводненных зонах более интенсивно. В зависимости от расположения к горным выработкам происходит обрушение и вывалы горных пород
II. Зона сильно нарушенно-трещиноватых пород	Коэффициент нарушенности до 25. Нарушенные блоки залечены (заполнены) вторичными изменениями	Коэффициент трещинной пустотности 6–8%, мелкоблочные, много системные до 5%	В оперяющих и мелких разломах	Выветривание и осыпания пород, а также мелкие обрушения
III. Зона средне нарушенно-трещиноватых пород	Коэффициент нарушенности до 15. Контакты нарушенных кусков четко не выражены	Коэффициент трещинной пустотности до 3%, трещиноватость в основном связано с осадконакоплением пород	Литологический нарушенно-трещиноватых участках	Расслоение и осыпание пород, в обводненных зонах не большие смещение
IV. Зона слабо нарушенно-трещиноватых пород	Параметры нарушенности и трещиноватости в этом участке изменяется не равномерно, которые связаны с разнотипностью пород		На участках, не имеющих четкого выражения нарушенности трещиноватости породного массива, так как участок сложен разнотипными слабыми породами	Процессы вышеперечисленные типы, возможно, образоваться в этой участке реже с меньшим объемом

сложному типу [3]. Где продуктивная толща (горючий сланец) находится среди слабых глинистых разновидностей пород, а верхние толщи сложны переслаивающих разнотипных пород, имеющих различные инженерно-геологические характеристики. В процессе освоение месторождения Актау на площади его из экзогенных геологических процессов будет усиливаться дефляция выветривания, плоскостей смыв селевые, подовки в суходолях. Но они существенно влиять на отработку не будут.

На месторождения Актау в горных выработках интенсивным будет расслаивание пород. При горизонтально расположенных слоистостях (за счет расслоения) глинистых толщах образуются глубокие куполения с возможным перекрытием ствол горизонтальных выработок, что требует сплошных креплений, в обводненных участках анкерными. В зонах разрывных нарушенный образуются вывалы, обрушение, осыпание и др.

Литература

1. Арипова Ф. М., Мирасланов М. М. и др. Физико-механические свойства горных пород рудных месторождений Узбекистана: Справочник. — Т.: ГИДРОИНГЕО, 2006. — 224 с.
2. Плотников Н. И. Условия водоносности трещиноватых пород палеозоя на примерах изучения гидрогеологических районов рудных месторождений Средней Азии. Тр. Ин-та геологии АН УзССР, 1949.
3. Скворцова Г. Г., Фромм В. В. Инженерно-геологическая условия разработки глубоких горизонтов месторождений полезных ископаемых при разведке. — М., «Недра», 1970.

УДК 504.064+628.316.12

Петрушка Ігор Михайлович

*доктор технічних наук, професор,
професор кафедри екологічної безпеки та природоохоронної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»*

Петрушка Игорь Михайлович

*доктор технических наук, профессор,
професор кафедры экологической безопасности и природоохранной деятельности
Национальный университет «Львовская политехника»*

Petrushka Ihor

*Doctor of Engineering, Professor
Lviv Polytechnic National University*

Мороз Олександр Іванович

*доктор технічних наук, професор,
професор кафедри геодезії
Національний університет «Львівська політехніка»*

Мороз Александр Иванович

*доктор технических наук, профессор,
професор кафедры геодезии
Национальный университет «Львовская политехника»*

Moroz Oleksandr

*Doctor of Engineering, Professor
Lviv Polytechnic National University*

Мокрий Володимир Іванович

*доктор технічних наук, доцент,
професор кафедри екологічної безпеки та природоохоронної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»*

Мокрый Владимир Иванович

*доктор технических наук, доцент,
професор кафедры экологической безопасности и природоохранной деятельности
Национальный университет «Львовская политехника»*

Mokryi Volodimir

*Doctor of Engineering, Professor
Lviv Polytechnic National University*

Петрушка Катерина Ігорівна

*асистент кафедри екології та збалансованого природокористування
Національний університет «Львівська політехніка»*

Петрушка Екатерина Игоревна

*ассистент кафедры экологии и сбалансированного природопользования
Национальный университет «Львовская политехника»*

Petrushka Kateryna

*Assistant
Lviv Polytechnic National University*

**ВНУТРІШНЬОДИФУЗІЙНІ ПРОЦЕСИ СОРБЦІЇ ЗАБРУДНИКІВ
З РІДИННИХ СЕРЕДОВИЩ КОМПЛЕКСНИМИ СОРБЕНТАМИ**

**ВНУТРИДИФУЗИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ СОРБЦИИ ЗАГРЯЗНИТЕЛЕЙ
С ЖИДКИХ СРЕД КОМПЛЕКСНЫМИ СОРБЕНТАМИ**

**INTERNAL-DIFFUSION PROCESSES OF POLLUTANTS ADSORPTION
FROM LIQUID MEDIUM BY COMPLEX SORBENTS**

Анотація. Досліджено кінетику внутрішньої дифузії процесу адсорбції поліютантів з стічних вод комплексними дисперсними сорбентами. Визначено коефіцієнти внутрішньої дифузії на основі гелевої моделі.

Ключові слова: адсорбент, барвник, кінетика, дифузія.

Аннотация. Исследовано кинетика внутренней диффузии процесса сорбции загрязнителей сточных вод комплексными дисперсными сорбентами. Определены коэффициенты внутренней диффузии на основе гелевой модели.

Ключевые слова: адсорбент, краситель, кинетика, диффузия.

Summary. The kinetics of internal diffusion pollutants of adsorption from sewage with complex disperse sorbents is investigated. The coefficients of internal diffusion on the basis of the gel model are determined.

Key words: adsorbent, dye, kinetics, diffusion.

Вступ. Прогнозування кінетики сорбційних процесів на основі математичних моделей дає можливість не тільки зменшити економічні затрати на очищення забруднених рідинних середовищ, але і підвищити ефективність використання потенціалу природних сорбентів. Однак, якщо тривалість циклу адсорбції є значно меншою від часу дифузії в частинках адсорбенту, використання відомих кінетичних рівнянь адсорбції, які описують процес з достатньо довгим часом насичення адсорбенту ускладнює створення адекватної математичної моделі процесу. Окрім цього, з огляду на невеликий ступінь насичення адсорбенту за короткий час, дифузійний опір в частинці може бути настільки малий, що найбільш значний опір створюється в зовнішньодифузійній області. Це спричиняє необхідність прийняття до уваги саме цього параметру в кінетичних рівняннях.

Промислові адсорбційні процеси протікають найчастіше в асоціаціях частинок, розміри яких є кратними багатьом діаметрам зерен адсорбенту. Етапом, який лімітує швидкість насичення у більшості випадків є дифузія. Більшість гіпотез, які використовуються для побудови математичної моделі масообміну в процесі адсорбції на зерні адсорбенту та встановлення швидкості адсорбційного процесу, допускають, що адсорбція проходить на доступній для рідини границі фаз рідина — тверде тіло. Поверхня цієї границі фаз складається як із зовнішньої поверхні частинки сорбенту, так і з поверхні його пор. Кінетична характеристика сорбенту пов'язана з пористістю частинки адсорбенту, а сумарна швидкість багатоступеневого

процесу визначається швидкістю найповільнішої стадії (так званої лімітуючої стадії).

Вивчення процесу кінетики адсорбції прямих барвників з стічних вод комплексними сорбентами (активованій бентоніт: шунгіт), дозволяє встановити швидкість досягнення рівноваги, максимальну сорбційну ємність адсорбенту для певного складу розчину, механізм сорбційного процесу та розрахувати коефіцієнти дифузії.

Мета роботи. Дослідити внутрішньодифузійну кінетику адсорбції барвників комплексними природними сорбентами та визначити коефіцієнти внутрішньої дифузії на основі гелевої моделі.

Результати дослідження та їх теоретична інтерпретація. Для розрахунку коефіцієнтів внутрішньої дифузії D використовували модель гелевої дифузії з обмеженого об'єму в елементарну частинку адсорбента кулястої форми [1,2]. Розрахунок коефіцієнтів дифузії проводили з використанням залежності $(F; Fo)$, де Fo — критерій гомохромності Фуре:

$$Fo = \frac{Dt}{R^2} \quad (1)$$

D — коефіцієнт дифузії, м²/с;

t — час сорбції, хв.;

R^2 — радіус зерна адсорбенту, м.

Степінь досягнення сорбційної рівноваги відповідно гелевої моделі дифузії розраховували за залежністю:

$$F = 1 - \frac{6}{\pi^2} e^{-\frac{\pi^2 Dt}{R^2}} \quad (2)$$

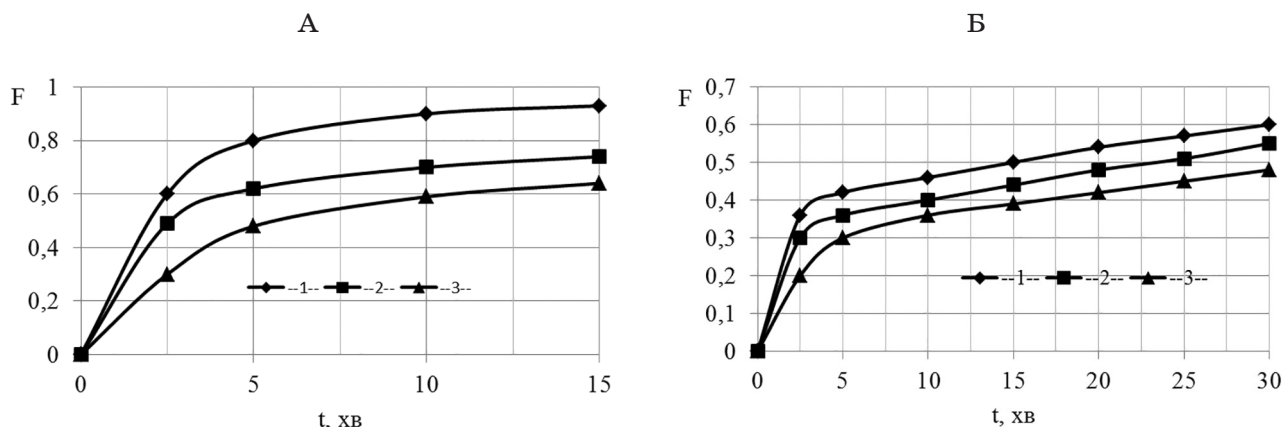

Рис. 1. Кінетичні криві сорбції прямих барвників (А — аніонного червоного 8С; Б — активного алого 4ЖТ) комплексними природними сорбентами: 1- активований бентоніт: шунгіт (1:1); 2 — активований бентоніт; 3 — шунгіт

Гранулометричний склад сорбентів та розподіл по фракціях однаковий.

Для визначення коефіцієнтів масовіддачі на поверхні частинок сорбенту необхідно визначити загальну поверхню та середній діаметр частинок сорбенту на основі гранулометричного складу, наведеного в табл. 1.

Таблиця 1

Гранулометричний склад сорбентів

Позначення	Діаметр фракції, мм	Масова частка частинок, %
d_1	0.13	13
d_2	0.13–0.25	10
d_3	0.25–0.5	85
d_4	0.5–1.0	2

Визначення сумарної кількості частинок N проводили відповідно кожної з фракцій згідно залежності:

$$N_{q1} = \frac{6 \cdot m_{q1}}{\pi \cdot d_c^3 \cdot \rho_c} \tag{3}$$

де m_c — маса частинок, кг;

d_c — середній діаметр частинок адсорбенту, м;

ρ_c — густина частинок адсорбенту, кг/м³.

Загальна маса частинок рівна сумі частинок відносно фракцій:

$$\sum_n^{n=1} N = N_{q1} + N_{q2} + N_{q3} + N_{q4} \tag{4}$$

Визначивши дані величини розраховуємо середню площу частинок сорбенту:

$$F_{cep} = \sum_n^{n=1} N \cdot \pi \cdot d_c^2 \tag{5}$$

Для даного гранулометричного складу середній діаметр частинок дорівнює $d_{cep} = 0,253 \cdot 10^{-3}$ м.

Характер кінетичних кривих на рис. 1 підтверджують домінуючий механізм внутрішньої дифузії при адсорбції прямих барвників з стічних вод природними дисперсними сорбентами.

Таким чином, високі кінетичні характеристики для досліджуваних комплексних природних сорбентів вказують на перспективність їх використання в технологічних процесах очищення стічних вод від прямих барвників.

Література

1. Петрусь Р. Технології очищення стоків із застосуванням природних дисперсних сорбентів [Текст] / Мальований М., Варчол Й., Одноріг З., Петрушка І., Леськів Г // Хімічна промисловість України. — 2003. — № 2 (55). — С. 20–22.

2. Петрушка І. М., Мокрий В. І., Мороз О. І. Петрушка К. І. Інтенсифікація сорбційних процесів очищення стічних вод комплексними природними сорбентами / Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». — 2017:№ 15. — Веб-доступ: <http://www.inter-nauka.com/issues/2017/15/3047>.

Петухова Екатерина Вячеславовна

студентка

Поволжского государственного технологического университета

Petukhova Ekaterina

Student of the

Volga State University of Technology

Научный руководитель:

Медяков Андрей Андреевич

кандидат технических наук,

доцент кафедры энергообеспечения предприятий

Поволжский государственный технологический университет

Research manager:

Medyakov Andrei

PhD, Associate Professor of the

Department of Energy Enterprises

Volga State University of Technology

ОБЗОР И АНАЛИЗ ПРИЧИН СНИЖЕНИЯ РЕСУРСОВ ТРУБОПРОВОДОВ ТЕПЛОВЫХ СЕТЕЙ

REVIEW AND ANALYSIS OF CAUSES OF REDUCING THE RESOURCES OF PIPELINES OF THERMAL NETWORKS

Аннотация. Исследованы причины уменьшения срока службы трубопроводов тепловых сетей. Установлено, что коррозия является основной причиной выхода из строя трубопроводов.

Ключевые слова: системы теплоснабжения, трубопровод, тепловые сети, коррозия.

Summary. The reasons for the reduction of the service life of the heating network pipelines are investigated. It is established that corrosion is the main cause of failure of pipelines.

Key words: heat supply systems, pipelines, heat networks, corrosion.

Тепловые сети крупных городов являются одними из самых уязвимых элементов в системе теплоснабжения. Большая часть из них находится под постоянным стрессом (рис. 1).

Для трубопроводов характерны структурные и функциональные дефекты. К структурным дефектам стальных теплопроводов можно отнести: образование сквозных отверстий различного размера и формы — свищей, вызванных воздействием внешней и внутренней коррозии труб; разрывы швов, образование микротрещин. В качестве функциональных дефектов стальных трубопроводов рассматривают появление ржавчины на внутренних стенках труб, что приводит к их утонению и потери несущей способности трубопроводов, биообрастаний, бугристых наростов в виде уплотненных окислов железа, марганца, извести, других инородных включений, проникающих в трубопроводы при любом вмешательстве извне, например, сварке, ремонте.

Также можно выделить следующие причины уменьшения срока службы трубопроводов тепловых сетей. Так к организационным причинам относятся:

- отсутствие соответствующей программы взаимодействия по сохранению имеющегося фонда трубопроводов;
 - отсутствие или неэффективная работа по обеспечению комплексной защиты от агрессивного воздействия внешней и внутренней среды, что приводит к активной коррозии; недостаточное наблюдение за состоянием трубопроводов, отсутствие анализа и прогнозирования степени износа;
- Среди экономических причин выделяют следующее:
- неверный подход к процессу уменьшения издержек: за неправильный подход к проведению ремонтных и эксплуатационных работ организациями вынуждены расплачиваться городские и муниципальные бюджетные;

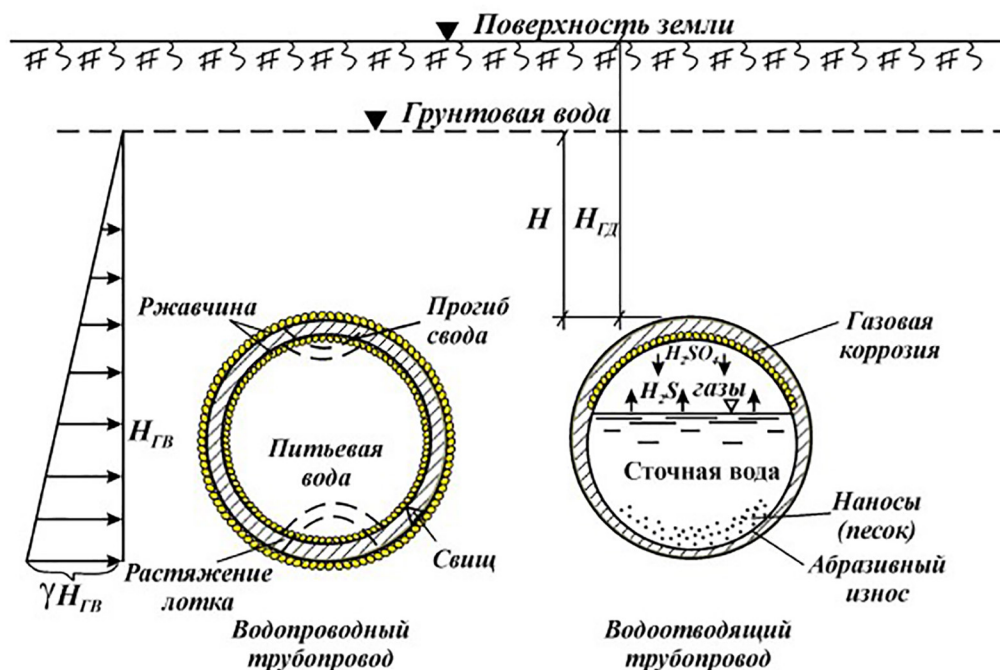

Рис. 1. Иллюстрация воздействия на трубопроводы нагрузок, приводящих к нарушению режима работы

– отсутствие материальной заинтересованности теплоснабжающих предприятий в сокращении тепловых потерь.

К техническим причинам относят:

- отсутствие повсеместного и масштабного контроля коррозионного состояния трубопроводов и испытаний на потери тепла;
- недостаток мероприятий и базы для обеспечения должного состояния электрохимической защиты;
- воздействие гидравлических ударов;
- применение некачественных материалов для антикоррозионного покрытия;
- несоблюдение технологии по нанесению и восстановлению защитных покрытий;
- проектирование новых тепловых сетей осуществляется без анализа причин, послуживших преждевременному износу предшествующих трубопроводов;
- нехватка внимания к внедрению новых и модернизации имеющихся способов диагностирования и антикоррозионной защиты.

Коррозия — основная причина выхода из строя трубопроводов тепловой сети

Коррозия металлов — разрушение металлов вследствие химического или электрохимического

го взаимодействия их с коррозионной средой [8]. Коррозия трубопроводов тепловой сети является одним из основных факторов, определяющих надёжность и долговечность эксплуатации систем теплоснабжения. Главная причина коррозии — влага. Она содержит в себе в растворённом виде кислоты, соли, щёлочи. Присутствие воды в грунте приводит к увлажнению тепловой изоляции, а затем и к коррозии труб. Коррозия существенно сокращает срок эксплуатации трубопроводов.

Существует довольно много разновидностей коррозионных процессов металлов. Они могут отличаться по механизму протекания (химическая и электрохимическая коррозия), по условиям протекания (газовая, биологическая, коррозия при кавитации и др.) и по характеру коррозионных поражений (сплошная и местная коррозия). В свою очередь, сплошная может быть равномерной и неравномерной, а местная — пятнистой, точечной, межкристаллитной, сквозная и другие. Но ответить на вопрос, какой именно вид коррозии наиболее опасен — не так то просто. Однозначного ответа не может дать никто. Каждый вид коррозионного разрушения по своему может привести на нарушению целостности металла. Практически всё зависит от того, в каких условиях он эксплуатируется.

Литература

1. Жук Н. П. Курс теории коррозии и защиты металлов. — М.: Металлургия, 1976. — 472 с.
2. Кузнецов М. В., Новоселов В. Ф., Тугунов П. И., Котов В. Ф. Противокоррозионная защита трубопроводов и резервуаров: Учебник для вузов. — М.: Недра, 1992. — 238.
3. ГОСТ 5272-68: Коррозия металлов. Термины.
4. Шарапов А. А., Родионова И. Г., Бакланова О. Н. и др. Повышение коррозионной стойкости сталей для труб тепловых сетей путем обеспечения чистоты по коррозионно-активным неметаллическим включениям / Новости теплоснабжения. — 2005. — № 9. — С. 41–45.

Бакай Максим Леонідович

*заступник начальника управління матеріально-технічних ресурсів
ПАТ «Укртрансгаз» НАК «Нафтогаз України»*

Бакай Максим Леонідович

*заместитель начальника управления материально-технических ресурсов
ПАО «Укртрансгаз» НАК «Нафтогаз Украины»*

Вакау Махум

*Deputy Head of the Department of Material and Technical Resources
Ukrtransgas Naftogaz of Ukraine*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАГІСТРАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ГАЗУ ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ МАГИСТРАЛЬНОГО ТРАНСПОРТА ГАЗА INNOVATIVE METHODS ORGANIZATION THE SYSTEM OF SERVICE GAS TRANSPORT ENTERPRISES

Анотація. Здійснено критичний аналіз інноваційних форм організації обслуговування виробництва заснованих на залученні персоналу до виконання окремих бізнес-функцій. Доведено необхідність їх застосування на підприємствах магістрального транспортування природного газу. Виявлено основні проблеми використання таких організаційних обслуговування в сучасних умовах функціонування підприємств.

Ключові слова: аутсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу, магістральний транспорт газу.

Аннотация. Осуществлен критический анализ инновационных форм организации обслуживания производства основанных на привлечении персонала к выполнению отдельных бизнес-функций. Доказана необходимость их применения на предприятиях магистрального транспортировки природного газа. Выявлены основные проблемы использования таких организационных обслуживания в современных условиях функционирования предприятий.

Ключевые слова: аутсорсинг, аутстаффинг, лизинг персонала, магистральный транспорт газа.

Summary. Carried critical analysis innovative forms of organization service maintenance based on the involvement of staff. Proved the necessity of their application at the enterprises transportation of natural gas is. Revealed the main problems of using such organizational services in the current conditions.

Key words: outsourcing, outstaffing, person leasing, gas transportation.

Ефективність діяльності та конкурентоспроможність підприємств газотранспортної галузі забезпечується не тільки раціональною організацією основних технологічних процесів, а й високим рівнем їх обслуговування. Як показує досвід розвинених країн, високу віддачу приносить інноваційний метод оптимізації витрат на обслуговування з використанням механізмів взаємодії виробничих підприємств з підприємствами сфери послуг [1]. Для підприємств газотранспортної галузі дана проблема є актуальною і необхідною для вирішення, оскільки якість наданих послуг прямо залежить від ефективності організації обслуговування виробництва.

Підвищення ефективності обслуговування газотранспортних технологічних процесів і виробництв

не забезпечується однією її складовою, а саме оптимізацією обслуговування на окремо взятих об'єктах, що створює певного роду проблему. Необхідно також оптимізувати співвідношення кількості об'єктів обслуговування, матеріально-технічних і трудових ресурсів в конкретній системі обслуговування (газотранспортному підприємстві) та взаємодію цих елементів системи в процесі обслуговування з виконанням завдань обслуговування окремих об'єктів, а також узгодження цих завдань з завданнями системи вищого ієрархічного рівня ПАТ «Укртрансгаз».

Зменшення витрат суспільної праці на ремонтне обслуговування виробництва повинне бути досягнуте не штучним витісненням сфери ремонту зі складу газотранспортного комплексу, а докорінною зміною

рівня управління, організації і технічного розвитку ремонтного виробництва, що склався, підвищенням якості проектування і надійності техніки, що випускається.

Світова практика містить широкий спектр технологій, що дозволяють враховувати вимоги мінливого бізнес-середовища функціонування та забезпечує підприємствам не лише обґрунтовані підходи до основних процесів діяльності, але й формування кадрового складу як за якісними характеристиками, так і за чисельністю з метою покращення та стабілізації роботи бізнесу. Зокрема, аутсорсинг — це інструмент управління підприємством, спрямований на підвищення ефективності та конкурентоспроможності діяльності, який передбачає укладання контракту між замовником і постачальником (аутсорсером) з метою виконання останнім як основних, так і другорядних бізнес-функцій замовника за певну плату, що зумовлює реорганізацію і оптимізацію підприємницької діяльності і, за необхідності, залучення тимчасового персоналу [1]. Передавання підприємством-замовником частини функцій на виконання аутсорсерів дає змогу зосередити увагу на основних видах діяльності, а отже оптимізувати виробничо-господарську структуру підприємства та підвищити його конкурентоздатність на ринку. Використання аутсорсингу у практиці господарювання підприємств має позитивний вплив на стан і результати діяльності обох сторін, оскільки кожна з них може зосередити власні ресурси на розвиткові своїх сильних сторін і перспективних напрямів діяльності [3, с. 14]. Застосування аутсорсингу (внутрішнього і зовнішнього) ремонтних бізнес-процесів на промислових підприємствах дозволить: по-перше виокремити ремонтне обслуговування в окремий бізнес-процес і таким чином можна буде формувати власну дохідність ремонтних робіт; по-друге як окремий бізнес-процес ремонтне обслуговування починає працювати на підвищення якості наданих послуг і відповідно підвищує власні показники ефективності діяльності; по-третє, скорочується витратність ремонтних процесів, відбувається їх оптимізація, тобто здійснюється корисна робота, не має простоїв ремонтних бригад; підвищується якість виконуваних робіт, якщо це зовнішній аутсорсинг — для забезпечення свого іміджу і отримання наступних замовлень на обслуговування виробництва, а якщо внутрішній

аутсорсинг — для підвищення ефективності діяльності та відповідно отримання премій та доплат.

Аутстафінг ремонтного обслуговування (англ. out — «зовні» + англ. staff — «штат») розуміють як виведення співробітників за штат підприємства-замовника та оформлення його в штат підприємства-підрядника, при цьому він продовжує працювати на тому ж місці та виконувати свої попередні обов'язки, але обов'язки роботодавця по відношенню до нього виконує вже компанія-підрядчик [2]. Можливості даного напряму ефективного організування обслуговування виробництва вказують на такі переваги його застосування, як: скорочення адміністративних витрат за рахунок оптимізації організаційної структури управління, залучення працівників в умовах ліміту штату чи разового проекту, зменшення негативних наслідків при вивільненні персоналу в умовах спаду виробництва.

За умов лізингу персоналу працівники весь час перебувають у штаті підприємства-провайдера, яке їх наймає, а потім віддає в «оренду» організації-замовнику. Ця послуга дає можливість підприємству-замовнику швидко змінювати кількість персоналу залежно від ситуації та обсягів діяльності. Також лізинг персоналу може передбачати формування штату підприємства. Зарубіжні кадрові агентства формують штат лізингових працівників, враховуючи попит на ринку праці [3].

Отже, враховуючи особливості функціонування підприємств у сучасних умовах, перед ними постає проблема формування адаптаційного потенціалу, удосконалення застосування нестандартних методів адаптації підприємств, персоналу для забезпечення успішної комерційної діяльності, а саме орієнтування підприємства на ту діяльність, яка приносить найбільший прибуток, тоді як інші допоміжні та обслуговуючі функції ефективно виконувати на основі застосування новітніх механізмів їх організації таких як аутсорсинг, аутстафінг, лізинг персоналу та ін. Через недостатній досвід і відсутність нормативно-правового регулювання деяких інноваційних підходів до організації обслуговування виробництва створюються передумови некоректного, ризикованого їх застосування з дерегуляцією трудових відносин, тобто супроводжується прекарізацією, це формує необхідність пошуку шляхів удосконалення його застосування.

Література

1. «Нафтогаз» монополізував реверс. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/nation/1373775-naftogaz-monopolizuvav-revers>. — Назва з екрану.
2. Кучинський В. А. Ефективність організації систем ремонтно-технічного обслуговування обладнання машинобудівних підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / В. А. Кучинський; Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». — Х., 2009. — 20 с. — укр.
3. Іванова А. І. Маркетингові інновації в контексті взаємодії підприємств сфери виробництва та послуг на основі використання аутсорсингу / А. І. Іванова // *Бізнес Інформ*. — 2014. — № 2. — С. 371–377. — Бібліогр.: 19 назв. — укр.

Бойко Світлана Василівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет харчових технологій

Бойко Светлана Васильевна
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов
Национальный университет пищевых технологий
Boyko Svetlana
Associate Professor, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance
National University of Food Technology

Кеба Анастасія Андріївна
студентка
Національного університету харчових технологій
Кеба Анастасия Андреевна
студентка
Национального университета пищевых технологий
Keba Anastasiia
Student of the
National University of Food Technology

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЛОМБАРДОВ В УКРАИНЕ

THE MODERN STATE AND PROSPECTS OF LOMBARD DEVELOPMENT IN UKRAINE

Анотація. Досліджено сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку, визначено роль та місце ломбардів на фінансовому ринку України, розкрито специфіку їх діяльності, наведено порівняння з іншими кредитними установами.

Ключові слова: кредит, споживчий кредит, ломбард, фінансова компанія, кредитна компанія, заставне кредитування, мікрокредитування.

Аннотация. Исследовано современное состояние, проблемы и перспективы развития, определена роль и место ломбардов на финансовом рынке Украины, раскрыта специфика их деятельности, приведено сравнение с другими кредитными учреждениями.

Ключевые слова: кредит, потребительский кредит, ломбард, финансовая компания, кредитная компания, залоговое кредитование, микрокредитование.

Summary. The present state, problems and prospects of development are investigated, the role and place of pawnshops in the financial market of Ukraine is determined, the specifics of their activity are disclosed, the comparison with other credit institutions is given.

Key words: credit, consumer credit, pawnshops, financial company, credit company, mortgage lending, micro lending.

Небанківські кредитні установи є невід’ємною частиною фінансового ринку України, зокрема, кредитного ринку, що пов’язана з його функціонуванням і забезпеченням оптимального перерозподілу обмежених фінансових ресурсів. Цей процес відбувається за допомогою залучення вільних грошових коштів у одних суб’єктів і надання їх у позику іншим. За своїм призначенням вони також виступають кредиторами, так як і банківські кредитні установи, і, тому, однаково забезпечують трансформацію розмірів грошових капіталів та відповідних їм ризиків [10].

Новим явищем на фінансовому ринку України є кредитні компанії, оскільки початок їх створення пов’язаний з прийняттям ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [1].

В нормативно-правових документах, які регулюють діяльність кредитних компаній вони мають назву «кредитні установи». Ломбардом називають кредитну установу, яка надає короткотермінові позики. Видача позики під заставу — угода, що становить сутність діяльності ломбардів [2, с.298–299].

Фінансові кредити — один із найстаріших видів кредитування, які надавались ломбардними установами.

Ломбардна діяльність в Україні здійснюється на основі Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р., «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18 листопада 2003 р., «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р. та інших законів України і виданих відповідно до них нормативно-правових актів [3, 4, 5, 6].

Основним видом діяльності ломбардів України є надання миттєвих, короткострокових та невеликих за розміром позик під заставу. Раніше це були переважно золоті речі та ювелірні прикраси, а зараз, це дорогоцінні метали та каміння, побутова техніка та електроніка, мобільні телефони, хутрянні вироби, цінні папери, автомобілі та навіть нерухомість [2, с. 314].

Ломбарди надають свої послуги у грошовій формі фізичним або юридичним особам під заставу товарів чи валютних цінностей за рахунок власних та залучених коштів.

Існують додаткові фінансові послуги, які передбачені законодавством України:

- оцінка майна, яке є предметом застави;
- страхування майна через посередницькі послуги (зі страховою компанією);
- реалізація заставленого майна [2, с. 343].

Незважаючи на те, що ломбарди, за кількістю наданих послуг, можуть бути на рівні з банками, їх кількість за останні роки поступово зменшується, але це ніяк не впливає на якість наданих послуг та величину активів (рис. 1).

Станом на 30.06.2014 в Україні існувало 481 ломбард, що на 3 установи (або на 0,6%) більше порівняно з минулим аналогічним періодом. Це пояснюється тим, що зросла потреба населення у грошових коштах. Станом на 30.06.2015 зареєстровано 476 ломбардів, що на 5 установ (або на 1%) менше, ніж їх кількість станом на 30.06. 2014 року

Станом на 30.06.2016 існувало 465 ломбардів, що на 11 установ (або на 2,3%) менше, порівняно з минулим аналогічним періодом (станом на 30.06.2015–476 ломбардів). Станом на 30.06.2017

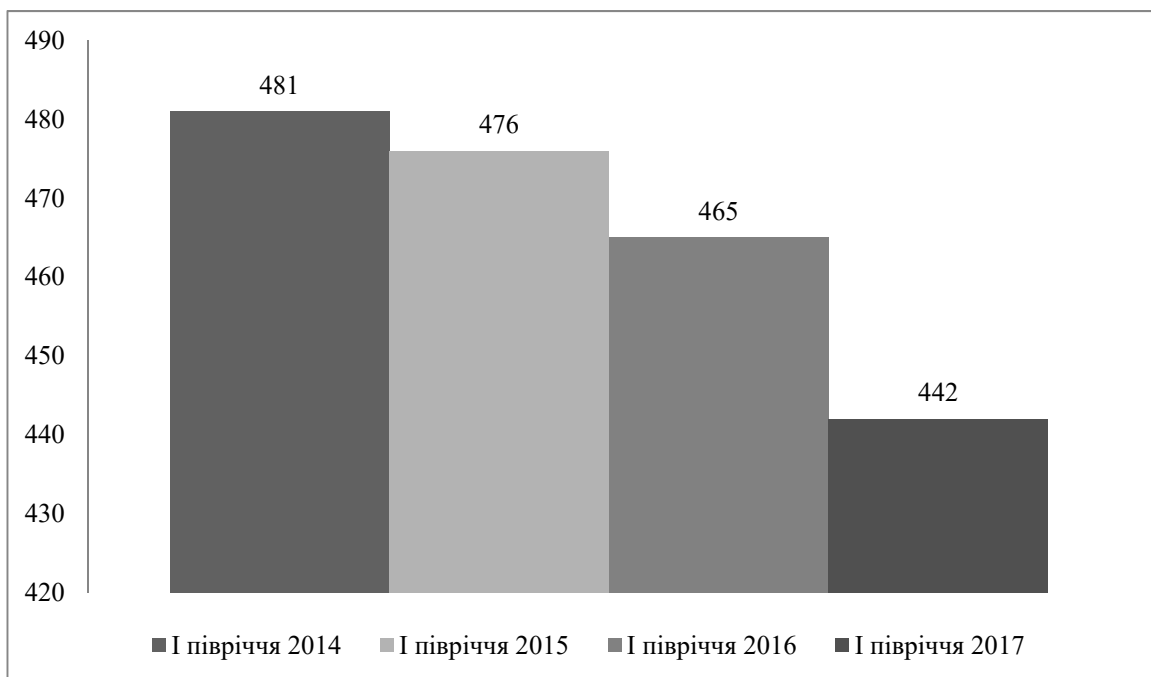

Рис. 1. Кількість ломбардів у період з I півріччя 2014 по I півріччя 2017 рр.

Таблиця 1

Показники діяльності ломбардів у період з 30.06.2014 по 30.06.2017 рр.

Показники	30.06.2014	30.06.2015	30.06.2016	30.06.2017
Сума наданих фінансових кредитів під заставу (млн грн.)	3313,2	6 413,0	7 842,1	8 382,3
Сума погашених фінансових кредитів (млн грн.)	3193,4	6 038,1	7 563,0	8 242,5

Джерело: побудовано авторами на основі [9]

zareestrovano 442 ломбарди, що на 23 установи (або на 4,9%) менше, ніж їх кількість станом на 30.06.2016 року (465 ломбардів).

Якщо аналізувати фінансову сторону розвитку ломбардів в цей період, то можна спостерігати зовсім іншу тенденцію (табл. 1).

Станом на 30.06.2015 року спостерігається збільшення загальних обсягів кредитування, порівняно із минулим аналогічним періодом, а саме: збільшення суми наданих фінансових кредитів під заставу на 93,6%, збільшення кількості наданих фінансових кредитів під заставу на 10,8%, збільшення суми погашених фінансових кредитів на 89,1% та збільшення кількості договорів, погашених за рахунок майна, наданого під заставу, на 21,5%.

Станом на 30.06.2016 року спостерігається збільшення загальних обсягів кредитування, порівняно із минулим аналогічним періодом, а саме: збільшення суми наданих фінансових кредитів під заставу на 22,3%, збільшення суми погашених фінансових кредитів на 25,3%, збільшення кількості наданих фінансових кредитів під заставу на 9,7%. Але, кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого під заставу, зменшилась на 6,9%.

Станом на 30.06.2017 року спостерігається збільшення загальних обсягів кредитування, порівняно із минулим аналогічним періодом, а саме: збільшення суми наданих фінансових кредитів під заставу на

6,9%, збільшення кількості наданих фінансових кредитів під заставу на 4,4%, збільшення суми погашених фінансових кредитів на 9,0% та збільшення кількості договорів, погашених за рахунок майна, наданого під заставу, на 23,5%.

Структура наданих кредитів за видами застави представлена в таблиці 2.

На 30.06.2015 року збільшилась кількість наданих кредитів на 93,6%, порівняно з минулим аналогічним періодом. Збільшилась кількість кредитів, виданих під дорогоцінні метали та каміння на 2,9%, зменшилась кількість кредитів, які видані під заставу побутової техніки на 2,6% та під нерухомість — на 0,17%.

На 30.06.2016 року збільшилися обсяги кредитування на 22,3%, при чому величина наданих фінансових кредитів не змінилась. За цей період зменшилась кількість кредитів, виданих під вироби з дорогоцінних металів та каміння на 4,8%, збільшилась величина кредитів, виданих під заставу побутової техніки — на 4,8%, а величина кредитів, виданих під заставу автомобілів залишилась незмінною.

На 30.06.2017 року зменшилися обсяги кредитування на 22,9%, при цьому зменшилась кількість кредитів, виданих під дорогоцінні метали та каміння на 19,5%, але, величина кредитів, які видані під заставу побутової техніки, збільшилась на 17,9%.

Таблиця 2

Обсяг наданих фінансових кредитів за видами застави за період з 30.06.2014 по 30.06.2017 рр.

Види застави	Обсяг наданих фінансових кредитів, млн грн.				Структура наданих фінансових кредитів, %				Темпи приросту (30.06.2017/30.06.2014)	
	30.06.2014	30.06.2015	30.06.2016	30.06.2017	30.06.2014	30.06.2015	30.06.2016	30.06.2017	млн грн.	%
виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння	2772	5 553	6 418	3 850	83,7	86,6	81,8	63,7	1078	38,9
побутової техніки	520,0	839,2	1 402	2 166	15,7	13,1	17,9	35,8	1646	316,5
автомобілів	8,8	9,6	6,2	0,1	0,3	0,1	0,1	0,0	-8,7	-98,9
нерухомості	7,6	2,0	2,7	0,0	0,2	0,0	0,03	0,0	-7,6	-100,0
іншого майна	4,9	9,6	13,7	27,3	0,1	0,1	0,2	0,5	22,4	457,1
Всього	3313,2	6 413	7 842	6 043	100	100	100	100	2730	82,4

Джерело: побудовано авторами на основі [9]

Структура наданих фінансових кредитів у цілому не змінилася.

У своїй діяльності банківські установи дещо поступаються ломбардам, тобто останні мають певні переваги, як для своїх власників, так і для клієнтів. Основними «плюсами» в діяльності юридичної особи є менший державний контроль, адже більшість ломбардів не залучають грошові кошти на зберігання від різних суб'єктів господарювання. Згідно із ЗУ «Про ломбарди і ломбардну діяльність» для ломбардів мінімальний розмір статутного капіталу значно менший (30000 євро), ніж це необхідно для банківських установ [6].

Перевагою ломбардів є також надання додаткових послуг, що несе за собою отримання додаткового доходу. Розширення ломбардного бізнесу, тобто відкриття нових відділень, є набагато дешевшим, ніж розширення банківського бізнесу [10].

Однією з основних переваг ломбардів над банківськими установами для клієнтів є швидкість отримання коштів, яка, в середньому, займає 20 хвилин. Це не стосується надання коштів під заставу нерухомості, адже процедура дещо містка. Для отримання кредиту необхідний мінімальний пакет документів: документ, що засвідчує особу та індивідуальний податковий номер особи. Якщо це кредит під заставу майна чи авто, то також необхідні документи про право власності на це майно. Оцінка заставного майна проводиться відразу, і клієнт відразу ж дізнається розмір суми, яку він може отримати. Винятком є кредит під заставу нерухомості, оцінка якого займає деякий час.

Для отримання кредитних коштів клієнту не потрібно додатково надавати довідки про доходи, щоб підтвердити свою платоспроможність. Для ломбардів не є необхідною мати таку інформацію про своїх клієнтів, адже у випадку неповернення грошових коштів, збитки компенсуються за рахунок продажу заставленого майна клієнта.

Дуже приємним «плюсом» для постійних клієнтів ломбардів є різноманітні програми лояльності та знижки [7, с.261–262].

Незважаючи на значні переваги ломбардів над банківськими установами, між цими суб'єктами підприємництва спільні риси, такі як: функціонування у секторі опосередкованого фінансування; для формування власних ресурсів випускають боргові зобов'язання (у ломбардів менш ліквідні, ніж у банківських установ); боргові зобов'язання менші за розмірами, більш ліквідні та коротші за термінами, ніж власні вимоги, внаслідок чого їх платежі за зобов'язаннями менші, ніж надходження за вимогами [8, с.6–8].

Крім спільних рис, між ломбардами та банківськими установами існують також і розбіжності: здійснюють різні операції, базові для кожного, відповідно до законодавства; різна потреба контролювати діяльність ломбардів і банківських установ, адже законодавство надає ломбардам інший статус, ніж банкам. Перші контролюються Нацкомфінпослуг, а інші — НБУ. Ломбарди обслуговують лише окрему ланку суспільства, на відміну від банків [5].

Фінансово-економічна криза дала поштовх на розвиток кредитної системи країни через збільшення основних суб'єктів. Банківські установи значно зменшили обсяги кредитних послуг до кризи, а ломбарди та фінансові компанії, навпаки, збільшили обсяги таких послуг, тобто криза стала своєрідним поштовхом до їх розвитку. Це призвело до зростання загальної їх кількості та, відповідно, обсягу послуг, що пропонуються цими установами.

Важливою для розвитку кредитного ринку є діяльність ломбардів, оскільки ці установи надають специфічні послуги на кредитному ринку, які не пропонуються іншими установами.

Література

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III.
2. Горбач Л. М. Ринки фінансових послуг: [навч. посібник] / Л. М. Горбач, Л. М. Каун. — К.: Кондор, 2006. — 435 с.
3. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів кредитними установами» від 18.10.2005 N4802 (із змінами та доповненнями).
4. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг» від 27.07.2004 № 933/9532.
5. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 № 2908-III (остання редакція від 29.01.2006).
6. Закон України «Про ломбарди і ломбардну діяльність» № 3433 від 03.12.2008.
7. Сороківська З. Особливості діяльності ломбардів в умовах фінансової кризи / З. Сороківська // *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. — 2010. — № 14–15. — 330 с.
8. Харитонова Н. Терміново потрібні гроші? Вихід є — ломбард / Н. Харитонова // *Все про бухгалтерський облік*. — 2009. — № 73. — 75 с.
9. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс]: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу. — <https://nfp.gov.ua>
10. Гонта О. І. Стан та перспективи розвитку ломбардів в Україні / Дубина М. В., Романенко В. О. / *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*, — 2011. — № 2 (50). — с. 233–241.

Гавриленко Юлія Олександрівна
студентка

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Гавриленко Юлія Александровна
студентка

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

Gavrilenko Julia

Student of the

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Загорійчук Тетяна Миколаївна
студентка

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Загорійчук Татьяна Николаевна
студентка

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

Zagoryichuk Tatyana

Student of the

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ПАРТИСИПАТИВНИЙ БЮДЖЕТ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

ПАРТИСИПАТИВНОЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ В УКРАИНЕ

PARTYICIPATORY BUDGET: EXTERNAL EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Анотація. У статті висвітлюється історія виникнення партисипативного бюджетування; виокремлено основні етапи його поширення у світі; розглянута практика використання бюджету участі за кордоном; визначено основні проблеми, що перешкоджають запровадженню в Україні громадського бюджету. За результатами аналізу впровадження бюджету участі за кордоном запропоновано заходи, щодо його вдосконалення в Україні.

Ключові слова: партисипаторний бюджет (партисипаторний бюджет, бюджет участі, громадський бюджет), децентралізація, місцевий бюджет, інструмент демократії, прозорість управління.

Аннотация. В статье освещается история возникновения партисипативного бюджетирования; выделены основные этапы его распространения в мире; рассмотрена практика использования бюджета участия за рубежом определены основные проблемы препятствующие внедрению в Украине общественного бюджета. Согласно результатам анализа внедрения бюджета участия за рубежом предложены меры по его совершенствованию в Украине.

Ключевые слова: партисипаторный бюджет (бюджет участия, общественный бюджет), децентрализация, местный бюджет, инструмент демократии, прозрачность управления.

Summary. The article covers the history of the occurrence of partisipative budgeting; the main stages of its distribution in the world are singled out; the practice of using the budget of participation abroad is considered; the main problems that hinder the introduction of a public budget in Ukraine are identified. According to the results of the analysis of the introduction of the budget for participation abroad, measures have been proposed to improve it in Ukraine.

Key words: participative budget (participation budget, public budget), decentralization, local budget, democracy instrument, management transparency.

Постановка проблеми. Важливою складовою будови демократичного суспільства є залучення громадян до процесу прийняття рішень, що стосуються формування та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, центральною ланкою яких є місцеві бюджети. Це стає можливим завдяки введенню такого інноваційного інструменту, як бюджет участі або партисипативний (партиципаторний) бюджет. Його впровадження сприяє забезпеченню максимального рівня суспільних благ і послуг для громадян в обмін за сплачені обов’язкові податкові платежі, збільшує активність населення у суспільному та громадському житті, поліпшує рівень комунікації між людьми та між громадою і владою. У зв’язку з тим, що наша країна обрала шлях європейської інтеграції та децентралізації влади питання підвищення публічності місцевих владних інституцій наразі набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику партисипативного бюджетування у своїх працях досліджували такі вчені, як: Ж. Белец [1], А. Бондаренко [2], Н. Булеца [3], В. Писаренко [6] та ін.

Проте, подальшого дослідження потребують питання щодо можливості та перспективи запровадження партисипативного бюджетування в Україні; результатів перших кроків вітчизняного досвіду реалізації бюджету участі, виокремлення недоліків і помилок при його впровадженні; використання міжнародної практики, адаптованої до особливостей менталітету громадян та системи державного управління.

Метою статті є поглиблення теоретичних та практичних заходів партисипативного бюджетування в Україні та обґрунтування пропозицій щодо його вдосконалення при впровадженні в нашій країні.

Виклад основного матеріалу. Бюджет участі — це інструмент прямої демократії, за допомогою якого громадяни беруть участь у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів.

Історія партисипативного бюджетування розпочалася з міста Порту-Алегрі (Бразилія) у 1989 році

[2]. Запровадження нового механізму управління державними ресурсами в місті було зумовлене довготривалою військовою диктатурою. Адже така побудова суспільного ладу призвела до того, що процес здійснення видатків в населення асоціювався із марнотратством та корупцією і, як наслідок, спостерігався низький рівень довіри до політиків.

Запровадження громадського бюджету призвело до значних позитивних змін в Порту-Алегрі: було вдосконалено інфраструктуру, зменшено політичну напруженість всередині громади, збільшено податкові надходження до бюджету, зменшено адміністративні витрати, знижено корупцію, підвищено інформованість громадян з питань використання бюджетних коштів, тобто прозорість бюджету; покращено якість освіти та охорони здоров’я; практично сформовано нову громадянську культуру.

Протягом 28 років існування бюджету участі можна визначити чотири його основні етапи розповсюдження, які систематизуємо в таблиці 1.

У всьому світі, близько 1500 муніципалітетів використовують технологію бюджету участі. Однак, даний механізм зазнав вагомих змін в різних країнах з огляду на національні особливості бюджетного процесу. Натомість, сталим залишилось те, що громадяни мають змогу брати участь в розподілі ресурсів свого міста відповідно до їх потреб.

Розглянемо практику використання партисипативного бюджетування в різних містах світу. Найбільший бюджет участі в історії — бюджет Парижу, який було впроваджено в 2014 році. Загалом, протягом 2014–2020 років громадський бюджет міста становитиме 500 млн євро, тобто 5% бюджету розвитку Парижу [8]. Особливістю функціонування бюджету участі в місті є те, що залучені до подання ідей не лише парижани, а й іноземці, які проживають в Парижі. Також для жителів міста організовані «воркшопи» (для спільного обговорення ідей проєктів) та консультативні центри (допомагають оцінювати реальну вартість проєктів).

Ініціатором впровадження бюджету участі, який орієнтується на молодь є американське місто Бостон. Оскільки, за деякими проєктами право розподіляти

Таблиця 1

Етапи поширення партисипативного бюджетування у світі

Часові рамки	Характеристика етапу
1989–1997 рр.	«народження» в м. Порту-Алегрі і впровадження у деяких містах Південної Америки, таких як Монтевідео і Санто-Андре
1997–2000 рр.	поширення застосування в Бразилії, де бюджет участі в різних формах був прийнятий більш ніж у 130 містах
2000–2010 рр.	подальше розширення і розвиток бюджетів участі в країнах Латинської Америки та Європи (Італія, Іспанія, Німеччина, Франція)
з 2010 р. по даний час	перші спроби впровадження у країнах Центральної та Східної Європи (Молдова, Албанія, Польща, Україна)

Складено на основі джерел [1], [2], [7].

бюджетні ресурси отримали мешканці віком від 12 до 25 років. Серед таких проектів найбільше коштів виділено на: реконструкцію міського парку, ігровий майданчик для дітей з обмеженими фізичними можливостями, створення графіті, купівлю електронних книжок для вишів та ін.

У містах Німеччини наявні суттєві відмінності моделі партисипативного бюджетування. Адже участь громадян обмежується консультуванням, а не прийняттям рішень (для цього найчастіше використовуються он-лайн платформи) [1]. Серед факторів успішності реалізації громадського бюджету в Німеччині можна виділити: різноманітність способів участі громадян у проектах (в середньому на залучення одного мешканця — потенційного учасника — витрачається 1,5 євро); залучення в процес розгляду та подання проектів представників національних та етнічних меншин. Але водночас існують проблеми, пов’язані з реалізацією бюджету участі, зокрема, з року в рік зменшується кількість поданих проектів.

Для України найкращим прикладом, на нашу думку, може слугувати застосування партисипаторного бюджетування у Польщі, де його прийнято називати «громадським бюджетом» [6, с. 52].

На кінець 2016 року в Польщі більш ніж 180 міст запровадили партисипаторні бюджети. На формування бюджету участі було виділено від 40 млн. PLN до 58 млн. PLN, що у відсотковому співвідношенні до міського бюджету становить від 0,002% до 3,403% відповідно. Участь мешканців в процесі голосування складає від 2% до 40%.

Що ж до правової основи, то слід відмітити відсутність закону, який зобов’язує запроваджувати бюджет участі, натомість регулювання відбувається на основі нормативно-правових актів місцевого самоврядування (постанови голів області/міста і/або рішення законодавчих органів). В результаті, громадський бюджет набуває форми суспільного договору.

Для аналізу особливостей польської практики функціонування партисипативного бюджетування розглянемо місто Торунь (яке близьке за чисельністю жителів до обласних міст в Україні). На громадський

бюджет в Торуні виділяються кошти не з загального бюджету, а відраховуються 6% з податкових надходжень від податку на майно. Весь цикл процедури бюджету участі в місті подамо на рисунку 1.

За статистикою міської ради [4], половина поданих проектів зазвичай стосується спорту і відпочинку, чверть — доріг, автостоянок, автобусних зупинок, і ще чверть — проведення семінарів, фестивалів у мікрорайонах. Отож, функціонування громадського бюджетування в Польщі дало змогу реалізувати потреби громадськості та прослідкувати чого потребують жителі міста. Але водночас можна виділити наступні проблеми: не всі партисипаторні бюджети відповідають стандартам і вимогам; низька ретельність проведення і достовірність результатів голосування; невисока доступність та відкритість обраних проектів; наявність нереалізованих проектів.

В Україні «ера» бюджету участі розпочалася з 2015 року. При цьому близьке сусідство з Республікою Польща стало поштовхом до запровадження в Україні громадського бюджету на базі польської моделі. Так, за підтримки фундації українсько-польського партнерства ПАУСІ наприкінці 2015 року бюджет участі запровадили Черкаси, Полтава та Чернігів [5], а згодом долучились інші великі міста України. Застосування учасницького механізму майже всіма обласними центрами та великою кількістю невеликих міст свідчить про високий запит як громадськості, так і місцевого самоврядування, на запровадження інструментів демократії [3].

В той же час, вже сформовані роками погляди на існуючі проблеми, непередбачуваність українського законодавства та невдоволення суспільства, яке посилюється невизначеністю в найближчих перспективах, призводить до помилок при практичному впровадженні партисипаторного бюджету, які можуть дискредитувати саму ідею. Тому необхідно чітко та прозоро підходити до розробки процедур та положень. Сам процес бюджету участі має базуватися на довірі, відкритості та згуртуванні навколо спільних ідей. Проте це досягається поступово в результаті тривалої та клопіткої роботи.

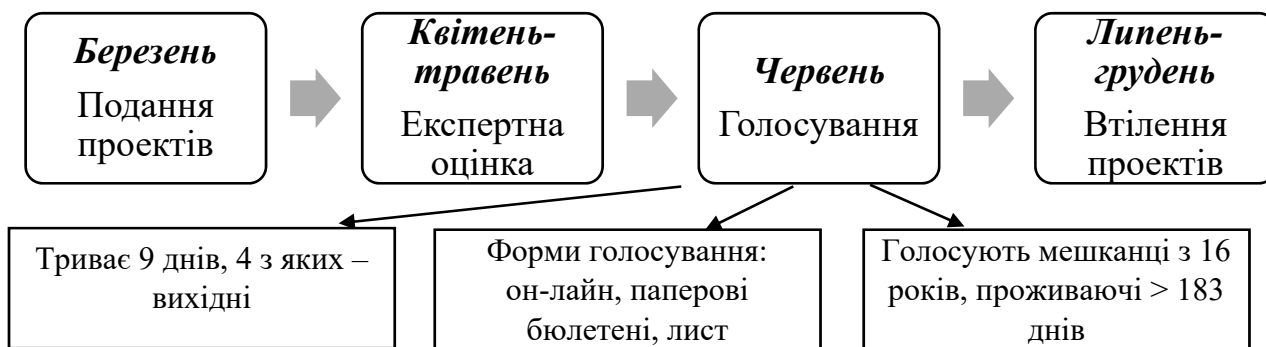

Рис. 1. Процедура партисипативного бюджетування в м. Торунь, Польща
Джерело [4]

За результатами аналізу впровадження бюджету участі за кордоном та в Україні, пропонуємо наступні заходи щодо його вдосконалення:

- робота групи з питань партиципаторного бюджету повинна бути прозорою та відкритою (вона може транслюватись в Інтернеті або ж записи з засідань групи можуть бути розміщені на веб-сайті органу місцевого самоврядування);
- інформаційно-освітні заходи повинні мати постійний, безперервний характер, тобто, супроводжувати процедуру партиципаторного бюджетування на всіх її етапах;
- необхідно використовувати різноманітні канали комунікації та форми інформаційних матеріалів (плакати, листівки, телевізійні ролики, радіоповідомлення) для залучення ширшого кола громадян;
- розміщувати інформацію щодо можливостей отримання додаткової консультативної допомоги в органі місцевого самоуправління (дати чер-

гувань, контактні особи, номери телефонів та адреси електронної пошти);

- перевірка проектів повинна мати виключно формально-технічно-правовий характер;
- при виборі проектів для подальшої реалізації можна використовувати, рейтингове голосування, яке дозволяє вибирати декілька проектів, які особа, що голосує, вважає вартими уваги і подальшої реалізації, але кожний з яких вона повинна оцінити за ступенем важливості.

Висновок. Отже, бюджетування за участі громадян є новим механізмом, запровадження якого в Україні, на нашу думку, призведе до підвищення прозорості управління державними фінансами та посилить ефективність діяльності органів влади. До того ж вдала існуюча міжнародна практика та вже напрацьовані механізми, на нашу думку, дадуть можливість Україні стати в майбутньому передовою країною партиципації та вийти з ситуації громадської недовіри, в якій вона на сьогодні знаходиться.

Література

1. Белец Ж. А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад / Ж. А. Белец // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2016. — № 1. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21.
2. Бондаренко А. Бюджетування знизу: бразильський подарунок усьому світі [Електронний ресурс] / А. Бондаренко. — Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/devrand/read/25319/Budzhetuвання_znyzu_brazylskyj_podarunok.
3. Булеца Н. В. Особливості процесу партисипативного бюджетування в Україні / Н. В. Булеца // Причорноморські економічні студії. — 2016. — Вип. 8. — С. 148–154. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_8_31.
4. Офіційний сайт міської ради Торунь [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.torun.pl/pl/miasto/samorzad/rada-miasta-torunia>.
5. Партиципаторний бюджет-2015: перший український досвід 4 міст / Платформа розвитку міст. 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://urbanua.org/dosvid/ukrayinski-pryklady/184>.
6. Писаренко В. П. Впровадження партисипативного бюджету / В. П. Писаренко // Фінанси України. — 2016. — № 7. — С. 51–54.
7. Ресурсами громади розпоряджається сама громада: історія успіху Порту Алегрі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gurt.org.ua/recipes_success/21921.
8. Sgueo G. Participatory budgeting An innovative approach / G. Sgueo. European Parliamentary Research Service, 2016. — 7 p.

Голота Василь Володимирович

*студент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Голота Василий Владимирович

*студент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Golota Vasyl

Student of the

Kyiv National University of Technology and Design

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

СИСТЕМА МОНИТОРИНГА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

MONITORING SYSTEM OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

Анотація. В статті досліджено ключові аспекти системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства. Проаналізовано сутність системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства, та визначено необхідність моніторингу для забезпечення ефективності підприємницької діяльності. Розглянуто основні принципи та сформульовано етапи процесу моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства

Ключові слова: моніторинг, фінансово-економічна безпека, система моніторингу.

Аннотация. В статье исследованы ключевые аспекты системы мониторинга финансово-экономической безопасности предприятия. Проанализирована сущность системы мониторинга финансово-экономической безопасности предприятия, и определена необходимость мониторинга для обеспечения эффективности предпринимательской деятельности. Рассмотрены основные принципы и сформулированы этапы процесса мониторинга финансово-экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: мониторинг, финансово-экономическая безопасность, система мониторинга.

Summary. In the article the key aspects of the monitoring system of financial and economic security of the enterprise are investigated. The essence of the monitoring system of financial and economic security of the enterprise is analyzed, and the necessity of monitoring for ensuring the efficiency of entrepreneurial activity is determined. The basic principles are considered and the stages of the process of monitoring of financial and economic security of the enterprise are formulated.

Key words: monitoring, financial and economic security, monitoring system.

Постановка проблеми. В умовах мінливості середовища функціонування підприємства, невизначеності багатьох економічних процесів, високого рівня фінансових ризиків постає необхідність в управлінні фінансово-економічною безпекою. Наявність на достатньому рівні і ефективне використання ресурсів є запорукою успішної господарської діяльності підприємства. Рівень фінансово-економічної безпеки підприємства повинен постійно перебувати під контролем, що може бути досягнуто за умови ефективної діагностики загроз оточуючого середовища. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання формування дієвої

системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства.

Система моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства передбачає реалізацію широкого комплексу заходів організаційного, методологічного та управлінського характеру. Моніторинг проводиться з метою визначення і вибору оптимального поєднання різноманітних форм і видів оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища, дослідження стану окремих функціональних складових фінансово-економічної безпеки з урахуванням особливостей кожної конкретної ситуації. Проведення моніторингу є дуже важливим та вимагає ретельного дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства на сучасному етапі приділяли увагу такі вчені як І. О. Тарасенко, А. М. Вергун, Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич та ін. В своїх роботах систему моніторингу більшість науковців трактували як елемент фінансово-економічної безпеки. Крім того, часто система моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства розглядається як нагляд за процесами, що відбуваються на підприємстві в реальний час.

Отже, можна сказати що моніторинг фінансово-економічної безпеки повинен проводитись постійно, як ззовні так і всередині підприємства для запобігання загрозам.

Мета статті. Дослідження основних принципів системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства для забезпечення її належного рівня.

Виклад основного матеріалу. Проблема фінансово-економічної безпеки підприємств в умовах фінансової кризи стає все більш актуальною. Умови сьогодення вимагають від підприємств уміння швидко реагувати на мінливість оточуючого середовища, постійної готовності до адаптації і відповідних дій з упередження негативного впливу загроз та усунення наслідків їх негативного впливу. Тому необхідним стає постійний моніторинг фінансово-економічної безпеки підприємств та своєчасна діагностика їх кризових ситуацій.

Виходячи з позиції системного підходу, концепція фінансово-економічної безпеки підприємства має охоплювати усі сфери виробничо-господарської, фінансової та комерційної діяльності, що потребує більш детального розгляду послідовності дії та процедур в реалізації механізму безпеки бізнесу. В цьому контексті важливе значення має моніторинг стану фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності, який слід реалізувати управлінському персоналу підприємства з метою ефективного адміністрування [1]. Тому необхідно визначити точне поняття моніторингу та фінансово-економічної безпеки:

У Великому економічному словнику зазначено, що моніторинг — це система постійної оцінки усіх сфер діяльності підприємства, його підрозділів, керівників, співробітників з точки зору своєчасного та якісного виконання завдань стратегічного плану і виявлення відхилень фактичних результатів від запланованих [2].

Професор І. О. Бланк пропонує розглядати систему моніторингу як розроблений на підприємстві механізм постійного спостереження за підконтрольними показниками фінансової діяльності, визначення розмірів відхилення фактичних результатів від запланованих та виявлення причин цих відхилень [6].

У фінансовому словнику-довіднику під редакцією М. Я. Дем'яненка моніторинг, у межах окремої фірми, визначається як чітко організована система

спостереження за виконанням усіх завдань і доручень, передбачених бізнес-планом, що охоплює всі рівні — від робочих місць, дільниць, бригад до управління виробництвами і фірмою загалом. Він охоплює систему безперервного інформування керівництва про стан усіх сторін її діяльності відповідно до затвердженого переліку окремих і загальних показників: стану портфеля замовлень і його відповідності завданням та вимогам фірми, ходу підготовки виробництва і запровадження технологічних та інших новинок, виконання виробничої програми, дотримання кошторисів затрат на виробництво, виконання інвестиційної програми, фінансового стану фірми, дебіторської і кредиторської заборгованості тощо [7].

Г. А. Пастернак-Таранушенко в своїй праці [3] відмічає, що фінансово-економічна безпека підприємства — це захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, яка забезпечується адміністрацією і колективом підприємства шляхом реалізації заходів правового, економічного, організаційного інженерно-технічного і соціально-психологічного характеру [3].

Згідно тлумачення С. М. Ілляшенко фінансово-економічна безпека підприємства — це стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, здатний забезпечити попередження внутрішніх і зовнішніх загроз та його тривале виживання, що забезпечує сталий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [4].

Отже, фінансово-економічна безпека — це такий стан підприємства, який дозволяє захистити життєво важливі інтереси підприємства від загроз та правильне використання власних ресурсів для забезпечення стійкості в період дії несприятливих факторів.

Рівень системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства обумовлений здатністю органів управління забезпечити стійкий економічний розвиток підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні незалежності та ліквідності фінансової системи. Розробити та впровадити систему постійного моніторингу фінансово-економічного стану підприємства з метою раннього діагностування ознак кризових явищ та ймовірності банкрутства, забезпечити нейтралізацію негативних впливів економіки, дій конкурентів, зміцнити операційну ефективність системи контролю і сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків, забезпечити захист конфіденційності інформації, що складає комерційну таємницю.

Щоб досягти зазначених цілей, необхідно використовувати наступні принципи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства (рис. 1):

На основі зазначених принципів, можна сформулювати основні важливі послідовні етапи процесу моніторингу фінансово-економічної безпеки

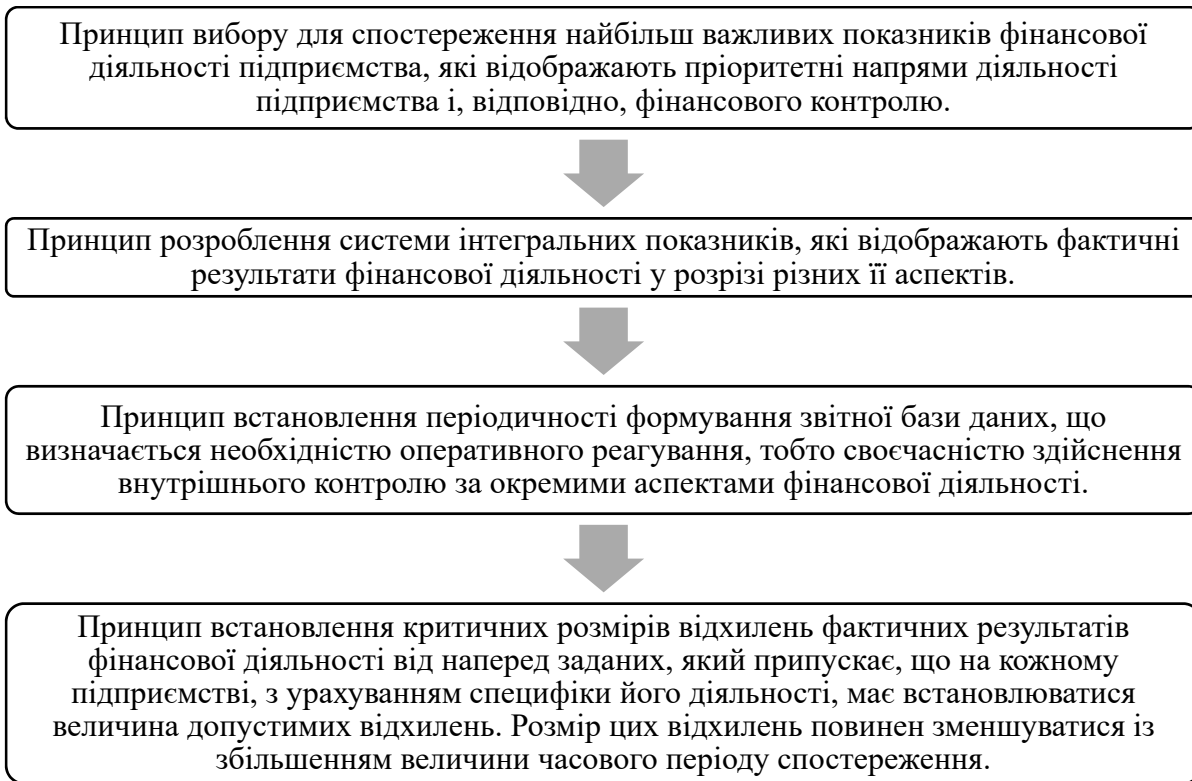

Рис. 1. Принципи системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства [5]

підприємства, що сприятимуть стабільному та функціональному відображенню стану підприємства (рис. 2):

I етап. Використання системи моніторингу для отримання зовнішньої і внутрішньої інформації, для швидкого реагування на вплив факторів.

II етап. Визначається вплив фактору як на підприємство в цілому, так і на певні його складові.

III етап. На цьому етапі отримуємо перелік показників, які відображають результати розрахунків і дають оцінку діяльності підприємства за такими основними критеріями: ліквідність, платоспро-

можність, фінансова стійкість, прибутковість підприємства.

IV етап. Розробка заходів, що передбачають розвиток підприємства та виявлення загроз з боку конкурентів.

V етап. Розробка заходів для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства з застосуванням можливостей стратегічного та перспективного планування.

Основними функціями системи моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства є аналіз інформації бази даних результатів моніторингу та

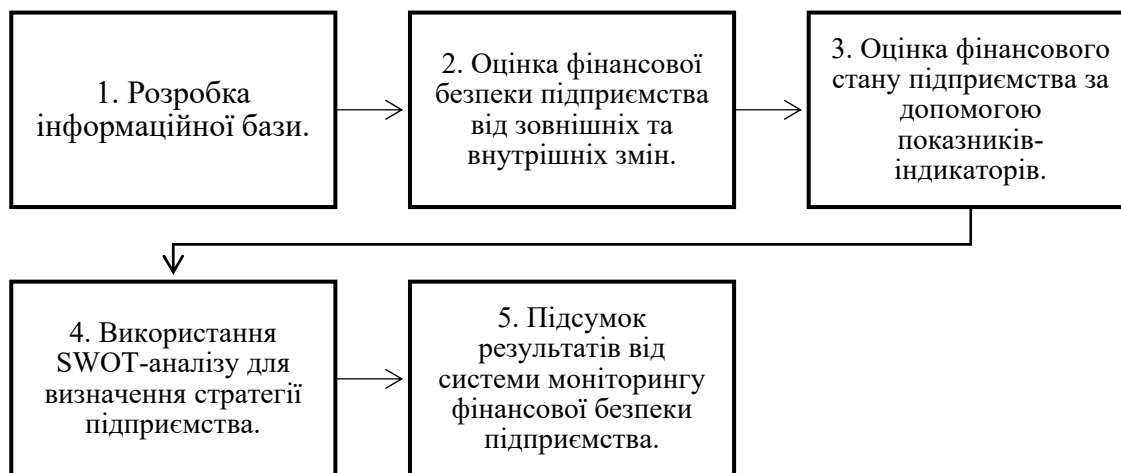

Рис. 2. Етапи процесу моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства

формування звітів на основі яких приймаються управлінські рішення.

Висновок. Отже, система моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства спрямована на функціонування бізнесу в законному режимі, а також на збереження значних обсягів конфіденційної фінансової інформації. Окрім цього, в сучасних умовах функціонування підприємств систему моніторингу слід розглядати як інструмент активного управління, який дає більш високий рівень гнучкості й адаптивності фінансового планування, утворює механізм

швидкого реагування на внутрішні та зовнішні зміни, а також формує ефективні умови для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Моніторинг рівня фінансово-економічної безпеки повинен проводитись систематично та постійно вдосконалюватись. Система моніторингу фінансово-економічної безпеки підприємства є дієвим інструментом обґрунтування управлінських рішень та розробки майбутніх планів щодо розвитку підприємницької діяльності з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Література

1. Економіка і фінанси підприємства: підручник / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. — Львів: Магнолія 2006, 2014. — 406 с. — (Вища освіта в Україні).
2. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. — М.: Книжный мир, 2001. — 635 с.
3. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека підприємства в умовах ринку / Г. Пастернак-Таранушенко, Г. Лобза // Вісник НАН України. — 1994. — № 7–8. — С. 109–115.
4. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3. — С. 12–19.
5. Вергун А. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення моніторингу рівня фінансової безпеки промислових підприємств / А. М. Вергун // Формування ринкових відносин в Україні. — 2016. — № 11. — С. 28–32.
6. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента: підручник / И. А. Бланк. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ОМЕГА-Л, 2011. — 656 с.
7. Дем'яненко М. Я. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко. — К.: ІАЕУ ААН, 2003. — 613 с.

Голота Василь Володимирович

*студент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Голота Василий Владимирович

*студент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Golota Vasyl

Student of the

Kyiv National University of Technology and Design

Тимкован Владислава Ігорівна

*студентка кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Тымкован Владислава Игоревна

*студентка кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Tymkovan Vladyslava

Student of the

Kyiv National University of Technology and Design

КОНКУРЕНТНА РОЗВІДКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

КОНКУРЕНТНАЯ РАЗВЕДКА КАК ЭЛЕМЕНТ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

COMPETITIVE DEVELOPMENT AS A PART OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

Анотація. В статті досліджено основні аспекти конкурентної розвідки як елементу фінансово-економічної безпеки підприємства; визначено джерела інформації та основні завдання конкурентної розвідки.

Ключові слова: конкурентна розвідка, конкурентне середовище, промислове шпигунство.

Аннотация. В статье исследованы основные аспекты конкурентной разведки как элемента финансово-экономической безопасности предприятия; определены источники информации и основные задачи конкурентной разведки.

Ключевые слова: конкурентная разведка, конкурентная среда, промышленный шпионаж.

Summary. The article deals with the main aspects of competitive intelligence as an element of financial and economic security of the enterprise; the sources of information and the main objectives of the competitive intelligence are determined.

Key words: competitive intelligence, competitive environment, industrial espionage.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення підприємства вимушені функціонувати в складних фінансово-економічних умовах: по-перше, внаслідок псування відносин військовими діями з Росією ми залишилися без важливого для нас ринку збуту; по-друге, відчуваються значні перепони з виходом на ринок Європейського Союзу, пов'язані з низкою факторів. Серед таких факторів слід виділити основні: квоти на постав-

ку експортної продукції України, низький рівень конкурентоспроможних експортних товарів, невідповідність законодавчої бази в галузі стандартизації вимогам ЄС.

Даний етап розвитку суспільства підвищує роль інформаційної сфери, яка є утворюючим фактором життєдіяльності населення та впливає на стан економічної, політичної, соціальної та інших складових частин фінансово-економічної безпеки підприємства.

З огляду на зазначене, стає зрозумілим, що основною метою конкурентної розвідки є підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств в Україні при максимальному впровадженні світового досвіду.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням питань конкурентної розвідки в системі фінансово-економічної безпеки підприємства присвячена значна кількість досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких В. Л. Ортинський [1], Ф. В. Акулініна [2], А. О. Беседіна [3], Т. Е. Сухорукова [4], Тарасенко І. О., Вергун А. М. [5] та інші. Зазначені науковці зробили вагомий внесок у розкриття сутності категорій «конкурентна розвідка» та «промислове шпигунство», проаналізували їх складові елементи та принципи їх взаємозв'язку. Враховуючи вагомий внесок в розвиток цих понять, вважаємо необхідним дослідити спільні властивості та відмінності між цими двома категоріями.

Метою статті є дослідження основних аспектів конкурентної розвідки як елементу фінансово-економічної безпеки підприємства для забезпечення належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу. У сучасному діловому житті підприємств такі явища, як недобросовісна конкуренція, шахрайство у сфері кредитно-фінансових відносин та промислове шпигунство нерідко стають негативним елементом ділових зв'язків. Розвиток підприємства зумовлює потребу в інформації про конкурентів, клієнтів, партнерів від її якості та оперативності одержання якої, в значній мірі зале-

жить не тільки стабільність, але досить часто і подальші перспективи функціонування підприємства.

У наукових працях [1–8] розглядаються питання конкурентної розвідки та промислового шпигунства, а також їх вплив на рівень фінансово-економічної безпеки підприємств. За результатами опрацювання наукових джерел літератури щодо питань конкурентної розвідки та промислового шпигунства було виявлено, що сьогодні необхідно чітко розуміти сутність, важливість, особливості та відмінності даних двох понять і їх необхідність використання для успішного ведення конкурентної боротьби.

Кожен з науковців, що досліджували питання особливостей конкурентної розвідки та промислового шпигунства, в своїх роботах, наводять власні визначення даного поняття з різним трактуванням складових та особливостей застосування того чи іншого виду конкурентної боротьби. Дані дослідження наведені у табл. 1.

На нашу думку, найбільш повними є наступні визначення:

- 1) конкурентна розвідка — це пошук та обробка інформації про конкурентів та їх середовища з метою створення і досягнення цілей, а також конкурентних переваг шляхом використання отриманих даних після обробки інформації для впровадження ефективних важелів стратегічного та тактичного планування на підприємстві. Іноді конкурентну розвідку співставляють із промисловим шпигунством;
- 2) промислове шпигунство — це незаконні дії, які характеризуються діяльністю із незаконного

Таблиця 1

Визначення понять «конкурентна розвідка» та «промислове шпигунство»

Автор	Конкурентна розвідка це –	Промислове шпигунство це –
А.О. Беседіна [3]	сукупність органів, сил і засобів, які здійснюють збирання, аналіз та обробку відомостей про конкурентну ситуацію на ринку в інтересах всієї компанії.	вид недобросовісної конкуренції, діяльність із незаконного здобуття та вивідання інформації, що представляють промислові та ділові секрети конкурентів.
Т.Ю. Ткачук [7]	постійний процес збирання, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищому менеджменту компанії інформації, що дає змогу йому передбачати зміни в обстановці й приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії.	різновид економічного шпигунства, коли завдання щодо одержання інформації, яка цікавить, звужується від масштабів держави до однієї або кількох фірм-конкурентів.
В.Ю. Богданович, В.В. Бадрак [8]	маркетинговий інструмент вивчення конкурентного середовища, який становить цілеспрямоване збирання інформації про конкурентів для прийняття управлінських рішень з подальшої стратегії й тактики ведення бізнесу	добування протизаконним шляхом конфіденційних відомостей про діяльність конкурентів, розкрадання відомостей, зі складових ноу-хау, ведення недобросовісної конкуренції, одержання персональних даних для їх використання в злочинних цілях.
В.Л. Ортинський [1]	різновид економічної розвідки, яка має на меті не тільки формування бази даних про конкурентів, їх досягнення чи недоліки, а й прогнозування конкурентоспроможності власної продукції й конкурента, послуг і діяльності фірми	добування протизаконним шляхом конфіденційних даних про діяльність конкурентів, крадіжка відомостей, що становлять ноу-хау, ведення недобросовісної конкуренції, отримання персональних даних для їх використання у злочинних цілях.

добування відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Водночас варто відзначити, що під час діяльності підприємства майже неможливо відокремити законні методи збору інформації та незаконні. Частіше переважає ситуація, коли законні і незаконні методи поєднуються для високоефективного результату діяльності підприємства.

Одним із основних джерел для отримання законної конкурентної інформації є самі консалтингові фірми, що проводять аналіз ринку з економічної точки зору. Також джерелами інформації є:

1) стейкхолдери інших підприємств, які постійно співпрацюють з покупцями і можуть з'ясувати, що виробляють конкуренти;

2) працівники відділів розвитку та аналітики підприємства, здатні дізнатися про нові патенти або знайти інформацію про нові відкриття в ЗМІ, що належать до розвитку конкурентного середовища.

Мета конкурентної розвідки — вивчення бізнесу в цілому і та його окремих структурних елементів. Підсумовуючи наукові дослідження, можемо виокремити такі основні завдання конкурентної розвідки як елемента фінансово-економічної безпеки підприємства:

- виявлення загроз, чинником виникнення якого є конкуренція;
- розробка нормативних документів з виявлення і нейтралізації загроз;
- збільшення сприятливих і виявлення несприятливих загроз впливу конкурентного середовища на виробничу діяльність підприємства;
- оцінка інформаційних даних суб'єктів зовнішнього середовища;
- пошук інформації про сильні та слабкі сторони конкурентів за допомогою SWOT-аналізу;
- моніторинг конкурентів в процесі підготовки, прийняття і впровадження рішень компанії;
- контроль розвитку інформації про інфраструктуру ринку конкурентного середовища;
- інформаційна підтримка власних дій на ринку;
- розробка коротко-, середньо- та довгострокових прогнозів впливу конкурентного середовища на фінансово-економічну безпеку підприємства.

На нашу думку, ефективність конкурентної розвідки значною мірою залежить від дотримання її

основних принципів, як невід'ємного елемента фінансово-економічної безпеки підприємства. Тому ми пропонуємо наступні принципи конкурентної розвідки, які наведені на рис. 1.

Порушення законності та принципів проведення конкурентної розвідки перетворює її на промислове шпигунство. Насамперед, наявні тенденції в політичному та економічному середовищі підштовхують до необхідності аналізу можливих джерел впливу на ефективність роботи підприємства та рівень його фінансово-економічної безпеки. Аналіз даних розвідки є конфіденційною інформацією для підприємства, що вимагає обмеженості доступу до неї. Конфіденційність результатів визначається керівництвом і зумовлена потребами та цілями підприємства, тому в одних установах подібна інформація може бути надана у користування будь-яким працівникам, а в інших — бути доступною лише керівникові.

Зауважимо, що існує велика кількість моделей, які описують цикл конкурентної розвідки, як елемента фінансово-економічної безпеки підприємства [6, с. 306–307]. Спільною рисою всіх моделей є наявність певних етапів проведення конкурентної розвідки, що узагальнено та представлено на рис. 2.

Ми вважаємо, що наведена схема поетапного здійснення конкурентної розвідки має місце при врахуванні специфіки виробничо-господарської діяльності підприємства та зміни середовища конкурентів. Дане твердження ґрунтується на тому, що шляхи конкурентної розвідки мають бути виправданими щодо можливості уникнення чи зменшення негативних чинників, що впливають на конкурентне середовище.

Висновки. В цілому конкурентна розвідка — це елемент фінансово-економічної безпеки підприємства, сутність якої полягає в процесі пошуку, організації та аналізу зібраної інформації про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищій ланці керівників загальної інформації, що дає йому змогу побудови правильної стратегії та практики для своєчасного виявлення негативних чинників та їх нейтралізації для зменшення витрат в майбутньому періоді на виявлення і нейтралізацію загроз. Конкурентна розвідка збирає аналітичну інформацію для управлінських рішень в процесі діяльності підприємства. Сутність реалізації конкурентної розвідки

Рис. 1. Основні принципи конкурентної розвідки

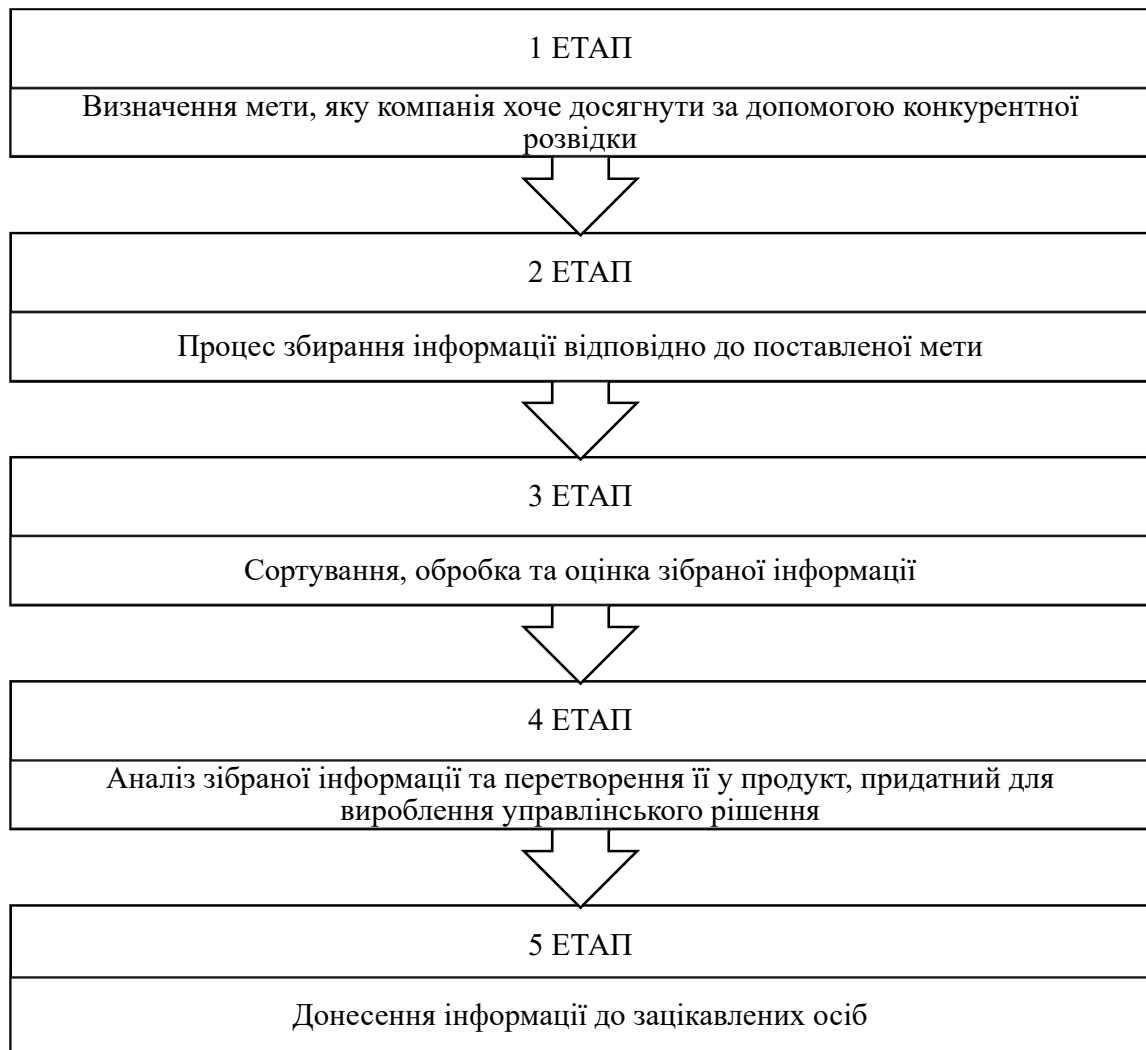

Рис. 2. Цикл конкурентної розвідки

для фінансово-економічної безпеки підприємства полягає в подальшому дослідженні зовнішнього та внутрішнього середовища та вдосконалення процесу конкурентної розвідки суб'єкта підприємницької ді-

яльності, а наведена схема проведення конкурентної розвідки дасть можливість уникнути чи зменшити вплив негативних чинників, що постійно виникають в конкурентному середовищі.

Література

1. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. — К.: Правова єдність, 2009. — 544 с.
2. Економічна безпека: підручник для вузів / Л. П. Гончаренко [та ін.]; під заг. ред. Л. П. Гончаренко, Ф. В. Акулініна. — М.: Видавництво Юрайт, 2017. — 478 с.
3. Беседіна А. О. Конкурентна розвідка в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А. О. Беседіна // Бізнес Інформ. — 2012. — № 10. — С. 277–279.
4. Сухорукова Т. Е. Концептуальний погляд на економічну безпеку підприємства / Залізничний транспорт України. — 1998. — № 2–3. — С. 9–12.
5. Вергун А. М. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / А. М. Вергун, Т. М. Нефедова, І. О. Тарасенко // Міжнародний науковий журнал. — 2015. — № 2. — Режим доступу: <http://www.inter-nauka.com/ua/issues/2015/2/130>.
6. Штангрет А. М. Методичні засади здійснення конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.4. — С. 302–307.
7. Конкурентна розвідка: навч. посіб. / Т. Ю. Ткачук. — К.: 2013. — 295 с.
8. Конкурентна розвідка та промислове шпигунство / В. Ю. Богданович, В. В. Бадрок // Сучасний захист інформації. — 2014. — № 1. — С. 16–22. 8.

Коніна Марина Олександрівна

асистент кафедри фінансів і банківської справ

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Конина Марина Александровна

ассистент кафедры финансов и банковского дела

*Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского*

Konina Maryna

Teaching Assistant at the Department of Finance and Banking

Donetsk National University of Economy and Trade

named after Mikhail Tugan-Baranovsky

Янковський Валерій Андрійович

студент

*Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Янковский Валерий Андреевич

студент

*Донецкого национального университета экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского*

Yankovskyi Valerii

Student of the Donetsk National University of Economy and Trade

named after Mikhail Tugan-Baranovsky

СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СТРАХОВАНИЕ ИМУЩЕСТВА ГРАЖДАН: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

PROPERTY INSURANCE, ITS FEATURES AND PROSPECTS

Анотація. В статті розкривається сутність майнового страхування, його сучасний стан та тенденції розвитку, висвітлюються головні проблеми та перспективи розвитку майнового страхування в Україні.

Ключові слова: майнове страхування, страхування цивільної відповідальності, страхування майна юридичних осіб, страхування майна фізичних осіб, ринок майнового страхування.

Аннотация. В статье раскрывается сущность имущественного страхования, его современное состояние и тенденции развития, освещаются главные проблемы и перспективы развития имущественного страхования в Украине.

Ключевые слова: имущественное страхование, страхование гражданской ответственности, страхование имущества юридических лиц, страхование имущества физических лиц, рынок имущественного страхования.

Summary. The article deals with the essence of property insurance, its current state and tendencies in its development. Besides, the main problems and perspectives of property insurance development in Ukraine are considered.

Key words: property insurance, liability insurance, property insurance entities, insurance of natural persons, property insurance market.

Майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

Економічний зміст майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків.

Визначимо декілька теоретичних підходів щодо економічної сутності страхування майна громадян (табл. 1).

Отже, узагальнюючи вище сказане, страхування майна громадян — це підгалузь майнового страхування, яка надає фізичним особам можливість забезпечити безпеку своєму майну перед ризиками які можуть пошкодити або знищити його, шляхом повного або часткового відшкодування збитків.

Предметом страхування майна є майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном. Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигід чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Звідси під майном, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких: існує інтерес щодо їх збереження; завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно [7].

Відокремлюють в основному наступні види страхування майна громадян:

– Страхування будівель та домашнього майна: житлові, садові й дачні будинки, меблі, радіо-, відео- і телеапаратура, електроприлади, ки-

лимові вироби, одяг, білизна, взуття, вироби з дорогоцінних металів, предмети домашнього господарства та вжитку, господарський та спортивний інвентар, книги, предмети образотворчого мистецтва тощо). У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткуванню, ремонту. Це пов'язано з так званим «ремонтним бумом», який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати, що вкладені засоби не підуть прахом через те, що його сусіди зверху забудуть закрити кран [13];

– Страхування тварин: вид майнового страхування, який забезпечує страховий захист власникам на випадок загибелі або вимушеного забою тварин. На даний момент часу цей вид страхування не набув належного розвитку на вітчизняному страховому ринку. Але бажання власників тварин заручитися захистом на випадок можливих втрат, відкриває широкі можливості для страхових компаній. При цьому даний вид майнового страхування громадян несе в собі досить високий ризик, адже кожний вид тварин потребує різного обсягу страхової відповідальності;

– Страхування автотранспортних засобів: страхування автотранспортних засобів розглядають в двох аспектах, а саме як різновид обов'язкового (обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, «зелена картка») та відповідно добровільного страхування (КАСКО, добровільне страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів).

Механізм оцінки ризику при укладанні договорів страхування майна громадян має включати ряд

Таблиця 1

Полеміка визначення поняття «страхування майна громадян»

Автор	Визначення
В.Д. Базилевич [3]	З розвитком ринкової економіки вартісна оцінка майна, що перебуває у власності громадян, постійно зростає. Тому все відчутнішими для громадян (фізичних осіб) є втрати, зумовлені знищенням, пошкодженням чи крадіжками їхнього майна, що зумовлює зростання попиту з боку фізичних осіб на страховий захист своїх майнових інтересів, пов'язаних із володінням, розпорядженням та користуванням майном
С.С. Осадець [7]	Страхування майна громадян (personallines insurance) — це комплекс видів майнового страхування фізичних осіб. У вузькому розумінні включає страхування будівель, домашніх тварин, домашнього майна і легкових транспортних засобів, приватних колекцій. Головні ризики — знищення, втрата або пошкодження майна внаслідок стихійного лиха, вогню, аварії водо- чи електроопалювальних систем, крадіжки
О.Д. Вовчак [4]	Страхування майна громадян — це підгалузь майнового страхування, яка історично виникла першою. Страхування майна громадян проводиться на випадок створення фінансової безпеки для власника майна
Т.Д. Кривошлик [5]	Страхування майна громадян — це комплексне поняття, яке об'єднує обов'язкові й добровільні види страхування, умови й порядок здійснення яких передбачають повне або часткове відшкодування збитків, завданих страхувальникам — громадянам унаслідок настання страхового випадку із застрахованим майном

послідовних етапів, а саме: виявлення (визначення) ризику, відбір ризиків та кількісну оцінку ризику.

На етапі виявлення ризику, насамперед, виділяють відповідні групи ризику, які будуть мірою й критерієм оцінки ризику. У таблиці 2 наведено страхові і не страхові ризики за основними видами майна громадян.

Для оцінки ризику важливе значення має також огляд майна (будівель; автотранспортних засобів; тварин; окремих предметів домашнього майна, які мають велику вартість). Це дасть можливість: встановити наявність об'єктів, які потребують страхового захисту; виявити правдивість інформації зазначеної у заяві про страхування; виявити фактори ризику, пов'язані, наприклад, з пожежною небезпекою, схильністю об'єкту до ризиків, пов'язаних із проявом стихійних сил природи, небезпекою втрати майна внаслідок протиправних дій третіх осіб тощо [6].

Страхуванням майна громадян у 2016 році займалась 271 компанія, цей показник зменшився на 54 у порівнянні з 2014 роком, коли страхуванням майна громадян займалися 325 страхових компаній. Низькі показники добровільного страхування майна у 2014 році можна пояснити тяжкою політичною та економічною ситуацією в країні, починаючи з 2015 року ситуація почала стабілізуватися, за рахунок того, що були проведені деякі реформи у фінансовому секторі економіки держави, а також страхові компанії розробили нові стратегічні плани дій, для більш ефективного ведення свого бізнесу (табл. 3).

Отже, проаналізувавши таблицю 2, можна побачити, що у 2014–2016 роках відбувається тенденція до збільшення як страхових премій, так і виплат (валових та чистих). У 2016 році чисті страхові премії збільшились на 3 465,3 млн грн. або на 37,1% у порівнянні з 2014 роком. Чисті страхові виплати також збільшились у 2016 році на 2 488,9 млн грн. або майже на 118,9% у порівнянні з 2014 роком.

Основною причиною нерозвиненості страхування майна громадян в Україні є низька конкуренція за якісною складовою страхових послуг та низький рівень страхової культури та зацікавленості населення у страхуванні внаслідок недостатньої платоспроможності населення. Так, наприклад, в Україні найбільше значення суми страхових премій на душу населення становило 78,9 дол. США у 2013 році, а найменше 47,2 дол. США у 2012 році. Аналізуючи зарубіжний досвід, можна навести такі суми страхових премій на душу населення у 2015 році: в Японії 5–6 тис. дол. США, у Німеччині — 3400 дол. США, у Польщі — 460 дол. США. Причинами такої ситуації в Україні можна вважати низький рівень довіри населення до страхових компаній, недостатня обізнаність українців у сфері страхування, низька платоспроможність [10].

Таким чином, страхування домашнього майна в Україні не користується великим попитом у населення, але в розвинутих країнах, таких як Німеччина, майже кожне домогосподарство, має відповідний страховий захист. Страхування майна громадян є

Таблиця 2

Страхові і не страхові ризики за видами майна громадян [6]

Види майна громадян (об'єкти страхування)	Ризики, які можна застрахувати	Не страхові ризики
Будівлі, домашнє майно	<ul style="list-style-type: none"> – пожежа, удар блискавки, вибух, падіння пілотованих літаючих об'єктів; – стихійні явища: буря, ураган, град, повінь, землетрус тощо; – аварії водопровідної, опалювальної систем, енергопостачання; – протиправні дії третіх осіб тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – знос, корозія; – навмисні дії або груба необачність страхувальника тощо.
Авто-транспортні засоби (АЗ)	<ul style="list-style-type: none"> – дорожньо-транспортна подія; – пожежа, вибух; – стихійні явища; – падіння дерев та інших предметів; – зіткнення з тваринами; – протиправні дії третіх осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – керування АЗ в стані алкогольного сп'яніння; – використання АЗ як знаряддя злочину; – технічний брак деталей АЗ; – знос, корозія АЗ тощо.
Тварини	<ul style="list-style-type: none"> – інфекційні хвороби; – пожежа, удар блискавки, вибух; – стихійні явища; – нещасні випадки: дія електричного струму, отруєння травами тощо; – вимушений забій тварини, якщо вона травмована через нещасний випадок і це унеможливує подальше її використання. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – харчове отруєння тварини в місцях постійного утримання; – ускладнення внаслідок планового щеплення тварин; – захворювання і травми у тварини, що існують на момент ускладнення договору тощо.

Таблиця 3

Основні показники добровільного страхування майна в Україні за 2014–2016 роки, млн грн. [2]

Показники	2014	2015	2016	Відхилення 2014/2016	
				Абс.	%
Кількість компаній	325	312	271	-54	-16,6
Валові страхові премії, млн грн.	15960,6	17 111,3	20 221,5	4 260,9	26,7
Валові страхові виплати, млн грн.	2205,0	4 188,1	4 731,7	2 526,7	114,6
Чисті страхові премії, млн грн.	9345,7	10 944,3	12 811,0	3 465,3	37,1
Чисті страхові виплати, млн грн.	2092,8	4 002,3	4 581,7	2 488,9	118,9

важливим елементом соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства. Виходячи з цього страхування майна громадян, в нашій країні має стати важливим компонентом страхового захисту громадян.

У Німеччині нині діють Загальні умови страхування домашнього майна (Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen, далі — VHB) [8].

Відповідно до п. 2 § 6 VHB, домашнє майно — це всі речі, що слугують у домашньому господарстві страхувальника для приватного користування (використання або споживання), цінні речі, готівка та інше майно. Цінні речі — документи, цінні папери, прикраси, коштовне каміння, перлини, вироби з дорогоцінних металів, колекції марок, монет, медалей, картини, гобелени, антикваріат (за винятком меблів). До іншого домашнього майна, зокрема, належать: вбудовані меблі серійного виробництва; оснащення для кемпінгу, гумові й пластикові човни, каное, байдарки, оснащення для серфінгу; антени, тенти; газонокосарки, самохідні інвалідні візки; домашні тварини (коти, птахи, риби тощо).

До домашнього майна, що підлягає страхуванню, не належать інший водний транспорт, автотранспортні засоби, необроблене коштовне каміння, електронні дані й програми, а також будь-яке майно, яке є власністю орендарів. Що стосується скляних деталей і елементів оздоблення житла, то вони завжди приймаються на страхування, щоправда, на окремих умовах — Загальних умовах страхування скла (Allgemeine Bedingungen für die Glasversicherung — AGIB) [8].

Страхування домашнього майна громадян у Німеччині поряд із ризиком викрадення майна (крадіжка, грабіж) захищає власника від збитків унаслідок вандалізму (зловмисного пошкодження або знищення приватного майна). Вітчизняні ж страховики при тлумаченні протиправних дій третіх осіб у правилах страхування здебільшого наводять тільки визначення крадіжки зі зломом і грабежу. У VHB передбачений ряд застережень щодо навмисного або недбалого поводження страхувальника з майном. Так, страховий захист на випадок бурі не охоплює шкоду від затоплення, якщо вода потрапила в приміщення через не зачинені належним чином вікна чи інші отвори [8].

Отже, умови страхування домашнього майна громадян в Україні є більш консервативними та менш адаптивними у порівнянні з німецькими.

І. Є. Януль та Т. С. Касьянюк, відокремлюють досвід страхових компаній США, який може надати імпульс нашим страховим компаніям при веденні справ, що стосуються зокрема страхування майна, цей досвід полягає у наступному: американські страхові компанії широко впроваджують інновації різного роду, шляхом розробки великої кількості мобільних додатків, які дають змогу значно спростити процедуру страхування майна, страхуючи його з мобільного телефону, не виходячи з дому. Прикладом таких мобільних додатків є «Cover», «CoverPocket» (персональний страховий консультант), «Insurify» (інтернет страхування автомобілів). Причому такі послуги стають доступними не лише для фізичних осіб, але і для підприємств. Страхова компанія «Next Insurance» розробила стартап, який дозволяє малому бізнесу купляти, оновлювати та управляти страховими полісами через спеціальний веб сайт. Компанія пропонує такі послуги у 50-ти штатах США. Також варто відмітити компанію «State Farm Insurance», яка активно впроваджує інновації на ринку автострахування. Страхова компанія дослідила, що кожна п'ята автомобільна аварія викликана розсіяністю водія. Щоб уникнути цього, «State Farm Insurance» пропонує використовувати спеціальні камери, які аналізують поведінку водія, і сповіщають у випадку, якщо водій відволікається [9].

З-поміж 26,7 мільйонів домогосподарств Великобританії поліс автострахування мають 21,1 млн, а поліс страхування нерухомості — 17 млн. Щорічно британець витрачає в середньому 200 фунтів стерлінгів на страхування нерухомості і 700 фунтів стерлінгів на страхування автомобілів. Так, станом на 2015 рік страхові компанії щоденно здійснюють виплати зі страхування майна в розмірі £12.9 млн, зокрема £8,2 млн фізособам та £4.7 млн юрособам. До найпоширеніших видів ризиків, від яких страхуються домогосподарства відносяться: погодні умови — 25%, затоплення — 21%, вогонь — 13%, крадіжки — 13%, випадкове пошкодження — 10% [11].

З 1982 року у Франції діє Закон про страхування майна від наслідків стихійних лих, який передбачає,

що держава повинна відпрацьовувати спеціальні «плани ризику», в яких будь-яка територія відноситься до тієї чи іншої зони небезпеки за схильності до тих чи інших стихійних лих. При цьому відшкодування витрат, завданих стихійним лихом, не здійснюється в районах, які оголошені «зонами ризику», непридатними для будівництва та іншої діяльності через підвищену небезпеку [12].

Отже, страхові ринки досліджуваних країн динамічно розвиваються, застосовуючи різноманітні інноваційні рішення. А тому формування розвинутого ринку майнового страхування в Україні повинно призвести до модернізації послуги зі страхування домашнього майна громадян, умов страхування й технології надання даної послуги.

Серед основних причин, які перешкоджають розвитку страхування майна громадян в Україні, можна виокремити наступні: проблема забезпечення фінансової надійності та ліквідності активів вітчизняними страховими компаніями; недосконалий механізм захисту прав страхувальників; низький рівень страхової культури населення, що в свою чергу породжує недовіру населення до страхових компаній; мала чисельність кваліфікованих спеціалістів у сфері страхування; низький рівень доходів верст населення нашої країни; недосконалість існуючої нормативно-правової бази; низька якість пропонованих страхових продуктів та послуг; нехтування інтересів населення при здійсненні страхування майна; не відбувається впровадження різних інноваційних кроків у страховому сегменті

національної економіки на відміну від розвинутих країн світу та інше.

На нашу думку, для вирішення зазначених проблем треба запровадити наступні кроки: розробити прийнятні правила діяльності страховиків майнового сегменту страхових послуг; створити механізм комунікацій з населенням для підвищення їх страхової культури, через засоби масової інформації; провести масштабні зміни у системі підготовки та забезпечення кадрами страхових компаній, шляхом підписання контрактів з вищими навчальними закладами або організацією тренінгів та курсів відповідного профілю, що дасть можливість залучити на вітчизняний страховий ринок висококваліфікованих спеціалістів (актуаріїв, сюрвеєрів, брокерів та інших); включити в перелік добровільних видів страхування, визначених ст. 6 Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 № 86/96-ВР, страхування домашнього майна громадян (фізичних осіб) як самостійний вид страхування. Такий крок дасть можливість більш детально аналізувати розвиток цього сегменту страхового ринку та робити прогностичні розрахунки; розширити коло предметів страхування майна громадян та зробити правила страхування в даному сегменті більш гнучкими, враховуючи досвід Німеччини; впроваджувати різні інновації, наприклад піти по шляху страхових компаній США створюючи програмні додатки до смартфонів, що полегшить комунікацію між сторонами страхового договору та зробить процес заключення угод більш швидшим та простим.

Література

1. Закон України «Про страхування», від 07.03.1996 року № 85/96-ВР / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт страхового журналу Фориншурер [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forinsurer.com>
3. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / ред. В. Д. Базилевич. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
4. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник / О. Д. Вовчак. — К.: Знання, 2011. — 391 с.
5. Кривошлик Т. Д. Сучасний стан страхування майна громадян в Україні / Т. Д. Кривошлик // Фінанси, облік і аудит. — 2012. — № 19. — С. 97–105.
6. Кривошлик Т. Д. Особливості оцінки ризику при укладанні договорів страхування майна громадян / Т. Д. Кривошлик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2014. — № 3 (156). — С. 52–56.
7. Осадець С. С. Страхування: підручник / С. С. Осадець. — К.: КНЕУ, 2009. — 599 с.
8. Сліпко К. О. Особливості страхування домашнього майна громадян у Німеччині та перспективи його розвитку в Україні / К. О. Сліпко // Фінанси України. — 2012. — № 4. — С. 84–90.
9. Януль І. Є. Досвід зарубіжних країн у галузі страхування майна / І. Є. Януль, Т. С. Касьянюк // Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука. — 2017. — № 6. — С. 68–73.
10. Журавка О. С. Аналіз сучасного стану страхового ринку України [Електронний ресурс] / О. С. Журавка, А. Ю. Васильчук — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>
11. Association of British Insurers. UK Insurance & Long Term Savings Key Facts 2015 [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.abi.org.uk/~media/files/documents/publications/public/2015/statistics/key%20facts%202015.pdf>
12. Серикова Г. С. Зарубежный опыт функционирования страхового рынка в условиях интеграции [Електронний ресурс] / Г. С. Серикова, А. М. Тынгишева / Ассоциация «Евразийский экономический клуб ученых». — 2013. — Режим доступу: <http://group/global.org/ru/node/49828>
13. Бойко О. С. Зміст майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

Старченко Григорій Володимирович
*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та менеджменту організацій
Чернігівський національний технологічний університет*

Старченко Григорій Владимирович
*кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры публичного управления и менеджмента организаций
Черниговский национальный технологический университет*

Starchenko Grygoriy
*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Public Administration and Management of Organizations
Chernihiv National University of Technology*

Стельмах Анна Сергіївна
*студентка
Чернігівського національного технологічного університету*

Стельмах Анна Сергеевна
*студентка
Черниговского национального технологического университета*

Steljmakh Anna
*Student of the
Chernihiv National University of Technology*

Плевако Анастасія Геннадіївна
*студентка
Чернігівського національного технологічного університету*

Плевако Анастасия Геннадьевна
*студентка
Черниговского национального технологического университета*

Pljevako Anastasija
*Student of the
Chernihiv National University of Technology*

Голоборода Тетяна Вячеславівна
*студентка
Чернігівського національного технологічного університету*

Голоборода Татьяна Вячеславовна
*студентка
Черниговского национального технологического университета*

Gholoboroda Tetjana
*Student of the
Chernihiv National University of Technology*

ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА В МЕЖАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИОННОЙ СТРУКТУРЫ ПРЕДПРИЯТИЯ В ПРЕДЕЛАХ ИННОВАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ

ESTIMATION OF THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE ENTERPRISE IN THE LIMITS OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE

Анотація. У статті розкрито поняття інноваційної інфраструктури; визначені складові елементи інноваційної інфраструктури; поданий опис суб'єктів інноваційного розвитку; розкрита сутність поняття «організаційне управління інноваційним розвитком підприємства»; визначений зв'язок організаційного розвитку інноваційною інфраструктурою з управлінням організаційними проектами; описана сутність та особливості управління організаційним проектом; запропонований метод оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури.

Ключові слова: організаційна структура, критерії якості, організаційне управління, інновація, розвиток, інноваційна інфраструктура, проектно-орієнтоване підприємство, організаційний проект.

Аннотация. В статье раскрыто понятие инновационной инфраструктуры; определены составляющие элементы инновационной инфраструктуры; дано описание субъектов инновационного развития; раскрыта сущность понятия «организационное управление инновационным развитием предприятия»; определена связь организационного развития инновационной инфраструктурой с управлением организационными проектами; описана сущность и особенности управления организационным проектом; предложен метод оценки организационной структуры предприятия по критериям качества в рамках развития инновационной инфраструктуры.

Ключевые слова: организационная структура, критерии качества, организационное управление, инновация, развитие, инновационная инфраструктура, проектно-ориентированное предприятие, организационный проект.

Summary. In the article considers: the concept of innovative infrastructure is disclosed; the constituent elements of the innovation infrastructure are defined; the description of subjects of innovative development is given; the essence of the concept «organizational management of innovative development of the enterprise» is revealed; the relationship between the organizational development of the innovation infrastructure and the management of organizational projects is defined; the essence and features of management of the organizational project are described; the method of evaluating the organizational structure of an enterprise according to quality criteria in the framework of innovation infrastructure development is proposed.

Key words: organizational structure, quality criteria, organizational management, innovation, development, innovative infrastructure, project-oriented enterprise, organizational project.

Актуальність теми дослідження. Пріоритетною метою державної політики в галузі науки й технологій є перехід до інноваційного шляху розвитку України [1].

Найважливішим завданням державної політики в Україні стає формування інституціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки в умовах глобалізації на усіх рівнях — національному, регіональному, локальному.

Виходом з цієї ситуації може стати інноваційний (знанневий) тип економічного розвитку який дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. В країнах, що належать до числа інноваційних лідерів, спостерігаються висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найвищим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного

виробництва, винесення за межі країни промислово-технологічного циклу виробництва, які є еколого-, ресурсоемними тощо, зосередження найбільших фінансових потоків.

Незважаючи на це, на цей час немає чіткого визначення нормативно-правовими актами України всіх елементів ринкової інноваційної інфраструктури, що можуть бути за призначенням віднесені до групи об'єктів підтримки інноваційної діяльності.

Сьогодні відповіді на виклики глобальних трансформацій людство ще не сформулювало. Для цього необхідне глобальне мислення, усвідомлення якісних змін життєвого простору, які відбуваються на планеті. Таким чином, актуальності набуває питання усестороннього дослідження проблем глобальних змін для вироблення та запровадження нової стратегії розвитку держави та різних сфер діяльності людини, яка враховуватиме нові глобальні виклики,

буде спрямована на досягнення конкурентоспроможності країни та консолідацію нації.

У зв'язку з цим необхідно вишукувати нові науково обґрунтовані методи оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві відбувається поступове заміщення традиційних індустріальних засобів виробництва новими, що продукують прогресивні знання та інновації, посилюють взаємозв'язок «освіта — наука — виробництво» та підвищують значимість інтелектуального потенціалу.

Інноваційна інфраструктура — сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [1].

До інноваційної інфраструктури можна віднести наступні основні складові й драйвери розвитку:

- Ефективні державні інститути, які забезпечують високу якість життя.
- Високоякісна освіта.
- Ефективна фундаментальна наука.
- Ефективний науково-технічний венчурний бізнес.
- Високоякісний людський капітал.
- Виробництво знань і високих технологій.
- Інформаційне суспільство або суспільство знань.
- Інфраструктура реалізації й трансферу ідей, винаходів і відкриттів від фундаментальної науки до інноваційних виробництв і далі — до споживачів.

Інноваційна інфраструктура зумовлює темпи (швидкість) розвитку економіки країни. Досвід розвинених країн світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку неминуче виграє той, хто має розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності [3].

Становище, яке спостерігається в інноваційній сфері України, засвідчує існування суттєвих системних перешкод формуванню інноваційної моделі розвитку України, які консервують розрив між розвитком виробництва, з одного боку, та динамікою процесів в науково-технічній сфері, з іншого, стають на заваді концентрації централізованого та децентралізованого фінансування на завданнях інноваційного розвитку економіки.

Держава має взяти на себе відповідальність за стан інноваційної сфери країни, здійснити аналіз помилок, яких було припущено в попередні роки, вивчити успішний досвід інших країн, розробити та впровадити державний механізм активізації інвестиційно-інноваційних процесів в економіці України [1].

Ефективність управління проектом багато в чому залежить від використовуваної при цьому організаційної структури управління проектно-орієнтованого підприємства.

Під організаційною структурою звичайно розуміється сукупність елементів організації (посад і структурних підрозділів) і зв'язків між ними [2].

Вибір і подальші проектування, аналіз і створення організаційної структури є з одного боку є відповідальною, з іншого боку — складною, міждисциплінарною, слабко структурованою і формалізованою діяльністю. Проте, останнім часом було створено безліч інструментів, що дозволяють досить ефективно здійснювати вибір, розробку і створення організаційної структури управління [2].

Крім цього, у цій діяльності, незважаючи на її невизначений характер, можна виділити кілька принципів, прихильність до яких забезпечує створення ефективної організаційної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання в галузі управління проектами, управління інноваційним розвитком викладені у роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Бушуєв С. Д., Векслер Е. М., Лапідус В. А., Бушуєва Н. С., Новіков Д. А., Іващенко А. А. та інші.

Незважаючи на велику кількість публікацій із питань управління проектами, впровадження інноваційної моделі розвитку, управління інноваційним розвитком, питання методології оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури висвітлені недостатньо повно.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Наявність невирішених завдань щодо розробки підходу до оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури, який дозволяв би вдосконалювати процеси та механізми управління організаційними системами, вирішувати проблемні аспекти управління організаційними системами, свідчить про необхідність проведення системного аналізу та розробки методів оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури.

Постановка завдання. Наголошуючи на необхідності дослідження стану оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури, необхідно вирішити такі завдання:

- дати опис суб'єктів інноваційного розвитку;
- розкрити сутність поняття «організаційне управління інноваційним розвитком підприємства»;
- показати зв'язок організаційного розвитку інноваційною інфраструктурою з управлінням організаційними проектами;
- визначити сутність та особливості управління організаційним проектом;
- запропонувати метод оцінки організаційної структури підприємства за критеріями якості в межах розвитку інноваційної інфраструктури.

Викладення основного матеріалу. Пріоритетною метою державної політики в галузі науки й технологій є перехід до інноваційного шляху розвитку України.

На початку XXI століття найважливішим завданням державної політики в Україні стає формування інституціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на усіх рівнях — національному, регіональному, локальному.

Базовими поняттями інноваційної економіки стають інновація, інноваційна діяльність, інноваційна інфраструктура [1, 3].

Деталізуємо опис суб'єктів інноваційного розвитку.

Залежно від масштабу можна виділити кілька ієрархічних рівнів: 1) держава, регіон, галузь; 2) холдинг, корпорація, підприємство, фірма, організація; 3) колектив, група, індивідуум.

У процесі свого інноваційного розвитку підприємство взаємодіє з державою, зовнішнім середовищем, а також із постачальниками й споживачами її продукції й послуг (рис. 1).

Управління інноваційним розвитком підприємств виділяє такі класи завдань організаційного управління інноваційним розвитком підприємства:

- інституційні основи інновацій і державне управління інноваційною діяльністю;
- управління взаємодією із зовнішнім середовищем і, у першу чергу, механізми фінансування інноваційного розвитку підприємства;
- управління розвитком власне системи управління підприємством (так звані організаційні проекти);

– управління взаємодією із постачальниками й споживачами (у тому числі інституційне управління як управління обмеженнями й нормами діяльності фірми і її контрагентів);

– управління персоналом фірми (у першу чергу — мотивація персоналу);

– управління розвитком персоналу підприємства.

Отже, є актуальною розробка й дослідження наступних класів механізмів організаційного управління інноваційним розвитком підприємств:

- механізмів фінансування;
- механізмів управління організаційними проектами;
- механізмів інституційного управління;
- механізмів мотивації персоналу;
- механізмів управління розвитком персоналу.

На даному етапі важливими завданнями залишається упорядкування діяльності існуючих об'єктів інноваційної інфраструктури та координація процесів створення і розвитку нових установ, їх організаційне та методичне забезпечення.

Для мотивації бізнесу до інновацій, необхідно створювати адекватні правові, економічні, податкові механізми, всіляко сприяти розвитку інноваційної інфраструктури [3].

Термін *організаційне управління* звичайно використовується в одному із трьох значень — як метод управління (заснований на процесі організації й властивості організації), як управління процесом організації або як управління організаційною системою.

Проектно-орієнтоване підприємство є організаційною системою, її *розвиток* — процесом органі-

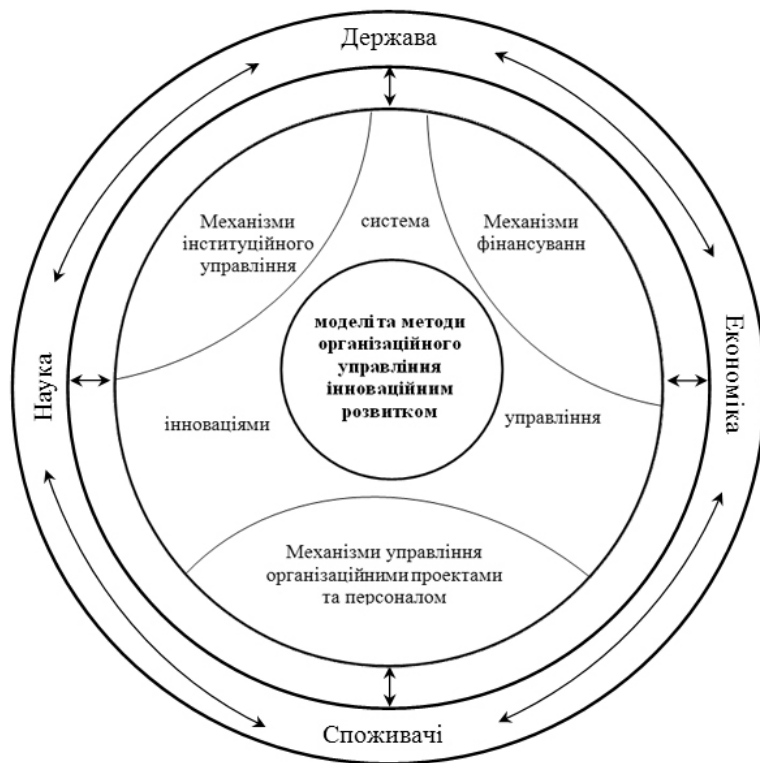

Рис. 1. Концептуальна модель управління інноваційним розвитком [1]

зації, а *організаційне управління* — управлінням процесом організації в організаційній системі.

Під організаційною системою (ОС) будемо розуміти організацію як об'єднання людей, що спільно реалізують деяку програму або ціль і діючих на основі певних процедур і правил [4].

Розвиток — необоротна, направлена, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів.

Інновація — це кінцевий результат творчої діяльності, що одержав втілення у вигляді нової або вдосконаленої продукції, яка реалізується на ринку, або нового або вдосконаленого технологічного процесу (організаційної системи), який використовується в практичній діяльності.

Тоді можна зробити наступний висновок: *організаційний розвиток інноваційної інфраструктури* — необоротна, направлена, закономірна зміна процесу організації в організаційній системі елементів інноваційної інфраструктури.

Організаційний розвиток інноваційної інфраструктури розглядають із двох точок зору:

- як засіб забезпечення стратегічної переваги організацій, для яких власне інновації не є основним видом діяльності;
- як вид діяльності (наприклад, для інноваційних фірм), продуктом якого є конкретні наукові, науково технічні й інші результати, які можуть використовуватися як основа нововведень в інших галузях.

Тому *інноваційний проект* можна визначити як проект який змінює технологію діяльності. Як і будь-який проект, інноваційний розвиток вимагає ресурсів для його реалізації: фінансових, кадрових, часових і ін.

Предметом змін у процесі реалізації інноваційних проектів на підприємстві можуть бути:

- зміст й форми діяльності (приклад — зміна асортиментної й цінової політики фірми, виробництво нових видів товарів і послуг і т.п.);
- засоби діяльності (наприклад, перехід на нові технології виробництва — найбільш типовий представник інноваційного проекту);
- методи діяльності.

У зміні методів діяльності можна виділити технологічний аспект (методи «виробництва») і організаційний аспект — методи управління фірмою і її змінами (розвитком). Останні саме й відповідають *організаційному розвитку інноваційної інфраструктури*.

Основний акцент необхідно робити на аналізі механізмів управління організаційними проектами, а саме вдосконаленні організаційних структур.

Реформування підприємства, реалізація концепції нової системи управління, створення нової організації або проведення міжнародного форуму — як організаційні проекти характеризуються так:

- цілі проекту заздалегідь визначені, однак результати проекту кількісно і якісно важче ви-

значити, ніж у таких проектах, як технічні, економічні, соціальні й змішані проекти, тому що вони зв'язані, як правило, з організаційним поліпшенням системи;

- строк і тривалість визначаються попередньо та можуть уточнюватися;
- ресурси надаються у міру можливості;
- витрати на проект фіксуються й піддаються контролю на економічність, однак вимагають корегування у міру просування проекту [4].

При здійсненні організаційного управління інноваційною інфраструктурою необхідно враховувати два основних фактори:

- рівень якості організаційного проекту (якість процесів управління та якість результату організаційного проекту);
- рівень ризику недосягнення запланованих результатів при здійсненні проекту.

Оскільки проектом називається зміна деякої системи, то під організаційним проектом (ОП) будемо розуміти обмежену в часі цілеспрямовану зміну організаційної системи із установленими вимогами до якості результатів, можливими рамками витрат коштів і ресурсів і специфічною організацією.

Під організаційною системою (ОС) будемо розуміти організацію як об'єднання людей, що спільно реалізують деяку програму або ціль і діючих на основі певних процедур і правил [2, 4].

Отже, ОП як зміна організаційної системи може впливати на зміни складу, структури, припустимих множин цільових функцій, інформованості й порядку функціонування. Зміни можуть і повинні торкатися в загальному випадку всіх перелічених параметрів, і пошук оптимального з точки зору якості результату проекту полягає у визначенні найбільш ефективної допустимої комбінації всіх параметрів організаційної системи.

Конкурентоспроможність проекту — це інтегральне поняття, що відображає здатність задовольняти вимоги споживачів. В основі конкурентоспроможності проекту лежить його якість і досконалість.

Конкурентоспроможність проекту визначається в основному сукупністю показників якості, досконалістю, рівнем якості. Конкурентоспроможність проекту — це характеристика відповідності процесів проекту вимогам даного ринку в даний період часу. Конкурентоспроможність проекту пов'язана з якістю процесів, а також витратами на якість. Чим вище якість процесу, тим вище його конкурентоспроможність.

До загальних принципів побудови організаційних структур управління можна віднести такі:

- відповідність організаційної структури системі взаємин учасників проекту;
- відповідність організаційної структури змістові проекту;
- відповідність організаційної структури вимогам зовнішнього оточення.

Управління за проектами вимагає тісної координації діяльності між проектною і «материнською» структурами, що може бути досягнуте при використанні практично будь-яких організаційних структур. Найбільш доцільними є матричні структури.

Оскільки усі структурні елементи організаційної структури пов'язані між собою за допомогою системи управління, що стає його головним органом, а система управління якістю проектів є частиною системи управління проектом, то можна припустити, що система управління якістю проекту впливає на організаційну структуру проектно-орієнтованого підприємства й органічно інтегрується у неї (рис. 2) [2].

В даний час вимоги до оптимальних організаційних структур проектно-орієнтованих підприємств стають усе більш складними і комплексними, що викликає появу усе більш досконалих інструментів багатоаспектного проектування і моделювання організаційних структур, які дозволяють створювати проекти організацій, що включають адміністративні зв'язки, горизонтальні процеси, інформаційну систему, структуру цілей і завдань, соціально-психологічні аспекти управління проектами. Однак при

розробці організаційної структури управління мало уваги приділяється якості даної структури.

Ефективність та якість організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства залежить не стільки від раціонального вертикального або горизонтального поділу праці, скільки від тієї *системи критеріїв якості*, що закладаються в цю структуру.

Виходячи з вище сказаного, можна виділити і класифікувати основні критерії оцінки якості організаційних структур управління, які раціонально застосовувати при їхньому моделюванні [2]:

- *Критерій рівня мобільності й адаптивності* — передбачає регулярне вивчення досягнень в галузі проектування організаційної структури з метою мобільності й адаптивності організаційної структури до нових досягнень у цій галузі;
- *Критерій оптимізації* — передбачає оптимізацію кількості і розмірів підрозділів організаційної структури;
- *Критерій раціональності співвідношення* — оцінює забезпечення раціонального співвідношення між основними, допоміжними й обслуговуючими підрозділами;

Рис. 2. Вплив і інтеграція системи управління якістю проекту на організаційну структуру управління [2]

- *Критерій раціонального планування* — оцінює раціональність планування підрозділів;
- *Критерій автоматизації* — передбачає підвищення рівня автоматизації управління проектами;
- *Критерій пропорційності* — оцінює рівень відповідності компонентів організаційної структури принципів пропорційності за бізнес-процесами;
- *Критерій прямоточності* — оцінює рівень відповідності структури принципів прямоточності бізнес-процесів з метою скорочення тривалості протікання цих процесів;
- *Критерій якості процесів* — передбачає забезпечення відповідності рівня якості процесів у системі (організаційній структурі) рівневі якості «входу» системи, тоді і якість «виходу» системи буде високою;
- *Критерій централізації* — відношення працівників центрального управління до загальної кількості працівників управління;
- *Критерій рівня спеціалізації* — відношення числа спеціалізованих підрозділів (бізнес одиниць) з управління проектами до загального числа підрозділів;
- *Критерій структурної напруженості* — відношення питомої ваги працівників апарату управління в% від загальної чисельності працівників до загального числа підрозділів управління, що знаходяться в підпорядкуванні даному апаратові;
- *Критерій відповідності посади* — відношення кількості працівників апарату управління, що відповідають посаді за результатами атестації, до загальної кількості працівників апарату управління;
- *Критерій складності управління структурою* — відношення кількості посад до загальної кількості працівників;
- *Критерій надійності структури* — рівень безперебійності реалізації зв'язків, що забезпечує відносну стійкість функціонування системи в цілому;
- *Критерій утилізації* — показує ефективність використання ресурсів та сигналізує або про слабе завантаження персоналу та необхідності

збільшення якості ресурсного планування, або, навпаки, про необхідність залучення додаткових робочих ресурсів;

- *Критерій зрілості процесів управління проектами* — частка обсягу робіт, які припадають на управлінський персонал проектів;
- *Критерій оптимізації з урахуванням якості* — показує співвідношення питомої ваги елемента *OBS* в ефективності з урахуванням питомої ваги функції управління на цей елемент.

Раціональне застосування цих критеріїв забезпечить високий рівень якості організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства. Виходячи з вище сказаного, дамо визначення якості організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства.

Якість організаційної структури — певна сукупність властивостей і критеріїв, які пред'являються до організаційної структури, потенційно або реально здатних тією чи іншою мірою задовольняти місії і системі цілей підприємства або проекту [2].

Можна висунути гіпотезу, що якість досягнута, якщо властивості і критерії для досягнення визначеної мети будуть задоволені через властивості системи, і незалежно від того, що ці властивості і критерії можуть бути вище або нижче. Таким чином, якість організаційної структури управління є ступінь задоволення критеріям через властивості системи.

Якість усієї організаційної структури складається з якості її структурних компонентів та зв'язків між ними.

Для оцінки якості організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства за допомогою пов'язаних критеріїв якості організаційних структур доцільно використовувати матрицю розподілу критеріїв якості.

Слід зазначити, що метод експертних оцінок застосовується, як правило, у тих випадках, коли оцінка або аналіз не можуть бути виконані на основі точних розрахунків або коли виконання подібних розрахунків недоцільно в зв'язку з низькою ефективністю. Якісні експертні оцінки оргструктури засновані на судженнях фахівців і для одержання

Таблиця 1

Результати експертних оцінок якості організаційних структур

Критерій оцінки якості організаційної структури	Вага	Варіант організаційної структури за критерієм якості		
		O_{k1}	O_{k2}	O_{kn}
k_1	w_1	O_{k11}	O_{k12}	O_{k1n}
k_2	w_2	O_{k21}	O_{k22}	O_{k2n}
...
k_m	w_m	O_{km1}	O_{km2}	O_{kmn}
Загальна оцінка варіанту організаційної структури (зважена середня)				

Таблиця 2

Розрахунок підсумкової експертної оцінки організаційних структур

Експерт	Загальна оцінка варіантів організаційних структур		
	1	2	n
E_1	E_1^{Ok1}	E_1^{Ok2}	E_1^{Okn}
E_2	E_2^{Ok1}	E_2^{Ok2}	E_2^{Okn}
...
E_m	E_m^{Ok1}	E_m^{Ok2}	E_m^{Okn}
Підсумкова оцінка (проста середня)	$\sum_{i=1}^m E_m^{Ok1} / m$	$\sum_{i=1}^m E_m^{Ok2} / m$	$\sum_{i=1}^m E_m^{Okn} / m$

надійного результату вимагають створення їхньої статистично значимої бази і відповідної обробки.

Експертна оцінка якості організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства повинна проводитися за допомогою анкет, у яких перелічуються критерії оцінки якості організаційної структури, ці критерії варто оцінити. На першому етапі фахівці повинні проанжувати запропоновані критерії за ступенем їхньої важливості. На основі цих рангів будуть отримані ваги критеріїв, тобто їхня відносна значимість.

Потім експертам пропонується дати оцінку можливих варіантів організаційних структур. Результати такої оцінки зводяться в таблицю 1.

За загальними оцінками варіантів організаційних структур всіх експертів виходить підсумкова оцінка (таблиця 2).

Кожна організаційна структура O_{ki} повинна бути оцінена експертом за кожним критерієм якості E_m^{Oki} . Експертна оцінка може набувати значення 1 для «організаційна структура відповідає даному критерію якості» та 0 «організаційна структура не відповідає даному критерію якості».

Таким чином, можна визначити перевагу застосування тієї або іншої організаційної структури в залежності від рівня її якості.

Висновки та напрямки подальшого дослідження. Аналіз організаційного розвитку інноваційної інфраструктури показав, що існують оптимістичні прогнози щодо перспектив інноваційного розвитку в Україні. Держава має взяти на себе відповідальність за стан інноваційної сфери країни, здійснити аналіз помилок, яких було припущено в попередні роки, вивчити успішний досвід інших країн, розробити та впровадити державний механізм активізації інвестиційно-інноваційних процесів в економіці України [2].

Подальша деталізація елементів концептуальної моделі управління інноваційним розвитком підприємств говорить про актуальність розробки й дослідження наступних класів механізмів організаційного управління інноваційним розвитком підприємств:

- механізмів фінансування;
- механізмів управління організаційними проектами;
- механізмів інституційного управління;
- механізмів мотивації персоналу;
- механізмів управління розвитком персоналу.

Таким чином, доцільно запропонувати етапи оцінки організаційної структурою за критеріями якості:

1. Моделювання організаційної структури проектно-орієнтованого підприємства.

2. Виявлення первинних кількісних характеристик: кількість рівнів управління, чисельність, номенклатура посад, кількість структурних одиниць.

3. Визначити основні критерії оцінки якості структур.

4. Визначити кількісно критерії оцінок якості організаційних структур, при неможливості використовувати кількісні критерії оцінок застосувати експертний метод оцінок.

5. Використовувати матрицю розподілу критеріїв якості для оцінки якості організаційної структури за допомогою ув'язування критеріїв якості структур і різних видів організаційних структур. Або використовувати метод експертної оцінки.

6. Після перетворення матриці вибрати найкращий варіант. Або за загальними оцінками варіантів організаційних структур всіх експертів формується підсумкова оцінка і вибирається найкращий варіант [2].

Література

1. Старченко Г. В., Ткаленко Н. В., Мовчан О. П. Організаційний розвиток інноваційної інфраструктури в умовах глобалізації / Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. Том 1. — Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2015. — № 17(6). — С. 135–142.
2. Організаційне управління інноваційним розвитком проектно-орієнтованих підприємств: [монографія] / Г. В. Старченко. — Харків.: вид-во «Діса плюс», 2015. — 148 с.
3. Жаліло Я. А. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України [Електронний ресурс] / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базиліук та ін. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
4. Нежиборець В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення / Теорія і практика інтелектуальної власності. 2007. — № 5 — с. 60–69.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/>.

References

1. Starchenko Gh.V., Tkalenko N.V., Movchan O.P. Orghanizacijnyj rozvytok innovacijnoji infrastruktury v umovakh ghlobalizaciji / Socialjno-ekonomichnyj rozvytok reghioniv v konteksti mizhnarodnoji integraciji. Tom 1. — Kherson: Khersonsjkuj nacionalnjy tekhnichnyj universytet, 2015. — #17(6). — S. 135–142.
2. Orghanizacijne upravlinnja innovacijnym rozvytkom proektno-orijentovanykh pidprijemstv: [monoghrafija] / Gh.V. Starchenko. — Kharkiv.: vyd-vo «Disa pljus», 2015. — 148 s.
3. Zhalilo Ja.A. Problemy ta priorytety formuvannja innovacijnoji modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy [Elektronnyj resurs] / Ja. A. Zhalilo, S. I. Arkhijerejev, Ja. B. Bazyljuk ta in. — Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua>.
4. Nezhyborecj V. Innovacijna infrastruktura: problemy, perspektyvy, rishennja / Teorija i praktyka intelektualnoji vlasnosti. 2007. — # 5 — s. 60–69.
5. Strateghija innovacijnogho rozvytku Ukrainy na 2010–2020 roky v umovakh ghlobalizacijnykh vyklykiv [Elektronnyj resurs] — Rezhym dostupu: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/>.

Тимкован Владислава Ігорівна

*студентка кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Тымкован Владислава Игоревна

*студентка кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Tymkovan Vladyslava

Student of the

Kyiv National University of Technology and Design

Голота Василь Володимирович

*студент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Голота Василий Владимирович

*студент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Golota Vasyl

Student of the

Kyiv National University of Technology and Design

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ФИНАНСОВОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И МЕТОДЫ ЕЁ ОЦЕНКИ

THEORETICAL BASES OF FINANCIAL EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE'S ACTIVITY AND ITS APPLICATION METHODS

Анотація. У статті дано визначення поняття фінансової ефективності, проведено узагальнення теоретичних основ, існуючих методів оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємства. Проведено детальний аналіз та охарактеризовано сучасні підходи до оцінювання ефективності, Запропоновано рекомендації для оптимізації та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: ефективність, оцінка діяльності підприємства, оцінка фінансової ефективності, фінансова ефективність діяльності підприємства.

Аннотация. В статье дано определение понятия финансовой эффективности, проведено обобщение теоретических основ, существующих методов оценки финансовой эффективности деятельности предприятия. Проведен детальный анализ и охарактеризованы современные подходы к оценке эффективности, Предложены рекомендации для оптимизации и повышения эффективности деятельности предприятия.

Ключевые слова: эффективность, оценка деятельности предприятия, оценка финансовой эффективности, финансовая эффективность деятельности предприятия.

Summary. The article defines the notion of financial efficiency, generalizes the theoretical foundations, existing methods for assessing the financial efficiency of the enterprise. A detailed analysis was carried out and modern approaches to the evaluation of efficiency were described. Recommendations for optimization and increase of efficiency of enterprise activity are offered.

Key words: efficiency, estimation of enterprise activity, estimation of financial efficiency, financial efficiency of enterprise activity.

Постановка проблеми. Ефективність роботи підприємства є одним з базових показників. Проблема ефективності завжди посідала важливе місце в управлінні діяльністю підприємства. Аби бути успішною впродовж тривалого часу, діяльність підприємства має бути як результативною (тобто приносити дохід і прибуток), так і ефективною.

Головними ознаками фінансового розвитку є: підвищення рентабельності, контроль за рівнем витрат та оборотність капіталу підприємства. Для оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємства пропонується використання показників та моделі, що забезпечують раціональне використання фінансових витрат для повного відображення фінансової ефективності діяльності підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження оцінювання ефективності діяльності підприємства займає особливе місце у працях різних вчених. Серед яких Т. А. Говорушко, Н. І. Клімаш, С. С. Габор, В. С. Габор, І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко, О. Д. Шеремет, А. В. Куценко, А. О. Касич, І. Г. Хіміч та ін. [1–4, 9].

Мега статті. Дослідження теоретико-методичних підходів до оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах та аргументованої доцільності їх впровадження, а також опрацювання рекомендацій щодо покращання діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах фінансова ефективність постає однією з ключових характеристик діяльності підприємства та чинником

його майбутнього розвитку. При вивченні сутності поняття фінансової ефективності діяльності підприємства слід детально дослідити такі економічні категорії, як «ефективність», «ефективність діяльності», «оцінка діяльності підприємства» тощо.

При визначенні сутності та змісту поняття «ефективність» серед науковців відсутній єдиний підхід. Д. Рікардо, Г. Емерсон, В. Петті [1–3], схиляються до трактування поняття «ефективність» як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, які були витрачені на отримання цього ефекту. Фінансова ефективність діяльності підприємства як економічна категорія відображає рівень фактичного бажаного результату, іншими словами, це рівень поставлених цілей організації та її здатність виконати їх в конкурентному середовищі. Фінансова ефективність діяльності, в такому аспекті, використовується для аргументування фінансових рішень та різноманітних аналітичних оцінок.

Оцінювання фінансової ефективності є моделлю визначення результативності фінансово-економічної діяльності підприємства та його структурних підрозділів за допомогою системи показників для визначення рівня виконання поставлених цілей. Оцінювання ефективності — це результативний інструмент для забезпечення інформаційно-аналітичного спектру управлінської діяльності підприємства і може бути корисним для тактичних та стратегічних цілей. У науковій літературі представлено кілька методичних підходів до оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика методичних підходів до оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємства

Назва підходу	Автор	Характеристика
Традиційний підхід	В. І. Отенко [5]	Передбачає оцінку ефективності на основі двох груп показників: узагальнюючих — показників першого рівня, які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому, порівнюючи результативні показники з витратами усіх ресурсів, і показників другого рівня, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів підприємства
Багаточинниковий підхід	Говорушко Т.А. [1]	Дозволяє оцінити ефективність функціонування капіталу підприємства, характеризує результативність вкладів акціонерів та інвесторів у підприємство
Оцінка ефективності діяльності на основі концепції Performance Management	Р. Каплан і Д. Нортон [7]	Яка передбачає використання збалансованої системи індикаторів, включає різні фінансові та нефінансові показники, що дає змогу комплексно оцінити вартість підприємства та ефективність його діяльності.
Математичний підхід	В. І. Отенко [5]	Характеризується широким застосуванням методів нелінійної динаміки, узагальнених функцій тощо
Ергонометричний підхід	С.Ф.Сергеев [8]	Оцінка ефективності ґрунтується на застосуванні параметричних методів оцінки, таких як метод найменших квадратів, скоригований метод найменших квадратів, метод без специфікації розподілу та непараметричних методів оцінки, які засновані на використанні математичного програмування — аналіз середовища функціонування або оболонки даних, метод вільного розміщення оболонки, індекси продуктивності.

Суть *Традиційного підходу* полягає у визначенні ефективності на основі класичної моделі Дюпона «Рентабельність капіталу». Цей підхід базується на оцінці фінансової ефективності за допомогою використання показників першого та другого рівнів. Показники першого рівня, іншими словами узагальнюючі, характеризують фінансову ефективність діяльності підприємства в цілому на основі зіставлення результатів діяльності з витратами ресурсів. Показники другого рівня полягають у оцінці фінансової ефективності використання окремих видів ресурсів підприємства.

Багаточинниковий підхід не здобув широкого застосування. Основним його недоліком вважається використання складних для тлумачення агрегованих індексів фінансової ефективності.

Оцінка ефективності діяльності на основі концепції Performance Menepment (управління результатами) полягає у використанні раціональної системи індексів та включає фінансові та нефінансові показники. Цей підхід дає змогу усебічно оцінити вартість підприємства та фінансову ефективність його діяльності. Основним показником при застосування даного підходу є економічна додана вартість, другорядним — рентабельність. Заснована Р. Капланом і Д. Нортеном збалансована система показників [7] з'єднує існуючі показники у цілісні системи для оцінки і аналізу фінансової ефективності діяльності підприємства.

Основними недоліками зазначеного підходу є його складність, обмеженість у визначенні та організації показників. Саме тому М. В. Майер запропонував оцінювати фінансову ефективність підприємства за допомогою процесно-орієнтованого аналізу рентабельності (Activity — Based Profitability Analysis, АВРА) [10]. Дана методика відокремлює рентабельні процеси від нерентабельних для кожного споживчого спектру, а також допомагає визначити рентабель-

ність окремих продуктів і послуг та рекомендувати їх до продажу.

Математичний підхід полягає у використанні методів нелінійної динаміки, узагальнених функцій та ін.

Ергонометричний підхід полягає у визначенні фінансової ефективності за допомогою параметричних методів оцінки, а саме: метод найменших квадратів, скоригований метод найменших квадратів, метод без специфікації розподілу та непараметричних методів оцінки, які базуються на використанні математичного програмування.

Кожний з зазначених підходів має свої переваги та недоліки. Однією з головних переваг на даний момент є те, що українські підприємства починають трансформуватися до застосування нових підходів оцінки фінансової ефективності діяльності підприємства. Але в порівнянні з розвинутими країнами світу наші досягнення є досить незначними.

Для оптимізації та підвищення ефективності діяльності українських підприємств необхідно застосувати певний комплекс заходів (рис. 1).

На нашу думку, основним критерієм покращення фінансової ефективності діяльності підприємства є широке вивчення досвіду провідних зарубіжних підприємств, застосування сучасних методів покращення ефективності та комбінування різних підходів, створюючи власні методи для оптимізації діяльності.

Висновки. Оцінка фінансової ефективності є складним та багатограним економічним поняттям, яке можна охарактеризувати як рівень поставлених цілей організації та її здатність досягти їх в конкурентному середовищі. Для оцінювання ефективності діяльності застосовуються як традиційні, так і інноваційні методи. Досліджуючи їх структуру та особливості, було сформульовано переваги і недоліки кожного із них. У ході дослідження було визначе-

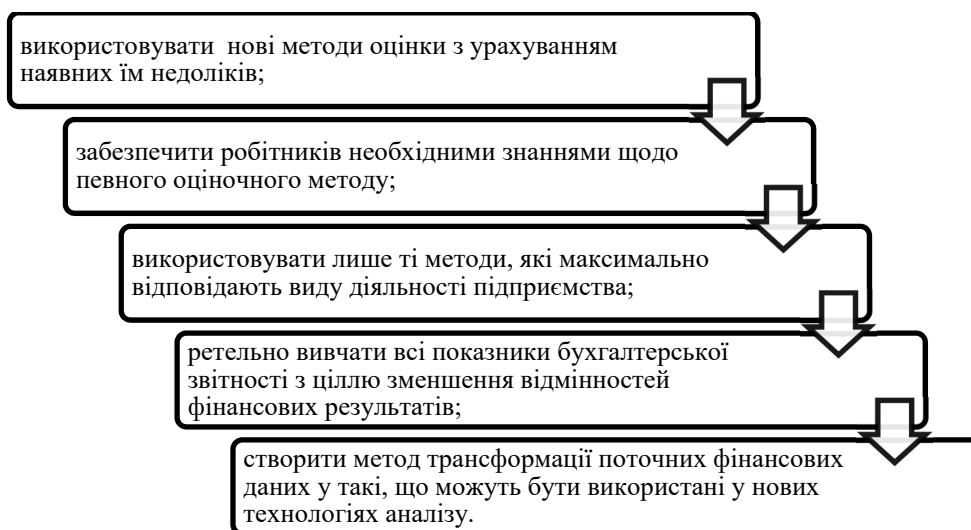

Рис. 1. Комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства
Джерело: складено авторами за даними [1, 5, 7].

но комплекс заходів спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства, що може бути основою для подальшого дослідження прак-

тичних аспектів формування механізму оцінювання фінансової ефективності діяльності підприємства в ринкових умовах.

Література

1. Говорушко Т. А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: [монографія] / Т. А. Говорушко, Н. І. Клімаш. — К.: Логос, 2013. — 204 с.
2. Габор С. С. Ефективність як економічна категорія / С. С. Габор, В. С. Габор // Інноваційна економіка. — 2012. — № 7. — С. 14–17.
3. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: [монографія] / А. В. Куценко. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008—215 с.
4. Касич А. О. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства / А. О. Касич, І. Г. Хіміч // Бізнес Інформ. — 2012. — № 12. — С. 176–179.
5. Отенко В. І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства / Бізнес Інформ. — 2013. — № 5. — С. 231–237.
6. Стрілець Є. М. Ефективність як економічна категорія / Є. М. Стрілець. — Запоріжжя: КПУ, 2013 — С. 9.
7. Нортон Д. Збалансована система показників. Від стратегії до дії / Д. Нортон, Р. Каплан. — М.: ОлімпБізнес, 2010. — 320 с.
8. Сергеев С. Ф. Ергономіка імерсивних середовищ: методологія, теорія, практика: дисертація доктора психологічних наук: 19.00.03 / СПбДУ. — Санкт-Петербург. 2010.
9. Тарасенко, І. О. Фінанси підприємств: підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. — К.: КНУТД, 2015. — 360 с. — ISBN978-966-7972-43-1.
10. Мейер М. В. Оценка эффективности бизнеса / М. В. Мейер, В. Маршал; [пер. с англ. А. О. Корсунский]. — М.: ООО «Вершина», 2004. — 272 с.

Ткачук Вячеслав Олександрович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

Житомирський державний технологічний університет

Ткачук Вячеслав Александрович

кандидат экономических наук,

доцент кафедры управления персоналом и экономики труда

Житомирский государственный технологический университет

Tkachuk Vyacheslav

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of

Personnel Management and Labor Economics

Zhytomyr State Technological University

Казанцева Ольга Анатоліївна

магістрант спеціальності «Управління персоналом та економіка праці»

Житомирського державного технологічного університету

Казанцева Ольга Анатольевна

магистрант специальности «Управление персоналом и экономика труда»

Житомирского государственного технологического университета

Kazantseva Olha

Magistrate of Specialty «Human Resources

Management and Labor Economics» of the

Zhytomyr State Technological University

**СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК КОМПОНЕНТА
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА**

**СЕРТИФИКАЦИЯ ПЕРСОНАЛА КАК КОМПОНЕНТА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РАБОТНИКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ**

**CERTIFICATION OF PERSONNEL AS COMPONENT
OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF EMPLOYEE EMPLOYEES**

Анотація. Обґрунтовано необхідність проведення сертифікації персоналу на підприємстві. Встановлено основні цілі сертифікації персоналу. Розкрито методологічні основи сертифікації персоналу. Наведено методику проведення сертифікації персоналу на підприємстві. Визначено мотиваційні чинники проведення сертифікації персоналу для підприємства та самих працівників.

Ключові слова: професійний розвиток, сертифікація персоналу, сертифікаційна комісія, сертифікаційний процес, професійна придатність, професійна відповідність.

Аннотация. Обоснована необходимость проведения сертификации персонала на предприятии. Установлены основные цели сертификации персонала. Раскрыты методологические основы сертификации персонала. Приведена методика проведения сертификации персонала на предприятии. Определены мотивационные факторы проведения сертификации персонала для предприятия и самих работников.

Ключевые слова: профессиональное развитие, сертификация персонала, сертификационная комиссия, сертификационный процесс, профессиональная пригодность, профессиональное соответствие.

Summary. The necessity of certification of personnel at the enterprise is substantiated. The basic objectives of personnel certification are set. The methodological foundations of personnel certification are revealed. The methodology of certification

of personnel at the enterprise is given. Motivational factors of certification of personnel for the enterprise and employees themselves are determined.

Key words: professional development, certification of personnel, certification committee, certification process, professional suitability, professional compliance.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток промисловості й послуг з кожним роком вимагає від фахівців нових і поглиблення існуючих знань техніки, програмного забезпечення, нормативних документів. За таких умов основним фактором для збереження конкурентоспроможності у світовій економіці є наявність освіченої й добре підготовленої робочої сили. Основним критерієм відбору персоналу на ринку праці є наявність у претендента на заняття вакансії сертифіката відповідності як додаткового підтвердження необхідного рівня професіоналізму. Втім, у більшості випадків отримання такого сертифікату самими працівниками сприймається радше як чергове випробування їх майстерності, ніж можливість для виявлення слабких місць у індивідуальній робочій силі.

Метою дослідження є розкриття теоретико-прикладних основ проведення сертифікації персоналу на підприємстві для забезпечення його стійкого професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації і проведення сертифікації персоналу на підприємстві віднайшли втілення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких варто виділити: Ю. А. Бабіченко, Ю. С. Братішко, С. І. Терещенка, Н. А. Єфіменка, Я. Л. Захарченка, В. С. Зайцеву, О. О. Герасименко, Г. В. Сніжну, О. В. Томашевського, В. С. Терьошину, О. В. Посилкіну. Так, С. І. Терещенко досліджує вплив сертифікації персоналу на рівень якості продукції підприємства. Н. А. Єфіменко, доповнивши результируючий показник станом відтворювальних процесів, зазначає, що сертифікація персоналу, насамперед, має бути спрямованою на відтворення та підтримання функціонального стану робочої сили при одночасному професійному розвитку людини. Сертифікацію персоналу як дієвий інструмент управління професійним розвитком персоналу розглядає О. О. Герасименко. Я. Л. Захарченко зауважує, що винятковою умовою дослідження сертифікації персоналу є використання системного підходу, що полягає в дослідженні об'єкта (сертифікації) як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними. В. С. Зайцев розцінює сертифікацію персоналу як нову технологію оцінювання компетенцій працівників підприємства. Варто також виділити Дж. Хейла, який запропонував чіткий опис документів, у тому числі сертифікатів, що видаються людині, яка відповідає певному набору стандартів. Разом із тих, проводиться недостатньо досліджень сертифікації персоналу як форми професійного розвитку персоналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система професійного розвитку персоналу на підприємстві спрямована на приведення рівня кваліфікації працівників у відповідність до вимог виробництва, оптимальне задоволення особистих інтересів працівників, пов'язаних із самореалізацією, підвищення ефективності їх праці, забезпечення на цій основі конкурентоспроможності товарів (робіт, послуг) [6]. Вона включає в себе професійне навчання персоналу, атестацію і сертифікацію персоналу, формування резерву керівників підприємств, установ та організацій.

Проводячи аналіз діяльності і фактичного стану промислових підприємств, керівник разом з економічними службами вирішує питання щодо існування на підприємстві достатніх людських ресурсів для функціонування і позитивної зміни та придатності персоналу працювати достатньо ефективно і відповідно обраній стратегії. З цією метою досить важливого значення набуває оцінювання фактичного складу і структури персоналу, його особливостей, наявності професійно важливих якостей та характеристик третьою, незалежною стороною — організацією, що надає послуги з сертифікації компетенцій.

Необхідність професійного навчання персоналу на підприємстві зумовлена невідповідністю рівня професійної підготовки працівників вимогам робочих місць. Її складно виявити на етапі відбору кандидатів на заміщення вакансій, оскільки про низький рівень кваліфікації кадрів складається думка лише під час здійснення трудової адаптації. Така ситуація виникає внаслідок неможливості об'єктивного підтвердження отриманого за підсумками навчання рівня кваліфікації, оскільки процес підготовки кваліфікованих робітників проходить в тих умовах матеріально-технічної бази, що можуть забезпечити професійно-технічні навчальні заклади (далі — ПТНЗ), і не орієнтований на розвиток промислового виробництва та зростання вимог до стандартів продукції.

Прикладними для визначення якості підготовки кваліфікованих робітників на етапі відбору кадрів є наукові розробки в сфері вищої освіти, де для визначення рівня сформованості компетенцій у випускників вищих навчальних закладів і фахівців та динаміки оволодіння цими компетенціями пропонується використовувати матрицю компетенцій, що складається з набору компетенцій, рівнів сформованості компетенцій та відповідних текстових описів рівнів компетенцій. Така матриця як додаток до універсальної моделі компетенцій фахівця є головним критерієм для вимірювання якості підготовки

випускників та професіоналізму фахівців, а сама модель дозволяє оцінювати випускників і фахівців на відповідність певному набору компетенцій. Перенесення досвіду зазначеного моделювання компетенцій кадрів в площину професійно-технічної освіти (далі — ПТО) дозволить [3, с. 77–80]:

- налагодити ефективну взаємодію ринків праці і освітніх послуг, описати з єдиних позицій вимоги до кваліфікації випускників ПТНЗ і кандидатів на вакансії;
- розробити професійні стандарти на компетентнісній основі.

Натомість сертифікація персоналу, що якраз має виконувати цю функцію, в силу проведення за переважної ініціативи самих роботодавців, хоча тільки починає активно впроваджуватися у практику оцінювання професійної компетентності персоналу, однак вже сьогодні є передумовою для встановлення тісної взаємодії між державою та промисловими підприємствами.

Сертифікація персоналу має сенс лише тоді, коли вона переслідує конкретні економічні чи соціальні цілі. Можна визначити такі основні цілі сертифікації персоналу:

- створення умов для роботи підприємства на єдиному товарному ринку України та випуску конкурентоспроможної продукції і надання якісних послуг, а також для їх успішної діяльності в міжнародному економічному та науково-технічному просторі;
- захист споживача від недобросовісного виробника, що використовує під час створення продукції людські ресурси, які мають такий рівень професійної підготовки та кваліфікації, що не відповідає заявленій якості продукції або послуги;
- сприяння підприємству в якісному підборі персоналу на ринку праці;
- підтвердження можливостей підприємства щодо забезпечення заявлених показників якості, використовуваним персоналом;
- гарантування безпеки навколишнього середовища, життя, здоров'я та майна, що обумовлені компетентністю посадових осіб і окремих категорій персоналу.

Все це є свідченням важливості такого процесу, як сертифікація персоналу. Такого роду сертифікація може бути здійснена як на національному рівні, згідно з законодавчими нормативними вимогами, так і на міжнародному рівні — відповідно до міжнародних стандартів.

Сьогодні доволі багато роботодавців і працівників не розуміють змісту самого процесу сертифікації персоналу, помилково ототожнюючи її з атестацією та іншими процедурами підтвердження професійної відповідності. Сертифікація персоналу — це процедура встановлення відповідності якісних характеристик персоналу вимогам вітчизняних і (або) міжнародних стандартів; призначена оцінити рівень

професіоналізму фахівця відповідно до зовнішніх професійних стандартів, тобто розроблених поза конкретним підприємством. Однією з основних умов забезпечення ефективного функціонування процедури сертифікації персоналу є використання системного підходу під час її формування, адже сертифікація персоналу — це багатоелементна та багаторівнева система.

Сертифікаційний процес — це діяльність, за якої орган із сертифікації встановлює, що певна особа відповідає сертифікаційним вимогам, враховуючи подання заяви, оцінювання, рішення щодо сертифікації, ресертифікації й використання сертифікатів, логотипів і торговельних марок [5].

Основними елементами системи сертифікації персоналу є суб'єкт оцінювання, об'єкт оцінювання, предмет оцінювання, методи оцінювання, процедура оцінювання. Окремо потрібно відзначити, що система сертифікації не є чимось відокремленим стосовно інших процесів, вона є частиною внутрішнього (господарської системи підприємства) та зовнішнього (економічного простору на макrorівні) середовища, їхньою підсистемою [2, с. 50].

Суб'єктом оцінювання може виступати третя незалежна сторона. На рівні підприємства — це може бути орган оцінювання, створений у структурі служби персоналу. На рівні держави — орган із сертифікації, що призначений / уповноважений на виконання робіт у державній системі сертифікації (наприклад, УкрСЕПРО). Об'єктами сертифікації можуть бути: фізичні особи, які добровільно побажали отримати документальне підтвердження відповідності своєї професійної підготовки або компетентності до вимог професійного стандарту займаної або передбачуваної в перспективі посади чи професії; посадові особи, фахівці, керівники трудових колективів, окремі категорії персоналу; окремі трудові колективи щодо всього трудового потенціалу або якоїсь його частини; окремі категорії працівників.

Предметом сертифікації є кваліфікація персоналу та її відповідність професійним стандартам. Професійні стандарти, своєю чергою, можуть встановлюватися на рівні підприємства (внутрішньофірмові) і на рівні держави (загальнодержавні за видами економічної діяльності). Основними методами сертифікації персоналу є тестування і стажування. Зазвичай, під час сертифікації персоналу використовуються кваліфікаційні тести, які містять тестові завдання з теорії та практичні кейси з відкритими або ж закритими відповідями. Стажування може відбуватися як на робочому місці працівника, який бажає сертифікуватися, так і на базі органу з сертифікації, якщо він має можливість його організувати.

Відповідно до вищесказаного сертифікація персоналу надає можливість для відділу людських ресурсів підприємства здійснювати пошук і відбір кадрів, які володіють достатнім набором професійних компетенцій, необхідних для роботи на

виробництві, уникаючи додаткових витрат. Тоді як для держави — це спосіб формування цільового державного замовлення на професійну підготовку кадрів, а отже й оптимізації витрат, передбачених державним фінансуванням ПТО.

Таким чином, заслуговує на увагу доцільність надання пільг промисловим підприємствам під час сертифікації персоналу в сфері, в якій не регламентуються законодавством вимоги до продукції та умови введення її в обіг. У цьому зв'язку підприємства, що мають штатних працівників облікового складу, значна частина яких пройшла процедуру сертифікації, могли б отримати привілеї щодо: державного замовлення на продукцію, яку випускають ці підприємства; представлення підприємств на попередньому відборі для участі у тендерах на здобуття замовлення на постачання продукції за оголошеними умовами; отримання експортно-імпортних ліцензій для здійснення зовнішньоекономічної діяльності; забезпечення підприємств кредитуванням за рахунок держави та інше.

У практику управління персоналом сертифікацію персоналу як процедуру офіційного підтвердження професійної компетентності працівників почали впроваджувати відносно недавно. Великою мірою сертифікація персоналу доступна для крупних підприємств, оскільки передбачає значні фінансові витрати на її організацію і проведення. Однак, методологічно сертифікація персоналу відповідає інтересам зокрема малих і середніх підприємств.

Ідея сертифікації людських ресурсів підприємства базується на оцінюванні і покращенні професійної компетентності осіб, які в даний час зайняті у середовищі HR-менеджменту і хотіли б отримати визнання своєї кваліфікації у вигляді CIPD-асоційованого членства, як-от: HR-адміністраторів, HR-помічників, HR-консультантів, співробітників відділу управління людськими ресурсами. Так як першочерговою програмою сертифікації персоналу серед інших навчальних модулів включала: пошук, відбір і найм кадрів (методи збору інформації про стан ринку праці, планування людських ресурсів, розробка посадових інструкцій); навчання і розвиток персоналу (принципи навчання персоналу, взаємозв'язок між бізнес-планами та планами розвитку персоналу шляхом навчання, систематизування циклу навчання); управління продуктивністю і відносинами працівників (встановлення зворотного зв'язку між адміністрацією та працівниками, трудова дисципліна, трудове законодавство, система заохочення та стягнення, система партисипативного управління та участі у прибутках) та ін.

Сертифікації є засобом визнання компетенції кадрів. Кадри, які отримують сертифікат кваліфікації, по суті, допускаються керівником підприємства до роботи в певному виробничому середовищі. Для тієї частини персоналу, що не відповідає або частково відповідає вимогам робочих місць, як правило, ор-

ганізовується і проводиться навчання. Оцінювання рівня компетентності працівників здійснюється після навчання персоналу за однією з обраних форм. На вітчизняних промислових підприємствах застосовуються наступні форми навчання працівників: навчання роботі зі шкідливими та небезпечними факторами; навчання нових працівників; перепідготовка та навчання іншим професіям; навчання з підвищення професійної майстерності та кваліфікації робітників.

Підвищення кваліфікації персоналу здійснюється з відривом та без відриву від виробництва. Робітники навчаються та набувають досвід в процесі теоретичного навчання на курсах, семінарах, навчально-практичних базах інших підприємств шляхом розгляду питань щодо стандартизації, управління якістю, безпеки продукції, екологічного менеджменту; економного використання ресурсів виробництва.

Керівництво навчанням здійснюється менеджером з персоналу спільно з керівником структурного підрозділу підприємства. Менеджер з персоналу робить відповідний запис в журнал реєстрації про первинну підготовку, перенавчання або підвищення кваліфікації. Результативність навчання визначається при заповненні співробітником анкети оцінювання навчання. Програми проведення навчання затверджує генеральний директор, а контроль за процесом навчання покладається на керівника структурного підрозділу. При проведенні навчання ведеться журнал обліку відвідувань занять. За результатами навчання проводиться залік, який оформляється протоколом засідання комісії з перевірки знань. Після навчання персоналу менеджером з персоналу проводиться анкетування респондентів на предмет корисності отриманих знань та їх аналіз.

Така методика проведення навчання працівників промислових підприємств виглядає суто технічним набором заходів, що передбачає самооцінювання працівниками здобутих знань за результатами навчання, однак зовсім не орієнтована на підвищення заінтересованості персоналу у навчанні, визначення корисності навчання працівників для підприємства, позбавлена розуміння економічної і соціальної ефективності навчання як з боку працівників, так і з боку адміністрації.

Беручи до уваги світовий досвід сертифікації компетенцій працівників, варто відзначити, що процедура сертифікації займає провідне місце в організаційно-економічному механізмі забезпечення кваліфікованими робітничими кадрами промислових підприємств. Причому у даному разі кваліфікація працівників засвідчується сертифікатами компетенції CIPD, а програма підготовки враховує кон'юнктуру ринку праці та розвиток окремих видів економічної діяльності країн.

З огляду на вищезазначене та враховуючи умови діяльності вітчизняних промислових підприємств, обов'язкова сертифікація персоналу повинна включати:

- створення умов для роботи підприємств на єдиному товарному ринку держави, враховуючи випуск конкурентоспроможної продукції, а також для їх успішної діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та торгівлі;
- захист споживача від недобросовісного виробника, що використовує у процесі створення продукції людські ресурси, які мають рівень кваліфікації, що не відповідає заявленій якості продукції, яка випускається;
- сприяння промисловим підприємствам в компетентному пошуку і підборі персоналу на регіональному та національному ринку праці;
- підтвердження можливостей промислового підприємства щодо забезпечення заявлених показників якості продукції наявним персоналом;
- забезпечення безпеки навколишнього середовища, життя, здоров'я та майна, обумовленого компетентністю посадових осіб та окремих категорій персоналу.

Відтак, промислове підприємство, що пройшло процедуру сертифікації персоналу, може отримати такі переваги [1, с. 174; 4, с. 27]:

- підвищення іміджу підприємства, що дозволяє посилити заінтересованість інвесторів, отримати можливість брати участь в міжнародних тендерах і проектах;
- можливість отримати об'єктивну оцінку якості підготовки, рівня компетентності та професійної придатності працівників;
- дотримання вимог міжнародних ринків праці та продукції;
- можливість сформулювати рекомендації щодо перспектив внутрішньофірмового навчання, розробити пропозиції щодо корегування освітніх стандартів системи професійної підготовки кваліфікованих робітників;
- можливість стимулювати персонал до підвищення рівня своєї кваліфікації, активізувати його професійне зростання;
- можливість зіставляти відповідність персоналу заявленій якості виробленої продукції;
- врахування і виконання особливих вимог замовника до продукції, а також роботодавця до якості робочої сили.

Для самих працівників промислових підприємств сертифікація, перш за все:

- підвищує шанси працевлаштування з урахуванням якості своєї підготовки;
- забезпечує психологічну комфортність і впевненість у власних можливостях;
- виступає підтвердженням рівня кваліфікації і професійної майстерності працівника незалежною організацією;
- є підтвердженням якості і надійності всіх виконуваних працівником трудових дій та операцій;
- є додатковою підставою для підвищення заробітної плати;

- надає пріоритет для кар'єрного зростання.

Обов'язковість проведення сертифікації персоналу сьогодні може бути пов'язана виключно з вимогами конкретного виду економічної діяльності, де вкрай важливо володіти даними про рівень професійних компетенцій працівників, підтвердженими сертифікатом відповідності. У зв'язку з цим покращення системи обов'язкової сертифікації персоналу має передбачати:

- визначення переліку видів економічної діяльності або конкретних підприємств, де процедура сертифікації персоналу є обов'язковою для проведення;
- утворення відокремленого органу сертифікації персоналу в системі УкрСЕПРО;
- врегулювання процедури обов'язкової сертифікації персоналу в чинних нормативно-правових документах та у разі необхідності розробку і прийняття окремих документів із точним визначенням понять «сертифікація персоналу», «обов'язкова і добровільна сертифікація персоналу» та ін.

Для удосконалення системи добровільної сертифікації персоналу підприємств необхідно: законодавчо визначити механізм ініціювання проведення добровільної сертифікації персоналу суб'єктами підприємницької діяльності та видачі сертифікатів відповідності професійних компетенцій власних зразків; розробити і затвердити стандарт «Вимоги до створення і функціонування систем добровільної сертифікації»; розробити систему професійної підготовки аудиторів персоналу на підприємстві або за участі навчальних закладів чи спеціалізованих організацій.

Так, удосконалення системи обов'язкової та добровільної сертифікації персоналу спроможне істотно підвищити рівень конкурентоспроможності персоналу, професійної мобільності робітників за рахунок отримання визнання професійної компетентності на робочому місці, актуалізувати процедуру атестації працівників, забезпечити потреби підприємств у кваліфікованих робітниках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінювання професійних компетенцій людей у момент закриття вакансій і протягом усього часу роботи на підприємстві дає можливість забезпечити кожне робоче місце працівниками з найбільш підходящою робочою силою, а отже сформулювати максимально ефективну професійно-кваліфікаційну структуру персоналу.

Серед доступних службі персоналу підприємства методів оцінювання професійних знань, умінь і практичних навичок помітне місце займає сертифікація персоналу. Особливістю процедури сертифікації персоналу є те, що вона передбачає перевірку відповідності професійних компетенцій персоналу робочим місцям зовнішньою незалежною організацією в умовах, наближених до виробничих.

Сертифікація персоналу продовжує бути менш популярним методом оцінювання їх компетенцій, ніж, наприклад, атестація персоналу. Тому, в цілях наукової новизни авторами обґрунтовано необхідність охоплення усіх груп персоналу для комплексного застосування методу сертифікації персоналу.

Крім того, були розглянуті мотиваційні чинники проведення сертифікації персоналу як з боку роботодавців, так і з боку працівників. У подальшому розвиток цієї теми варто здійснювати в напрямі аналізу поетапного проведення процедури сертифікації персоналу.

Література

1. Єфіменко Н. А. Сертифікація персоналу як фактор впливу на відтворювальні процеси та покращення рівня якості продукції машинобудування / Н. А. Єфіменко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. — Житомир: ЖДТУ, 2008. — № 1 (43). — С. 172–176.
2. Захарченко Я. Л. Сертифікація персоналу: системний підхід / Я. Л. Захарченко // Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2013. — № 778. — С. 46–53.
3. Кожан Т. О. Моделювання компетенцій з управління персоналом як основи розробки професійного та освітнього стандартів / Т. О. Кожан // Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб. наук. праць. — № 2 (4). — 2012. — С. 72–80.
4. Терещенко С. І. Сертифікація персоналу як фактор покращення рівня якості продукції / Технологический аудит и резервы производства. — 2014. — № 1/4(15). — С. 26–28.
5. Cynthia D. Woodley. Ensuring competency and ability in a global era / ISO Focus+. — 2011. — V. 2. — № 8. — P. 1–519.
6. Renckly, Richard G. Human resources / Richard G. Renckly. — 2nd ed. — 2004. — (Barron's business library). Includes bibliographical references and index. — ISBN: 0-7641-2449-8.

References

1. Yefimenko, N.A. (2008), «Certification of personnel as a factor of influence on reproduction processes and improvement of the quality level of products of machine building», Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu, no 1(43), pp. 172–176.
2. Zakharchenko, Ya.L. (2013), «Staff certification: system approach», Visnyk NU «Lvivska politekhnik». Menedzhment ta pidprijemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, no 778, pp. 46–53.
3. Kozhan, T.O. (2012), «Modeling competencies in human resources management as the basis for the development of professional and educational standards», Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka, no 2 (4), pp. 72–80.
4. Tereshchenko, S.I. (2014), «Staff certification as a factor in improving product quality», Tehnologicheskii audit i rezervyi proizvodstva, no 1/4(15), pp. 26–28.
5. Cynthia D. Woodley. Ensuring competency and ability in a global era / ISO Focus+. — 2011. — V. 2. — № 8. — P. 1–519.
6. Renckly, Richard G. Human resources / Richard G. Renckly. — 2nd ed. — 2004. — (Barron's business library). Includes bibliographical references and index. — ISBN: 0-7641-2449-8.

УДК 338.22.021.2+338.467.6

Толок Галина Арсенівна

кандидат технічних наук,

доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу

Київський національний університет культури і мистецтв

Толок Галина Арсеньевна

кандидат технических наук,

доцент кафедры гостинично-ресторанного бизнеса

Киевский национальный университет культуры и искусств

Tolok Galina

PhD, Associate Professor of the Hotel

and Restaurant Business Department

Kyiv National University of Culture and Arts

Лагута Оксана Миколаївна

Магістр 6 курсу кафедри готельно-ресторанного бізнесу

Київського національного університету культури і мистецтв

Лагута Оксана Николаевна

Магистр 6 курса кафедры гостинично-ресторанного бизнеса

Киевского национального университета культуры и искусств

Laguta Oksana

Master 6th Course of the Hotel and

Restaurant Business Department of the

Kyiv National University of Culture and Arts

**ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ВЕГЕТАРІАНСЬКОГО ЗАКЛАДУ ХАРЧУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ
МЕРЕЖІ ВЕГЕТАРІАНСЬКИХ КАФЕ «ECO-BUFFET»**

**ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
ВЕГЕТАРИАНСКОГО ЗАВЕДЕНИЯ ПИТАНИЯ НА ПРИМЕРЕ
СЕТИ ВЕГЕТАРИАНСКИХ КАФЕ «ECO-BUFFET»**

**EVALUATION OF THE COMPETITIVENESS
OF THE VEGETARIAN FOODSTATION AT THE EXAMPLE
OF THE NETWORK OF THE VEETERIAN CAFES «ECO-BUFFET»**

Анотація. В статті проаналізовано особливості сучасного стану функціонування вегетаріанських ресторанів. Обґрунтовано проблеми та шляхи підвищення конкурентоспроможності вегетаріанського кафе «ECO-BUFFET» на основі аналізу структури послуг, споживачів, конкурентів, SWOT-аналізу. Наведена порівняльна характеристика окремих показників конкурентоспроможності кафе з вегетаріанською кухнею у м. Києві.

Ключові слова: конкурентоспроможність, вегетаріанство, ресторанний бізнес, послуги, цінова політика, SWOT-аналіз.

Аннотация. В статье проанализированы особенности современного состояния и функционирования вегетарианских ресторанов. Обоснованно проблемы и пути повышения конкурентоспособности вегетарианского кафе «ECO-BUFFET» на основе анализа структуры услуг, потребителей, конкурентов, SWOT-анализа. Приведена сравнительная характеристика отдельных показателей конкурентоспособности кафе с вегетарианской кухней в г. Киев.

Ключевые слова: конкурентоспособность, вегетарианство, ресторанный бизнес, услуги, ценовая политика, SWOT-анализ.

Summary. *The article analyzes the peculiarities of the modern state of functioning of vegetarian restaurants. The problems and ways of increasing the competitiveness of vegetarian cafe «ECO-BUFFET» on the basis of analysis of the structure of services, consumers, competitors, SWOT-analysis are grounded. The comparative characteristic of individual indicators of competitiveness of a cafe with vegetarian cuisine in Kyiv is presented.*

Key words: *competitiveness, vegetarianism, restaurant business, services, price policy, SWOT-analysis.*

Актуальність дослідження полягає у тому, що ресторанний бізнес відрізняється від усіх інших видів бізнесу. Ресторан — це підприємство, яке поєднує в собі мистецтво і традиції, механізми діяльності і досвід маркетологів, філософію обслуговування та концепцію формування потенційної аудиторії. З року в рік ресторанний бізнес України розвивається, на нього виходять нові гравці з новими гастрономічними пропозиціями [5, с. 45]. Так, наприклад, в останні десятиліття поширенням в нашій країні стали натуральність та вегетаріанство, що призвело до відкриття вегетаріанських кафе, ресторанів і навіть фаст-фудів.

В той же час, вегетаріанство в Україні — не сильно поширена традиція, тому на відкриття вегетаріанського ресторану або кафе іще потрібно зважитися, оскільки сегмент споживачів такої кухні в нашій країні незначний [11, с. 26]. Успішна діяльність і міцність позицій вегетаріанського ресторану на ринку потребують необхідності постійного удосконалення існуючої продукції та послуг, а також відслідковування, аналізу й оперативного реагування на зміну умов і параметрів середовища бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку підприємств ресторанного бізнесу, забезпечення високого рівня їх конкурентоспроможності досліджувалися багатьма вченими (Л. В. Балабанова [1–3], Л. В. Батченко [4], А. А. Мазаракі [9–10], Р. А. Фатхутдінов [14], Н. І. Кабушкін [6], Ф. Котлер [7–8], Н. О. П'ятницька [12], А. Д. Чудновський [12] та ін.). Однак, ефективність функціонування саме вегетаріанських ресторанів залишається наразі малодослідженою.

Мета статті: здійснити оцінку конкурентоспроможності мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» та визначити її перспективи на майбутнє.

Виклад основного матеріалу. Мережа вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» розпочала свою діяльність у 2011 році. Сьогодні вона нараховує 3 кафе, які розташовуються винятково в центральних районах міста, а також 3 магазини біля кожного з кафе, у яких можна придбати страви вегетаріанської кухні. Штат співробітників мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» нараховує 66 осіб.

Особливістю мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» є унікальна кухня — вегетаріанська. Щодо перших страв, то мережа пропонує різноманітні овочеві й грибні супи, часто з додаванням круп та бобових. Присутні також пісний борщ і вегетаріанська солянка. Основні (другі) страви — це, звичайно, котлети (природно, не м'ясні), запіканки, і просто

овочі — тушковані, або приготовлені в духовці. Особливої уваги заслуговують салати — їх у меню більше 30 видів. Випічка — це часто страви з використанням зелені, фруктів й ягід [16].

У мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» використовується меню «а-ля карт», що представляє всі страви, доступні відвідувачеві в будь-який момент роботи закладу. Воно пропонує вибір у кожному розділі, ціна страви зазначена окремо. Страви з такого меню, обрані відвідувачами, готуються на замовлення. Назва й склад страв друкуються українською і англійською мовами.

Також у кафе, для швидкого обслуговування споживачів у робочий час, пропонується меню бізнес-ланчу, засноване на розумному обмеженні вибору й класичних сполучень продуктів, обід можна «розбивати», брати вроздріб і комбінувати зі стравами з основного меню. Крім обслуговування у приміщеннях кафе, здійснюється також доставка вегетаріанських страв до клієнтів додому [16].

Склад та структура послуг, які надаються вегетаріанськими кафе мережі «Eco-Bufferet», наведені на рис. 1.

Тобто, найбільшу питому вагу займає безпосередньо обслуговування у кафе — 65%; порівню здійснюється надання послуг через Інтернет і відділ замовлень, а також проведення свят у кафе — по 12%; корпоративні послуги складають 5%; виїзне обслуговування — 6%.

Цінова політика у мережі зорієнтована, в першу чергу, на купівельну спроможність потенційних клієнтів. Середня вартість замовлення складає 100–120 грн.

Структура споживачів мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» наведена на рис. 2.

Так, найбільше споживає продукцію вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet» місцеве населення — 53,2%; іще споживачами вегетаріанської кухні є працівники офісів — 14,7%; студенти навколишніх ВНЗ — 23,6%, а також приїжджі у справах та туристи.

Якщо здійснювати оцінку конкурентоспроможності мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet», то слід звернути увагу на конкурентів. Так, їх дослідження здійснює маркетолог мережі з метою отримання необхідних даних для забезпечення конкурентної переваги мережі на ринку, а також для розуміння можливості співробітництва з можливими конкурентами. Із цією метою аналізуються сильні й слабкі сторони конкурентів, їхні типи (прямі конкуренти, яким потрібні ті ж самі відвідувачі, і непрямі

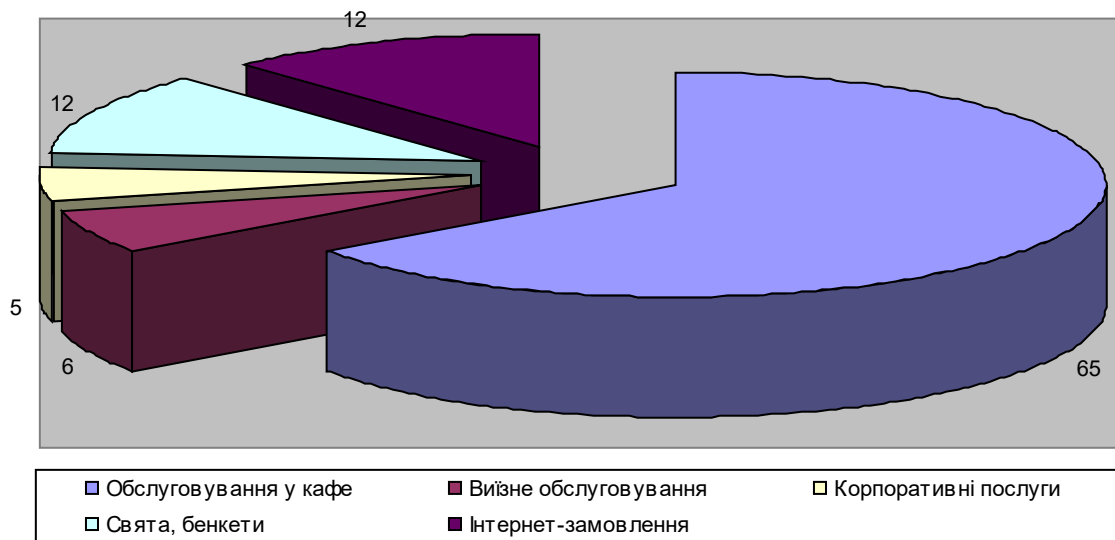

Рис. 1. Склад та структура послуг вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet»

конкуренти, які продають продукти харчування й напої, але звичайно що не мають необхідності переманювати той же самий тип гостей), вивчаються займана ними частка ринку, реакція споживачів на маркетингові засоби конкурентів (удосконалення меню, зміна цін, поведінка рекламних кампаній, розвиток сервісу). Поряд із цим вивчаються матеріальний, фінансовий, трудовий потенціал конкурентів, організація управління діяльністю. Результатом таких досліджень стає вибір шляхів і можливостей досягнення найбільш вигідного положення на ринку щодо конкурентів (лідерство, слідування за лідером, запобігання конкуренції), визначення активних і пасивних стратегій забезпечення ними цінової переваги або переваги за рахунок якості пропонованої продукції.

У рамках моніторингу ринку ресторанних послуг м. Києва нами був проведений аналіз закладів

вегетаріанської кухні за рядом показників; їх робота аналізувалася й оцінювалася по десятибальній шкалі. Для аналізу нами було обрано кафе «Імбир», «Аюверда-кафе», «I-Live», «Vegano Hooligano», «Nebo's» та «Eco-Bufferet».

Оцінка конкурентоспроможності кафе з вегетаріанською кухнею наведені в таблиці 1.

Виходячи з оцінки конкурентоспроможності кафе з вегетаріанською кухнею, видно, що кафе «I-Live» дійсно є конкурентом для кафе «Eco-Bufferet», тому що працює на ресторанному ринку досить тривалий час, є відомим, пізнаваним закладом, з високим рівнем сервісу й прийнятним рівнем цін. Решта кафе також складають певну конкуренцію, але не займають сильних позицій на ринку м. Києва.

Відмінними рисами кафе «Eco-Bufferet» є вдале місце розташування, тому що кафе мережі «Eco-Bufferet» розташовуються у центральних районах

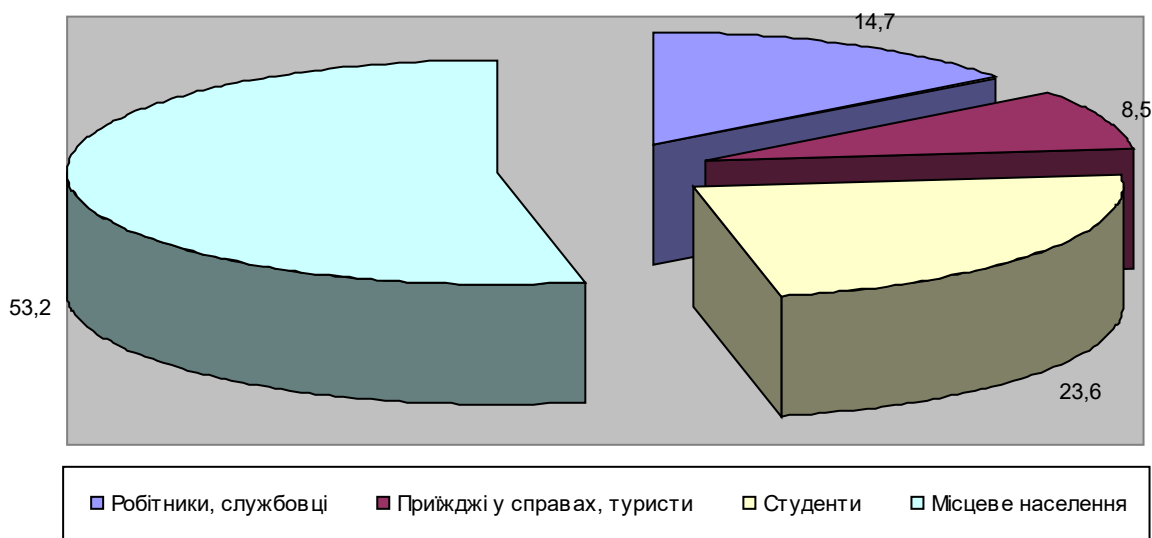

Рис. 2. Структура споживачів мережі вегетаріанських кафе «Eco-Bufferet»

Таблиця 1

Оцінка конкурентоспроможності кафе з вегетаріанською кухнею у м. Київ

№ п/п	Показники	«Імбир»	«Аюверда-кафе»	«I-Live»	«Vegano Hooligano»	«Nebo's»	«Eco-Buffer»
1	Місце розташування	6	8	9	8	7	9
2	Популярність, пізнаваність	9	9	8	5	4	9
3	Кваліфікація персоналу	7	7	8	7	7	9
4	Асортимент блюд	8	8	10	8	8	10
5	Якість продукції	7	5	9	7	5	9
6	Рівень цін	8	6	9	8	6	8
7	Рівень сервісу	8	5	9	8	5	8
8	Рівень рекламної Діяльності	7	6	7	7	6	8
	Середня оцінка	7,5	6,8	8,6	7,3	6,0	8,8

м. Києва, надають різноманітні послуги й приділяють велику увагу рекламній діяльності, а якісне обслуговування й смачна вегетаріанська кухня залучають гостей.

Крім того, для популяризації мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» її менеджмент використовує рекламу та PR. Так, елементами внутрішнього PR є зовнішній вигляд персоналу, якість обслуговування клієнтів тощо; іще керівництво мережі проводить спільні заходи з колективом по святкуванню знаменних дат, найкращі співробітники одержують грошові й речові подарунки. Значне місце в діяльності мережі займає і зовнішній PR, який здійснюється за наступними напрямками: контакти із представниками преси; моніторинг ЗМІ щодо іміджу мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer»; участь керівників мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» в громадському житті міста; відвідування різних церемоній, презентацій, інших громадських заходів;

спонсорство; підтримка корпоративного сайту; вплив на аудиторію за допомогою публікації матеріалів і новин в таких соціальних мережах як «Фейсбук», «Інстаграм», «Твіттер».

Для того, щоб визначити перспективи мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» на майбутнє, вважаємо доцільним проведення SWOT-аналізу, мета якого полягатиме у виявленні сильних і слабких сторін мережі, а також потенційних внутрішніх та зовнішніх можливостей і загроз. Вихідні дані SWOT-аналізу мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» наведена у таблиці 2.

Так, до сильних сторін мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» можна віднести багатий накопичений досвід роботи на ринку, унікальну кухню та широкий асортимент страв. Крім того, мережа має усі необхідні виробничі фонди, потрібні для реалізації продукції, а також кваліфікований персонал із досвідом роботи в даній сфері. До сильних

Таблиця 2

Вихідні дані SWOT-аналізу мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer»

<i>Сильні сторони:</i>	<i>Слабкі сторони:</i>
<ol style="list-style-type: none"> Шестирічний досвід роботи на ринку. Унікальна кухня і великий асортимент продукції. Кваліфікований персонал. Демократичні ціни. Використання PR та реклами для популяризації. 	<ol style="list-style-type: none"> Великий відсоток списування продуктів. Сезонність використання овочів та фруктів. Відсутність бару та алкогольних напоїв у меню. Короткострокові плани розвитку мережі (розробляються тільки річні плани розвитку, а стратегічні плани відсутні).
<i>Можливості:</i>	<i>Загрози:</i>
<ol style="list-style-type: none"> Розширення асортименту. Вихід на нові сегменти ресторанного ринку. Зростання кількості замовлень. Розширення мережі кафе та магазинів. Додаткові фінансові надходження (шляхом залучення кредитних засобів). Підвищення кваліфікації персоналу (курси, семінари тощо). 	<ol style="list-style-type: none"> Нестабільна політична та фінансово-економічна ситуація в країні. Можливі відмови банків у наданні кредитів. Зменшення замовлень через зниження купівельної спроможності споживачів. Посилення конкуренції на ринку (вихід на ринок нових гравців, розширення конкурентами займаної частки ринку).

Таблиця 3

Матриця SWOT-аналізу мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer»

Сильні сторони	Можливості	Загрози
	<i>СiM</i>	<i>СiЗ</i>
Маючи значний досвід роботи, унікальну кухню, великий асортимент продукції та кваліфікований персонал, мережа має можливість розширювати асортимент, нарощувати кількість замовлень, вийти на нові сегменти ресторанного ринку, збільшити товарооборот та отримати зовнішні фінансові впливання		Значний досвід роботи, унікальна кухня, широкий асортимент продукції та кваліфікований персонал дозволяють, навіть при нестабільній політичній та фінансово-економічній ситуації в країні, відсутності зовнішнього кредитування, високій конкуренції на ринку утримувати зайняту ринкову нішу та вести діяльність
Слабкі сторони	<i>СлМ</i>	<i>СлЗ</i>
На основі розширення асортименту, зростання кількості замовлень, можливості проникнення на нові ринкові сегменти, мережа може підвищити товарооборотність та збільшити приплив клієнтів за умов належного фінансування діяльності та розробивши стратегічні плани свого розвитку.		Мережа при нестабільній політичній та фінансово-економічній ситуації в країні, відсутності зовнішнього кредитування, високій конкуренції на ринку має спрогнозувати зменшення замовлень покупців, щоб не втратити своїх позицій на ринку та погіршення репутації.

сторін також віднесемо активне використання PR та реклами для популяризації мережі.

Слабкими сторонами є сезонність використання овочів та фруктів, а також значний відсоток списування продуктів. Відсутність алкогольних напоїв у меню не сприяє залученню платоспроможних клієнтів. Відсутність стратегічних планів розвитку мережі не дає уявлення перспективи того, що буде з мережею вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» у майбутньому.

До потенційних можливостей мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» можна віднести: можливість розширення асортименту продукції; достатньо великий потенціал розвитку з точки зору освоєння нових сегментів ресторанного ринку; імідж та стабільна діяльність підприємства має ряд можливостей для покращення його показників шляхом зростання кількості замовлень, використання мережі Internet з метою просування продукції та для позиціонування мережі; подальше підвищення кваліфікації персоналу.

Потенційною зовнішньою загрозою для мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» може стати погір-

шення економічної та політичної ситуації в країні, нестабільність чинного законодавства. Негативними факторами впливу можуть бути посилення конкуренції на внутрішньому ринку; можливі відмови банків у наданні кредитів; зменшення кількості замовлень покупців; погіршення репутації мережі.

Матриця SWOT-аналізу мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» наведена у таблиці 3.

Таким чином, мережа вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» має значну кількість сильних сторін та можливостей, завдяки яким може перекрити слабкі сторони та усунути загрози для свого функціонування.

Висновки. Мережа вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» — це одна з найпопулярніших мереж серед вегетаріанців. Кожне кафе мережі має вдале місце розташування, меню з широким асортиментом страв та якісне обслуговування. Оскільки сьогодні вегетаріанство повільно, але впевнено займає свої позиції у нашій країні, мережа вегетаріанських кафе «Eco-Buffer» має хороші можливості для свого подальшого розширення та розвитку.

Література

1. Балабанова Л. В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: стратегічний підхід: монографія / Л. В. Балабанова, В. В. Холод — Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2006. — 294 с.
2. Балабанова Л. В. Цінова політика торговельного підприємства в умовах маркетингової орієнтації: навч. посібник / Л. В. Балабанова, О. В. Сердак. — К: Професіонал, 2004. — 156 с.
3. Балабанова Л. В. стратегічне маркетингове управління збутом підприємств: монографія / Л. В. Балабанова, Ю. П. Митрохіна. — Донецьк: ДонДУЕТ, 2009.
4. Батченко Л. В., Рекова Н. Ю. Операційний менеджмент: Навч.-метод. посібник. — 2-ге вид., доповн. і переробл. — Донецьк: ДонДУУ, 2005. — 171 с.
5. Варфоломеева В. Л. Мода на вегетарианство / Наш день. — 2012. — № 5. — С. 44–49.
6. Кабушкин Н. И., бондаренко Г. А. Менеджмент гостинниц и ресторанов: учебное пособие. — Мн: Новое знание, 2001. — 216 с.

7. Котлер, Ф. Основы маркетинга. 5-е европейское изд / Ф. Котлер, А. Гари. — М.: Вильямс, 2015. — 752 с.
8. Котлер, Ф. Основы маркетинга. 5-е изд. / Ф. Котлер, А. Гари. — М.: Вильямс, 2016. — 752 с.
9. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства: підручник// А. А. Мазаракі, Н. М. Ушакова, Л. О. Лігоненко. — К.: Хрещатик, 1999 — 800 с.
10. Мазаракі А. А. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням / А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін // Економіка України. — 2016. — № 4. — С. 4–18.
11. Миненко А. Л. Ресторан здоровой пищи: особенности управления / Домострой. — 2013. — № 3. — С. 23–27.
12. П'ятницька Н. О. Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства / Н. О. П'ятницька, А. А. Мазаракі, Г. Т. П'ятницька, А. М. Расулова, та ін. — К.: КНТЕУ, К.: Центр учбової літератури, 2011. — 584 с.
13. Чудновський, А. Д. Стратегічний менеджмент в індустрії туризму: навч. посібник / А. Д. Чудновський, М. А. Жукова, А. В. Кормішова. — М.: КноРус, 2014.
14. Христофоров, А. В. Формування та розвиток комплексу маркетингових комунікацій на підприємствах сфери послуг: автореф. дис ... канд. економ. наук / А. В. Христофоров. — М., 2010 року.
15. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации М: Изд-во Эксмо, 2005, 544 с., Учебник. — 2-е изд.
16. <http://www.eco-buffet.com> — офіційний сайт мережі вегетаріанських кафе «Eco-Buffer».

Хлыпалов Владимир Михайлович
кандидат исторических наук,
доцент кафедры экономики и финансов
Кубанский государственный технологический университет
Khlipalov Vladimir
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics and Finance,
Kuban State Technological University

Гончарова Юлия Романовна
магистрант
Кубанского государственного технологического университета
Goncharova Yuliya
Graduate Student of the
Kuban State Technological University

ПРИБЫЛЬ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ И ОБЪЕКТ УПРАВЛЕНИЯ PROFIT AS AN ECONOMIC CATEGORY AND OBJECT MANAGEMENT

Аннотация. Дано определение прибыли, представлена классификация прибыли, рассмотрены функции и роль прибыли, а также факторы, влияющие на прибыль организации, проведен анализ финансовых результатов АО Агрофирма «Южная» и описаны пути распределения прибыли предприятия.

Ключевые слова: прибыль, рентабельность, бухгалтерская прибыль, экономическая прибыль, чистая прибыль, распределение прибыли, потребление, капитализация.

Summary. The determination of profit, presented the classification of the profit, considered functions and the role of profit and the factors affecting the profit of the organization, the analysis of the financial results of JSC Agrofirma «Yuzhnaya» and described the way of distribution of profit of the enterprise.

Key words: profit, profit margin, accounting profit, economic profit, net profit, distribution of profit, consumption, capitalization.

Прибыль предприятия на разных этапах формирования является важным экономическим показателем и объектом повышенного внимания различных пользователей бухгалтерской отчетности. В современных экономических словарях и энциклопедиях трудно найти другой экономический показатель, имеющий такое количество разновидностей и дефиниций. Прибыль предприятия вызывает интерес не только у собственников бизнеса, заинтересованных в ее постоянной максимизации. Она важна и для руководства, поскольку характеризует качество менеджмента; для контролирующих органов, поскольку позволяет определить ожидания бюджета в части налога на прибыль; для конкурентов, чтобы понять, насколько хорошо идут дела на предприятии; для потенциальных инвесторов, оценивающих ожидаемые выгоды от совместной деятельности; для кредиторов, ко-

торые рассчитывают на возврат заемных средств с процентами, ссуженных предприятию.

Исходя из такого количества ожиданий формируются различные определения прибыли, отражающие потребности различных групп пользователей.

Прибыль является одним из важнейших показателей эффективности хозяйственной деятельности, отражающий конечный финансовый результат, и представляет собой разность между выручкой и полными издержками обращения. «Прибыль — это одна из форм чистого дохода общества. Ее материальной основой является прибавочная стоимость, создаваемая производительным трудом. Поэтому общество (государство) заинтересовано в прибыльной работе предприятий и организаций, т. к. оно через налоговую систему изымает часть создаваемой ими прибыли. В соответствии с налоговой политикой могут меняться объект налого-

обложения, ставка налога на прибыль, налоговые льготы» [2, с. 217].

- Можно выделить следующие функции прибыли:
- характеризует экономическую эффективность деятельности организации;
 - является основным элементом финансовых ресурсов организации;
 - является источником формирования бюджетов разных уровней.

В каждой организации формируются следующие виды прибыли. Бухгалтерская прибыль формируется согласно требованиям нормативных правовых актов и включает в себя следующие виды:

- валовая прибыль представляет собой разницу между выручкой предприятия и себестоимостью проданной продукции, товаров, работ, услуг;
- прибыль (убыток) от продаж представляет собой разницу между выручкой организации и расходами на производство и продажу продукции, товаров, работ и услуг;
- прибыль (убыток) до налогообложения представляет собой разницу между выручкой предприятия и операционными и внереализационными расходами;
- чистая прибыль (убыток) отчетного периода представляет собой разницу между выручкой и всеми расходами организации за отчетный период [1, с. 237].

Экономическая прибыль отражает эффективность использования инвестированного капитала в финансово-хозяйственную деятельность организации.

Сумма и уровень прибыли формируются под воздействием разнообразных факторов, оказывающих на них как положительное, так и отрицательное влияние. Количество факторов, определяющих ве-

личину прибыли и рентабельности, вряд ли можно четко ограничить, оно весьма велико. Всю совокупность факторов можно разделить на внутренние и внешние. Они тесно связаны между собой.

К внутренним факторам, влияющим на прибыль и рентабельность, относятся ресурсные факторы (величина и состав ресурсов, состояние ресурсов, условия их эксплуатации), внедрение современной техники и технологии на предприятии, уровень хозяйствования, компетентность руководства и менеджеров, конкурентоспособность продукции, уровень организации производства и труда.

«Предприятия не могут работать изолированно и постоянно находятся во взаимоотношениях с внешней средой: покупателями, производителями и продавцами товаров, инвесторами, кредиторами, общественными организациями и государственными учреждениями. Совокупность этих отношений непосредственным образом влияет на эффективность работы предприятий, сумму их прибыли, рентабельность деятельности.

К внешним факторам, которые не зависят от деятельности предприятия, относятся: конъюнктура рынка, уровень цен на потребляемые материально-технические ресурсы, нормы амортизации, система налогообложения» [3, с. 26].

Прибыль предприятия создает базу экономического развития государства в целом через налоговые платежи, так как позволяет наполнять доходную часть государственных бюджетов всех уровней. В результате государство имеет возможность выполнять возложенные на него функции.

Прибыль организации это основная цель предпринимательской деятельности и основной побудительный мотив осуществления любого вида

Таблица 1

Финансовые результаты АО Агрофирма «Южная» за 2014–2016 гг.

Показатели	2014 г., тыс. р.	2015 г., тыс. р.	2016 г., тыс. р.	Абсолютное изменение, тыс. р.	Относительное, %
Выручка	1321278	1924873	2091614	+770336	158,3
Себестоимость продаж	677263	877859	890453	+213190	131,5
Коммерческие расходы	39859	74158	83512	+43653	209,5
Управленческие расходы	93228	121032	143547	+50319	154
Прибыль (убыток) от продаж	510928	851824	974102	+463174	190,6
Проценты к получению	47347	95133	111155	+63808	234,7
Проценты к уплате	77343	167336	257711	+180368	333,2
Прочие доходы	216401	338389	698769	+482368	323
Прочие расходы	153754	255453	217412	+63658	141,4
Прибыль (убыток) до налогообложения	543579	862557	1308903	+765324	240,8
Текущий налог на прибыль	-	-	-	-	-
Прочее	18322	32386	43375	+25053	236,7
Чистая прибыль (убыток)	525257	830171	1265528	+740271	241

деятельности. Причем высокий уровень прибыли важен не только для собственников организации, но и для всего персонала.

Прибыль играет важную роль в деятельности любой организации, которая заключается в следующем:

- прибыль является основным критерием оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности организации;
- выступает основным внутренним источником финансирования всех ресурсов организации, которые обеспечивают его развитие;
- чем выше уровень прибыли, тем меньше потребность в привлечении заемных средств, что способствует финансовой устойчивости организации;
- является главным индикатором возрастания рыночной стоимости организации.

Основной финансовый показатель эффективности деятельности предприятия — это чистая прибыль, которая остается в ее полном распоряжении после уплаты всех налогов и других обязательных платежей и характеризует конечный финансовый результат. Проанализируем финансовые результаты АО Агрофирма «Южная» за 2014–2016 гг.

Выручка от продажи товаров, работ, услуг за анализируемый период увеличилась на 58,3%, себестоимость продаж увеличилась на 31,5%. Темп роста выручки превышает темп роста себестоимости, что оценивается положительно. Коммерческие расходы выросли в 2 раза, управленческие расходы — в 1,5 раза. Прибыль от продаж увеличилась на 90% — положительный фактор. Прочие доходы значительно увеличились, более чем в 3 раза. В то же время прочие расходы увеличились на 40%.

Чистая прибыль с каждым годом увеличивается, за анализируемый период она выросла на 140%. В 2016 году чистая прибыль равна 1265528 тыс. руб.

Для успешного решения экономических и социальных задач организации важен правильный порядок распределения чистой прибыли. Законодатель регулирует распределение прибыли лишь в той ее части, которая поступает в бюджеты разных уровней в виде налогов и других обязательных платежей. Чистая прибыль, остающаяся в распоряжении организации, используется ей самостоятельно. Распределение прибыли регламентируется внутренними документами организации и, как правило, закреплено в учетной политике. Некоторые аспекты распределительного процесса фиксируются в уставе организации.

Вся прибыль, остающаяся в распоряжении предприятия, распределяется по следующим направлениям использования: потребление (использование прибыли уменьшает стоимость имущества организации) и капитализация (использование прибыли увеличивает стоимость имущества организации).

«К потреблению прибыли можно отнести: выплаты дивидендов собственникам, благотворительные выплаты, поощрительные выплаты работникам, выплаты социального и иного характера и т.д. К капитализации прибыли относятся: создание резервного капитала, увеличение уставного капитала, нераспределенная прибыль отчетного периода присоединяется к накопленной прибыли прошлых лет» [3, с. 21].

В современных условиях для предприятий актуальным является вопрос о максимизации прибыли. Предприятия нуждаются в разработке более совершенного способа формирования и распределения прибыли. Решение такой задачи в значительной мере связано с системой управления прибылью, что подчеркивает важность и необходимость создания эффективной системы управления прибылью на предприятии.

Литература

1. Маевская Е. В. Экономика организации: учебник / Е. В. Маевская. — М.: ИНФРА-М, 2017. — 351 с.
2. Пласкова Н. С. Финансовый анализ деятельности организации: учебник / Н. С. Пласкова. — М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2017. — 368 с.
3. Суслова Ю. Ю. Прибыль предприятия: учебное пособие / Ю. Ю. Суслова, Н. Н. Терещенко. — Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2016. — 120 с.

Ченкова Віра Олександрівна

студентка факультету маркетингу

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Ченкова Вера Александровна

студентка факультета маркетинга

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

Chenkova Vira

Student of Marketing Faculty

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

СПЕЦИФІКА КУПІВЕЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ МОЛОДІ ЗДІЙСНЕННЯ ПОКУПОК В ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНАХ

СПЕЦИФИКА ПОКУПАТЕЛЬСКОГО ВОСПРИЯТИЯ МОЛОДЕЖЬЮ СОВЕРШЕНИЯ ПОКУПОК В ИНТЕРНЕТ-МАГАЗИНАХ

PARTICULAR CONSUMER'S CHARACTERISTICS OF THE ATTITUDE OF YOUNG PEOPLE TO MAKE PURCHASES AT ONLINE STORES

Анотація. У статті проаналізовано та досліджено ставлення молоді до здійснення покупок в Інтернет-магазинах. Визначено характерні риси, які впливають на споживача при виборі товарів он-лайн. Здійснено аналіз обсягів торгівлі в Інтернет та загального товарообігу країни. За результатами досліджень визначено функціональні можливості сайту, що виступають як стимулюючі, стримуючі або нейтралізуючі та відповідно впливають на дії споживача при здійсненні покупок в Інтернет.

Ключові слова: молодь, Інтернет, он-лайн купівля, електронна комерція.

Аннотация. В статье проанализировано и исследовано отношение молодежи к совершению покупок в Интернет-магазинах. Определены характерные черты, которые влияют на потребителя при выборе товара он-лайн. Совершен анализ объемов торговли в Интернет и общего товарооборота страны. По результатам исследований определены функциональные возможности сайта, которые выступают как стимулирующие, сдерживающие или нейтрализующие, и соответственно влияют на действия потребителя при совершении покупок в Интернет.

Ключевые слова: молодежь, Интернет, онлайн покупка, электронная коммерция.

Summary. This article is analyzed and studied the attitude of young people to make purchases at online stores. Defined traits that effects on youth, when choosing a product online. Completed analysis of trade on the Internet and the country's total trade turnover. According to the research identified the functionality of the site, which act as incentives, constraints, or neutralizing, and thus affect the consumer's action in making purchases on the Internet.

Key words: youth, Internet, online shopping, e-commerce.

Постановка проблеми. В умовах розвитку електронної комерції в Україні та зростання його користувачів небаченими темпами вітчизняні підприємства використовують потенціальні можливості для активної інтеграції в бізнес-середовище через мережу Інтернет, що використовується як інформаційний ресурс. Вони прагнуть до того, аби мати, як мінімум, представництво в мережі, як максимум, здійснювати продаж своїх товарів і послуг через всесвітню павутину. Найбільший цільовий сегмент користувачів мережі Інтернет представляє собою молодь, а саме люди віком від 18 до

35 років, вони ж є і потенційними покупцями присутніх товарів. Отже постає питання як привернути увагу, які використовувати важелі та фактори впливу, щоб задовольнити молодь при здійсненні он-лайн торгівлі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням розвитку електронної економіки та Інтернет-торгівлі у вітчизняній науковій економічній думці не приділено достатньо уваги, проте визначимо праці таких науковців, як: Н. Т. Гринів, О. І. Соболенко, Н. І. Чухрай та О. Б. Гірна. Крім того, дослідження у зазначеній сфері мають прикладний

характер та здійснюються спеціалізованими компаніями, які займаються аналітичними дослідженнями е-економіки.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Науковцями приділено недостатньо уваги вивченню та аналізу впливу факторів, що впливають на прийняття рішення про здійснення покупки та виборі товару.

Метою даної статті є аналіз поведінки молоді при здійсненні Інтернет купівлі та факторів впливу на цей процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останнє десятиріччя значно зросла кількість користувачів мережею Інтернет серед молоді не лише у світі, але і в Україні. У липні 2016 року компанія Google опублікувала звіт по дослідженню, в якому аналізувалася поведінку он-лайн користувачів з різних країн, зокрема інформація щодо покупок, що здійснюються в Інтернет-магазинах. Завдяки цьому документу, став відомий цілий ряд цікавих фактів: українці роблять покупки он-лайн частіше, ніж жителі інших східноєвропейських країн, наприклад Польщі та Румунії; більше 90% всіх покупок робляться з комп'ютера, а частка мобільних пристроїв в цьому показнику становить менше 10%; 38% українських онлайн-користувачів хоча б раз на рік роблять покупку в якомусь закордонному Інтернет-магазині, при цьому 45% ніколи нічого не купували з-за кордону, а основним стримуючим фактором в той же час називають мовний бар'єр; 76% користувачів порівнюють між собою альтернативні продукти, а 70% читають поради щодо вибору того чи іншого товару [2, 4]. Разом із цим розширилася сфера використання мережі у соціально-економічному житті суспільства, навчання та економічної діяльності. В свою чергу зростає і інфраструктура Інтернет-торгівлі.

В Україні дослідження компанії «Українська маркетингова група» (UMG) показало перелік стримуючих факторів, що обмежують українців у здійсненні купівель через Інтернет, серед яких головним є той, що в мережі неможливо переконатися в якості товару, але ризикованість он-лайн купівель знаходиться на другому місці у переліку [1].

В багатьох випадках така поведінка пояснюється цілком реальними фактами того, що у погоні за низькою ціною на товар в Інтернеті продавці жертвують якістю обслуговування, сервісом, замість того, щоб надавати належні гарантії.

Загалом існує декілька позицій з точки зору споживача. Перша та найпоширеніша — покупець надає перевагу оплачувати товар готівкою. Незважаючи на активний розвиток Інтернет-банкінгу і можливість розрахуватися банківськими картками, що надається більшістю Інтернет-магазинів, страх передоплати і оплати замовлення персональними картками все ще спостерігається. Частина споживачів, як і раніше, не довіряють Інтернет-магазинам. Крім цього,

страх виправдовується періодичними поширеннями інформації про чергові «схеми» Інтернет-шахраїв.

Другий за поширеністю стереотип, це те, що через Інтернет часто продають бракований товар, або підробки, тобто Інтернет-магазини користуються тим, що товар неможливо побачити на власні очі. Багато брендів допускають певний відсоток браку, і коли такий товар покупець придбає через Інтернет, перша реакція буде негативною. Труднощі в таких випадках для клієнта виникають через необхідність отримання висновку сервісного центру про заводський брак для обміну або повернення товару. Лояльні магазини часто йдуть назустріч клієнту і беруть на себе вирішення проблем з обміну товару у постачальника, хоча і мають право цього не робити. Це швидше моральний аспект відносин з клієнтом, ніж діловий.

Також багато клієнтів некоректно розуміють положення щодо приймання та обміну товару протягом 14 днів після покупки. Діє стереотип, за яким клієнт впевнений у беззастережному праві обміну або повернення товару у цей термін. Однак часто споживач випускає з уваги, що згідно з правилами і чинним законодавством [3], товар приймається тільки в новому, невикористаному вигляді, а покупці часто намагаються повернути товар після експлуатації з ушкодженнями зовнішнього вигляду і упаковки.

Серед основних факторів впливу на споживче рішення доцільно виділити наступні: стримуючі, нейтралізуючі, стимулюючі та підсилюючі. Щодо стримуючих, то існує невпевненість у якості та функціональності, ризик шахрайства, тривалі терміни доставки, відсутність гарантії та складність процедури повернення, в свою чергу нейтралізувати їх можна за допомогою наступних можливостей сайту, таких як наявність форуму для покупців та цілодобової сервісної підтримки, фото та відео використання продукції, клієнтська угода, детальна інформація про компанію, товар та умови співпраці, можливість оплати товару під час одержання. Стимулюючими факторами в даному випадку можуть виступати такі як, нижча ціна, економія часу, широкий вибір продукції, можливість вибору способу оплати, підсилити рішення в бік прийняття позитивного рішення зможуть такі інструменти, як акції, що стимулюють придбання продукції через Інтернет-магазин, повнота інформації щодо терміну доставки, можливість обрання товарів незалежно від географічного місцезнаходження, можливість здійснення Інтернет-платежу,

Висновки. Отже, головною необхідною умовою для розвитку он-лайн торгівлі та просування продукції через Інтернет є підвищення ступеня довіри та покращення ставлення користувачів (покупців) до продавців у мережі. Задля здобуття лояльності та прихильності споживачів до певного підприємства, ініціатори ведення он-лайн торгівлі повинні

дотримуватись своїх обіцянок перед споживачем, не занижувати якість товарів та обслуговування тільки вийшовши на гідний рівень продажів, оскільки завоювати повторну довіру — це завдання не з легких, та навіть з неможливих.

Молодь в Інтернет вміє порівнювати, шукати більше і краще, зручніше, тому вітчизняним підприємцям не варто нехтувати, або зневажливо ставитись до реалізації концепції Інтернет-маркетингу, постійно вдосконалюватись, підлаштовуватись та

шукати підходи до зміни ставлення споживача до здійснення покупок в Інтернет-магазинах, адже 21 століття визначається саме мобільністю та багатофункціональністю, яку Інтернет в силах надати.

Постійний аналіз ринку дозволяє отримувати велику кількість інформації про користувача, його місцезнаходження та інтереси, ще одним з дієвих способів вивчення цільового споживача підприємства є анкетування, кількість та повнота яких зростає з року в рік.

Література

1. Валькова Н. В. «Розвиток Інтернет-торівлі в Україні: динаміка та вплив факторів». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.web-group.in.ua/novosti/populyarny-e-tovary-kotory-e-pokupayut-v-internet-magazinah.html>
2. Клюка А. В. «Что чаще всего украинцы покупают в Интернете в 2016 году». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://lemarbet.com/biznes-v-ukraine/chto-chashhe-vsego-ukrainsy-pokupayut-v-internete-v-2015-godu/>
3. Тен О. С. «Онлайн-ритейлу бояться — за покупками не ходити». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://forbes.net.ua/opinions/1415419-onlajn-ritejla-boyatsya-za-pokupkami-ne-hodit>
4. Федоричак В. М. «Исследование рынка электронной коммерции в Украине». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ain.ua/e-commerce-v-ukraine>

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 16 (38)

1 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2017

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 11.12.2017. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура PetersburgС.
Условно-печатных листов 11,16. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.